

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(LATİN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

SENECA'NIN *HERCULES FURENS* ADLI ESERİ

Yüksek Lisans Tezi

Evren SELEN

ANKARA – 2014

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(LATİN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

SENECA'NIN *HERCULES FURENS* ADLI ESERİ

Yüksek Lisans Tezi

Evren SELEN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ümit Fafo TELATAR

ANKARA – 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
1. GİRİŞ	4
1.1. SENECA'YA GENEL BİR BAKIŞ	4
1.1.1 Yaşamı	4
1.1.2. Felsefesi ve Eserleri	15
1.2. HERCULES	28
1.3. <i>HERCULES FURENS</i>	30
2. <i>HERCULES FURENS</i> 'İN ÇEVİRİSİ	33
3. SONUÇ	117
4. ÖZET	121
5. KAYNAKÇA	123

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın başında amacımız, hem Seneca'nın dilimize çevrilmemiş bir eseri olan *Hercules Furens*'in çevirmek hem de bu eseri, Seneca'nın mensubu olduğu Stoa Felsefesi açısından incelemektir. Ancak yaşam koşulları gereği çalışmak zorunda olmam ve çalıştığım işyerinin de uzun çalışma saatlerinin olması nedeniyle tez çalışmama yeterince vakit ayıramamam yüzünden, iki bölüm olarak planladığımız tezimi tek bölüme indirmek zorunluluğu ortaya çıktı. Şöyle ki, ya çeviriyi üstünkörü yapıp tezin felsefi bölümüne ağırlık verecektim ya da felsefi bölümü özensizce yaparak çeviri üstüne odaklanacaktım. Ben de çeviri yapmayı çok sevdiğim için, Sayın Danışmanım Prof. Dr. Ü. Fafı TELATAR'ın da önerisiyle, eserin felsefi açıdan incelenmesine ileriki yıllarda dönmek üzere tezin çeviri bölümüne yöneldim.

Eser çevrilirken, Latince metin olarak Loeb baskısı esas alınmış olup, metnin anlaşılmasında zorluk çıkabileceğini düşündüğümüz yerlerde gerek dil bilgisel gerekse anlamsal açıdan açıklamalara yer verilmiştir. Açıklamalar kısmında John G. FITCH'in *Seneca's Hercules Furens* adlı eserinden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Bu tezin her aşamasında büyük bir sabır göstererek bana her konuda yardımcı olan Danışmanım Prof. Dr. Ü. Fafı TELATAR'a öncelikle ve özellikle teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Hocalarım Prof. Dr. Mehmet ÖZAKTÜRK ve Prof. Dr. Gül ÖZAKTÜRK'e; lisans dönemimde olduğu gibi yüksek lisans dönemimde bana yol gösteren Hocam Arş. Gör. Esra YALAZI'ya; hiç sıkılmadan tezimi okuyup değerlendiren ve maddi manevi hiçbir konuda benden yardımını esirgemeyen arkadaşım Arş. Gör. Ayşe SÖNMEZ'e, hiç üşenmeden bana kaynak bulan arkadaşım Arş. Gör. Rabia AKÇORU'ya buradan teşekkürlerimi sunarım.

Öte yandan, bana inanıp beni bu yolda yüreklendiren Rahmetli Hocam Filiz ÖKTEM'in burada adını anmadan geçemem. Mekanın cennet olsun Sevgili Hocam.

Ve anneciğim. Hayatımın her anında olduğu gibi, bana güvenip, bu süreçte de yanımda olan, varlığıyla bana güç veren canım anneme sonsuz teşekkürler.

1. GİRİŞ

1.1. SENECA'YA GENEL BİR BAKIŞ

1.1.1. Yaşamı

İ.Ö. 5 – İ.S. 65 yılları arasında yaşayan Lucius Annaeus Seneca, ‘Yaşlı Seneca’¹ diye de bilinen hatip Marcus Annaeus Seneca'nın üç oğlundan ikincisidir. Kardeşlerinden L. Annaeus Novatus,² Iunius Gallio adındaki bir hatip tarafından evlat edinildikten sonra bu isimle tanınmıştır. Diğer kardeşi L. Annaeus Mela,³ şair Lucanus'un⁴ babasıdır. Annesi, bilgili ve iyi eğitim görmüş bir kadın olan

¹ Aynı adı taşıyan oğlundan ayırmak için ‘Yaşlı Seneca’ veya ‘Hatip Seneca’ diye tanınan baba Seneca, hatiptir. İ.Ö. 55 yılında İspanya’da doğan Seneca, çocukken Roma’ya gelmiş ve orada öğrenim görmüştür. Okullarda hitabet eğitiminde kullanılan konuşma örneklerini ve bunlar hakkında yazarın eleştirilerini içeren 10 kitaplık *Controversiae* ve 1 kitaplık *Suasoriae* adlı eserleri yazmıştır.

² Novatus, Seneca gibi kamu görevlerinde bulunmuş ve *consul** olmuştur.

*Roma’da, krallık döneminden sonra devletin yönetimini seçimle bir yıllığına üstlenen iki kamu görevlisidir. *Quaestorluk* ve *praetorluk* görevlerini yaptıktan sonra *consul* adayı olabilirlerdi. Senatoya başkanlık etme, halk meclisinin ve senatonun kararlarını uygulama, orduya komuta etme gibi önemli görevleri vardı. Görevlerini bitirdikten sonra ertesi yıl *consullük* eyaletlerinden birine *proconsul* olarak giderlerdi.

³ Mela, atlı sınıfta kalmış ve imparatorluk hazinesinde görev almıştır.

⁴ Marcus Annaeus Lucanus (İ.S. 39-65): Seneca’nın yeğeni olan Lucanus, Nero zamanındaki şairlerin en parlağıdır. Ancak şair olarak gösterdiği üstünlük, imparator Nero’nun kıskançlığını uyandırmış, bu nedenle şiir yazması ve mahkemelerde savunma nutukları söylemesi yasaklanmıştır. Bu duruma

Helvia'dır.⁵ Atlı sınıfından zamanının ileri gelen bir ailenin üyesi olan Seneca, İspanya'nın Corduba⁶ kentinde doğmuş, Roma'ya ise, küçük bir çocukken, teyzesi

öfkelenen Lucanus, o sırada Piso tarafından Nero'ya karşı düzenlenen suikast girişimine katılmıştır. Bu girişim ortaya çıkınca, Lucanus'a, kendi yaşamına son vermesi emredilmiştir.

⁵ Olasılıkla İspanya kökenli olan Helvia, Roma'ya kocası Seneca ile birlikte gelmiştir. Helvia'nın hayatını ve kişisel özelliklerini oğlu Seneca'dan öğrenelim:

“Talih sana son derece ağır olan üzüntülerden kurtulma fırsatı vermedi, hatta doğduğun günden beri seni rahat bırakmadı; daha doğarken öksüz kaldın ve bir şekilde hayata adım attın. Üvey anne elinde büyüdün... Üç çocuğunun (Seneca'nın kendisi ile kardeşleri Novatus ve Mela) babası, sevgili kocanı, üç gün içinde toprağa verdin.” (Seneca, *De Consolatione Ad Helviam Matrem*, II)

“Çağımızın en büyük kötülüğü olan utanmazlık duygusu seni diğer kadınların arasına katmadı; ne mücevherler ne de inciler seni etkiledi; insan için en değerli olan zenginlik seni hiç ilgilendirmedi; kötü kadınların ahlaklı kadınlar için bile tehlike oluşturan işleri, eski ve katı kurallarla yetiştiğin için seni yoldan çıkarmadı; ileri yaşında anne olmaktan utanç duymadın; görünüşleriyle dikkat çekmek isteyen kadınlar gibi yapmadın ve yakışsız bir yükümüş gibi karnını sakladın; karnında çocuk taşımayı reddetmedin; aşırı makyajla yüzünü kirletmedin; çok açık olan elbiselerden de hoşlanmadın: Senin tek süsün son derece güzel ve masum olan görünüşün, iffetinle ün saldın.” (Seneca, *a.g.e.*, XVI)

Helvia, oğlu Seneca'nın çalışmalarıyla bir kadından daha istekli, bir anneden daha yakından ilgilenmiştir. Annesiyle tadına doyamadıkları sohbetlerde bulunmuşlardır. (Seneca, *a.g.e.*, XV)

⁶ Günümüzde, Güney İspanya'da, Andalucia'da yer alan Cordoba (ya da Cordova) kenti.

Seneca, bir epigramında memleketine seslenir:

“Çöz saçlarını, Corduba! Yasla dolsun yüreğin!

Küllerime yolla gözyaşlarını,

armağan diye, Corduba! Ozanın için

yan şimdi, uzaklardaki Corduba!”

(*Epigrammae*, IX)

tarafından getirilmiştir.⁷ Yaşamının bundan sonraki aşamalarını kısa bir özet olarak kendisinden öğrenelim. Seneca, artık yaşamının son zamanlarına geldiğinde ve devlet işlerinden elini eteğini çektiğinde, şöyle bir geçmişine bakar ve der ki:

*“Modo apud Sotionem philosophum puer sedi, modo causas agere coepi, modo desii velle agere, modo desii posse.”*⁸

(Çocukken Sotion’un önünde oturmam daha dün gibi, davalara bakmaya başlamam daha dün gibi, davalara bakmaktan vazgeçmek istemem daha dün gibi.)

Çocukluğundan beri sıkı bir öğrenci olan ve kendisini felsefe ile hitabete adayan Seneca, bu anlamda Pythagorasçı Sotion,⁹ Stoalı Attalus¹⁰ ile Akademialı

⁷ Seneca, *Dialogi*, 12.19.2. Seneca’nın teyzesi, İ.S. 16 - 31 yılları arası Mısır valiliği yapmış olan Gaius Galerius ile evlidir. Kocasını bir deniz yolculuğu sırasında kaybetmiştir. Gaius Galerius’un Mısır’da bulunduğu süre zarfında Seneca’da onlarla birlikte Mısır’da kalmıştır. Seneca, sürgündeyken, annesine yazdığı *De Consolatione Ad Helviam Matrem* (Annem Helvia’ya Teselli) adlı eserinde teyzesinden sevgiyle ve övgüyle bahseder. Kendilerine annelik eden bir ruhunun olduğunu söylediği teyzesinin şefkatli ve sevecen anneliği ile uzun süren hastalığından kurtulduğunu anlatır. (Seneca, *a.g.e.*, XIX)

⁸ Seneca, *Epistulae Morales*, 49.2.

⁹ Tiberius zamanında yaşamış olan, Seneca’nın, öğretilerinden etkilenmiş olduğu, Pythagorasçı düşünür.

¹⁰ Tiberius zamanında yaşamış olan Stoalı düşünür.

Fabianus'un¹¹ derslerini dinlemiştir.¹² Ancak felsefeyle ilgilenmesi, felsefeden nefret eden babasının hiç hoşuna gitmemiştir.¹³ Babasının bu hoşnutsuzluğu, öncelikle, zamanın imparatoru Tiberius'un¹⁴ filozoflardan hoşlanmamasından kaynaklanmaktaydı. Öte yandan, doğuştan zayıf bir bünyeye sahip olan ve “*Adeo nullum mihi ignotum est.*”¹⁵ (Aslında, hiçbir hastalık bana yabancı değil.) diyerek birçok hastalıktan muzdarip olduğunu belirten Seneca'nın sağlığı, Sotion'un öğretileri¹⁶ doğrultusunda uyguladığı perhizlerle daha da kötüleşmiştir. Babasının isteği üzerine bu perhizlere bir son verse de,¹⁷ felsefe olmadan kimsenin korkusuzca ve güven içinde yaşayamayacağını düşünen Seneca, felsefeyi bırakmayacak, son nefesini verene kadar bu alandaki çalışmalarını sürdürecektir.

¹¹ Tiberius ve Caligula zamanında yaşamış olan Romalı hatip ve düşünür. Seneca'nın, 'yaşamı, bilgisi ve belagati ile üstün bir insan' diye bahsettiği (*Epistulae Morales*,40.12) Fabianus, aynı zamanda iyi konuşan, zarif ve iyi işlenmiş üslubu olan bir kişidir (*a.g.e.*, 58.6).

¹² Seneca, *a.g.e.*, 108.3., 100.12.

¹³ *Pater meus non calumniam timebat sed philosophiam oderat.*(*Epistulae Morales*, 108.22.) (Babam hileden korkmaz, ama felsefeden nefret ederdi.)

¹⁴ Tiberius Iulius Caesar (İ. Ö. 42 – İ. S. 37), İ. S. 14 – 37'de Roma İmparatoru. (bkz. Suetonius, *On İki Caesar'ın Yaşamı*, Ankara, 2008, Çev.: Fafö TELATAR – Gül ÖZAKTÜRK)

¹⁵ Seneca, *Epistulae Morales*, 54, 1.

¹⁶ Sotion'un mensubu olduğu Pythagoras felsefesi, ölümden sonra ruhun çeşitli vücutlar içinde, yeni baştan bu dünyaya geldiği görüşünü kabul eder. İnsanın bu dünyada yaşadığı hayatın değerine göre, ölümden sonra ruh, yeni bir vücut içinde, yeni baştan ortaya çıkar. Eğer insan bu dünyada suç işlemiş, aşağılık bir hayat sürmüştü, ölümünden sonra ruhu da aşağı bir hayvan hatta bir bitki şeklinde ortaya çıkabilir. Bu nedenle, Pythagorasçılar, et ve bazı sebzeler yemekten kaçınır, kanlı kurbanlar kesmezler. Hayvanlardan elde edilmiş malzeme ile yapılan hiçbir eşya kullanmazlar.

¹⁷ Seneca, *a.g.e.*, 108.22.

Bahsettiğimiz gibi, Seneca, yaşamı boyunca birçok hastalıkla mücadele etmiştir. Ülseri, şiş ayakları, lekeli elleri, büzülmüş bacağına kurumuş kasları¹⁸ gibi hastalık ve yaşlılık belirtilerinin yanı sıra, ‘can çekişmek’ diye bahsettiği solunum problemleri yaşamış, bu sebeple intihar etmeyi bile düşünmüş, ancak babasının etkisiyle bu düşüncesinden vazgeçmiştir.¹⁹ İklim değişikliğinin iyice bozulan sağlığına iyi geleceğini düşünerek, eşi Mısır’da vali olan üvey teyzesinin yanına gitmiş, gerçekten de, teyzesinin anne gibi özverili bakımı sayesinde iyileşmiştir.²⁰

Seneca Mısır’da bir süre kaldıktan sonra, İ.S. 31 yılında Roma’ya dönmüştür. Bu sırada hitabete ve avukatlığa yönelir. 31 – 32 yıllarında, teyzesinin yardımıyla *quaestor*²¹ olur.²² Hatip olarak büyük bir başarı elde eden Seneca’nın bu başarısı imparator Caligula’nın²³ öfke ve kıskançlık duymasına sebep olur. Seneca bu yüzden avukatlığı bırakmak zorunda kalmıştır.

¹⁸ Seneca, *a.g.e.*, 68.8.

¹⁹ Seneca, *a.g.e.*, 78.1-2.

²⁰ Seneca, *Dialogi*, 12.19.2.

²¹ Devlet hazinesini gözetmekle yükümlü maliye görevlileridir. Eyaletlerde kamu ile ilgili hesapları denetlerlerdi. *Quaestorlar* ilkin *consullerce* atanıyorlardı. Her *consul* bir *quaestor* atardı. Sonradan *quaestorluk* seçimle elde edilmiştir. Seçimin yapılmasını *comitia tribunitia* üstlenmiştir. *Quaestorlar*, *provincialara* giderler, orada *consullere*, *praetorlara* yardım ederlerdi. Vergi toplama, askerlerin ücretlerini verme, eyalet hesaplarını denetleme gibi parasal işleri yaparlardı.

²² Seneca, *a.g.e.*, 12.19.2.

²³ Gaius Caligula. İ.S. 37 – 41 yılları arası Roma İmparatoru. Caligula, güzel konuşma sanatına çok önem verirdi. Birine karşı söylev verdiği zaman etkili ve akıcı konuşurdu. Düşünceleri yumuşak ve süslü bir biçimde kaleme almayı küçümseyen Caligula, o dönemde çok beğenilen Seneca’nın tarzını ‘kireçsiz kum’a benzetirdi. (bkz. Suetonius, *Caligula*)

Seneca'nın hitabetteki yeteneği, kekeme olan imparator Claudius'da²⁴ da kıskançlık uyandırır. Claudius'un imparatorluğunun ilk yılında, Caligula'nın kız kardeşi Iulia Livilla²⁵ ile ilişkisi olmakla suçlanan Seneca, daha sonra

²⁴ Caludius. İ.S. 41 – 54 yılları arası Roma İmparatoru. (bkz. Suetonius, *Caludius*)

²⁵ Iulia Livilla (İS 18-41): Vispania Agrippina ile Germanicus Iulius Caesar'ın kızı Livilla, İS 18 yılında, kalabalık bir ailenin son üyesi olarak Lesbos'da dünyaya gelmiş (Tacitus, *Annales*, II. 54. 1; Suetonius, *Caligula*, 7), diğer kardeşleriyle birlikte babaannesi Antonia tarafından yetiştirilmiştir (Suetonius, *a.g.e.*, 24).

Babası Germanicus İS 19 yılında, Doğu eyaletlerinin sorumlusu olarak Syria'da bulunduğu sırada aniden hastalanarak öldüğünde Livilla henüz bebektir. Germanicus'un ölümünden İmparator Tiberius'u sorumlu tutan annesi Agrippina da, Tiberius tarafından Pandataria'ya sürgün edilmiş ve burada açlık grevine girerek intihar etmişti (İS 33) (Suetonius, *Tiberius*, 53-54).

Livilla, İS 33 yılında, Tiberius tarafından soylu bir ailen gelen Marcus Vinicius* ile evlendirilir (Tacitus, *Annales*, VI). İS 37 yılında ağabeyi Gaius Caligula'nın imparator olmasından itibaren Livilla'nın yaşamı alt üst olur. Zira, başlangıçta kız kardeşlerine karşı iyi davranan, onları sadece Vesta Rahibelerine tanınan ayrıcalıklarla onurlandıran Caligula, daha sonra kız kardeşleri Agrippina ve Livilla'yı, kendisine karşı komplo hazırlamakla suçlanan Marcus Aemilius Lepidus'la görüştiklerini ve zina işlediklerini ileri sürerek Pontine Adalarına sürgüne gönderir (Cassius Dio, LIX. 3, LIX. 22. 8; Suetonius, *Caligula*, 24, 29). İS 41 yılında Caligula'nın öldürülmesiyle birlikte imparator olan Claudius ise, haksız yere sürgüne gönderildikleri gerekçesiyle iki kız kardeşi Roma'ya geri çağırır ve mal varlıklarını iade eder (Cassius Dio, LX. 4. 1). Ancak Livilla bu kez amcası İmparator Caligula'nın eşi Valeria Messalina'nın** kıskançlıklarının hedefi olur. Livilla'nın hem kendisine yeterince itibar etmemesinden dolayı öfkelenen hem çok güzel olmasından ve sık sık Claudius'la yalnız kalmasından ötürü onu kıskanan Messalina, Livilla'ya zina dahil çeşitli suçlamalarda bulunarak onun sürgüne gönderilmesine ve daha sonra da sürgün yerinde öldürülmesine neden olur (Cassius Dio, LX. 8). Messalina'nın Livilla'nın üzerine attığı suçlar arasında Lucius Annaeus Seneca'yla zina suçu vardır ki Seneca da bundan dolayı Corsica adasına sürgüne

Epigramlar'ında “ot bitmez uğursuz toprağında” diye bahsedeceği²⁶ Corsica²⁷ adasına sürgün edilmiştir.²⁸ Seneca sürgündeyken babasını, oğlunu²⁹ ve ilk karısını kaybeder.³⁰ Cassius Dio'ya göre, Seneca'nın Iulia Livilla ile ilişkisi olduğu iddiası, Livilla'ya duyduğu kıskançlık yüzünden ondan kurtulmak isteyen Messalina'nın³¹ uydurmasıdır.

gönderilmiştir (Cassius Dio, LIX. 19. 7-8; LX. 8. 5). Cassius Dio ve Suetonius'un anlatılarından Livilla ve Seneca'nın haksız yere suçlandıkları anlaşılmaktadır. Nitekim Suetonius da, Claudius'un, Germanicus'un kızlarını kesin olmayan bir suç yüzünden ve onlara savunma hakkı tanımadan öldürttüğünü aktarmıştır (Suetonius, *Claudius*, 29).***

*İS 30 ve İS 45 yılı *consul*'ü.

**Domitia Lepida ile Messalla Barbatus'un kızı Valeria Messallina, İmparator Claudius'un üçüncü eşidir.

*** Iulia Livilla'ya ilişkin bilgiler, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Serap KALAYCIOĞULLARI'nın notlarından alınmıştır.

²⁶ Bir yeşillik gölgesi ile neşelenmez baharı,
ot bitmez uğursuz toprağında.
Ne ekmek, ne bir yudum su, ne son ateş...
Burada yalnız iki şey var: garipte gurbet.

(*Epigrammae, II*)

²⁷ Fransa'nın güneyinde bulunan bir Fransız adası. (Bugünkü Corse.)

²⁸ Cassius Dio, 60.8.5.

²⁹ Seneca, *Dialogi*, 12.2.4.

³⁰ Seneca, *a.g.e.*, 12.2.5.

³¹ İmparator Claudius'un eşi.

İ.S. 48 yılında Messalina öldürülünce³² Claudius, Agrippina ile evlenir. Claudius'un ikinci eşi Agrippina, oğlu Domitius'u yetiştirmek üzere Seneca'yı sürgünden çağırır. Agrippina'nın amacı, İmparator Claudius'tan sonra, onun oğlu Britannicus'un yerine, kendi oğlu Domitius'u imparator yapmaktır. Genç Domitius İ.S. 50 yılında Caludius tarafından evlat edinilir ve Nero adını alır.³³ Dört yıl sonra, Agrippina'nın, kocası Claudius'u zehirleyip öldürmesi üzerine,³⁴ Nero tahta çıkar. On altı yaşında tahta çıkan Nero'nun imparatorluğu döneminde Seneca ve muhafız kıtası komutanı olan dostu Sextus Afranius Burrus büyük güç sahibi olmuşlardır.³⁵ Seneca, Burrus ile birlikte imparatorluğu ilk beş yıl çok iyi yönetirler. Ancak Nero, Burrus'a boğaz ağrısı için söz verdiği ilaç yerine zehir yollayıp onu öldürür.³⁶ Burrus'un ölümüyle Seneca'nın etkisi zayıflar. Nero'dan aldığı hediyeleri iade ederek görevinden geri çekilmek istediye de,³⁷ imparator onun bu isteğini kabul etmez. Seneca yine de devlet işlerinden geri durmuştur.³⁸ Nero, her ne kadar Seneca'ya, kendisinden boşu boşuna kuşkulandığını ve ona zarar vermektense ölmeyi tercih edeceğini söylese de,³⁹ Gaius Calpurnius Piso ve bir grup senatörün Nero'yu öldürmek amacıyla düzenledikleri suikast girişimine karışmakla suçlanan Seneca, İ.S. 65 yılında imparatorun emriyle intihar etmeye zorlanmıştır.

³² Tacitus, *Annales*, 11.37-38.

³³ Tacitus, *a.g.e.*, 12.25-26.

³⁴ Tacitus, *Annales*, 12.66-67.

³⁵ Tacitus, *a.g.e.*, 13.2.

³⁶ Suetonius, s. 189

³⁷ Tacitus, *a.g.e.*, 14.53-54.

³⁸ Tacitus, *a.g.e.*, 14.56.

³⁹ Suetonius, s. 189

Seneca mektuplarında kendisi için seçtiği ölüm yolunu bildirir gibidir:

“Scalpello aperitur ad illam magnam libertatem via et puncto securitas constat.”⁴⁰

(Bir neşterle o büyük özgürlüğe giden yol açılır, bir küçücük delikle sükunete ulaşılır.)

Tacitus, Seneca'nın ölümünü ayrıntılı bir şekilde anlatır:

“Seneca kılını kıpırdatmadan vasiyet tabletlerinin getirilmesini istedi. Ama yüzbaşı karşı çıkınca da, dostlarına dönerek şöyle dedi: ‘Bana yaptığımız iyiliklere teşekkür etmeme engel olduğuna göre, bu durumda size bırakabileceğim tek şeyi, ama en güzel şeyi bırakıyorum: yaşamımın örneğini!’ diye vasiyet etti. ‘Bu örneği aklınızdan çıkarmazsanız, bu güzel sanatların şanı, sağlam, sürekli dostluklarımızın ürünü olacaktır!’ Göz yaşlarını tutamayan dostlarını kimi zaman sözlerle, kimi zaman daha sert bir biçimde güçlü olmağa davet ederek, onlara sık sık şu soruları soruyordu: ‘Nerde kaldı bilgeliğin kuralları? Nerde kaldı başımızın üstünde dolaşan felaketlere karşı yıllar yılı uyarılan aklınız, Nero'nun vahşiliğini bilmeyen kimse var mı? Öldürdüğü annesinden, erkek kardeşinden sonra, kendini büyüten, eğiten kimsenin ölümünden başka ne kaldı geriye onun için?’

⁴⁰ Seneca, *Epistulae Morales*, 70.16.

Bunları ve buna benzer sözleri, sanki herkese söylemiş gibi söyledikten sonra, karısını kucakladı, böyle bir kaderle karşı karşıya iken, acı içinde, karısından, acısını yatıştırmağa çalışmasını, bu işi sonsuza değin sürdürmemesini, hep erdem içinde geçirdiği yaşamını göz önüne alarak, eşinden, özlemine onurlu avuntularla katlanmasını rica etti, yalvardı ona. Karısı da bunlara karşılık, kendisinin de ölmeye karar verdiğini bildirdi, damarlarını açacak kişiyi istedi ısrarla. O zaman Seneca, onun şanına karşı olmadığını, sevgisinin, sevdiği tek kadını hakaretlerle karşı karşıya bırakmaktan alıkoyduğunu bildirdi, dedi ki: ‘Sana yaşamın avuntularını göstermişim, sen şanlı ölümü yeğ tutuyorsun. Gösterdiğin bu örneği çok görmeyeceğim sana. Böylesine güçlü bir son, eşit bir karanlık içinde, nasip olsun bize, senin sonun da daha büyük bir parlaklık olsun!’ Bu sözlerden sonra, eşit vuruşlarla kollarındaki damarlar bıçakla açıldı. Seneca’nın az gıda aldığı için zayıflamış bedeninden kanı ağır ağır akıyordu. Bacaklarının, baldırlarının damarlarını da açtırdı, korkunç acılarla kıvranıp yorgun düşünce, kendi çektiği acılarla, karısının cesaretinin kırılmasından, kendinin de onun çektiği işkenceler karşısında güçsüz davranışlara düşmesinden korkarak, karısına yandaki odaya geçmesini öğütledi. Son dakikasına kadar güzel konuşma yeteneğini korudu, yazıcıları yanına çağırarak birçok konuşmalarını yazıya geçirtti. Bunlar yayınlandığı için, sözlerini çarpıtmak istemiyorum.

Ama Nero’nun Paulina’ya karşı hiçbir özel kını olmadığından, vahşiliğinin uyandıracığı kinden çekinerek, onun ölümünün engellenmesini buyurdu. Askerlerin uyarmasıyla köleleri, azatlıları onun kollarını bağladılar, kanı durdurdular, bu durumdan kadının haberi var mıydı, bilmem! Çünkü halk en kötüsüne inanmaya

hazır olduğundan, Paulina'nın, Nero'nun yatışmaz öfkesinden korktuğu sürece kocasıyla birlikte ölme şansını kazanmak istedi, arkadan daha tatlı bir umut çıkınca karşısına, yaşamın güzelliğine kapıldı diye düşünenler de olmadı değil. Seneca'nın ardından, kocasının anısına övülesi sadık kalarak yüzüyle, organlarıyla, yaşam soluğunu ne kadar yitirdiğini göstere göstere, birkaç yıl daha yaşadı. Seneca'ya gelince, kanının ağır akması, ölümün ağır ağır gelmesi yüzünden, uzun yıllar dost olduğu ve hekimlik bilgisini denediği Statius Annaeus'tan çoktandır edindiği zehri getirmesini rica etti. Atina'da halk kararı ile ölümle yargılananlara verilirdi aynı zehir. Zehiri getirdiler, içti, ama boşunaydı, organları artık buz gibi olmuştu, bedeni artık zehrin işleyecek gücüne kapalıydı. En sonunda sıcak bir yunağa girdi. Yakınındaki kölelerin üstüne suları sıçratarak diyordu ki: 'Kurtarıcı Iuppiter'e saçıyorum bu suları!' Oradan da buhar banyosuna kondu, buharın etkisiyle boğuldu. Hiçbir cenaze töreni yapılmadan yakıldı bedeni. Daha çok zengin, itibarlı olduğu dönemlerde bile, ölmeye karar verdiği zaman, bir ek vasiyetname ile böyle vasiyet etmişti zaten.⁴¹

⁴¹ Tacitus, *Annales*, XV, 62-64

1.1.2. Felsefesi ve Eserleri

Seneca'nın yaşamı iki çalışma arasında geçmiştir: kamu işleri ve felsefe çalışmaları. Seneca, güçlü hitabeti ve kamu işlerindeki başarısının yarattığı kıskançlıklarla başı derde düştüğünde, felsefe çalışmalarına yönelmiştir. Caligula ve Claudius dönemlerinde, sürgünde şiir ve tragedya çalışmalarının yanı sıra felsefe çalışmalarına ağırlık vermiştir. Sürgün dönüşünde Seneca, geleceğin imparatoru olacak Nero'nun eğitimini üstlendiğinde de, başlangıçta onu iyi eğitebilmek için, sonraları da ona doğru yola gösterebilmek için yine felsefeye başvurmuştur.

Seneca'nın felsefesi ana hatlarıyla eklektik (seçmeli) bir felsefe olup, bir düşünce akımı içinde konumlandırmak gerekirse, Seneca, Geç Stoa⁴² döneminin temsilcileri arasında sayılabilir. Seneca, kendi felsefe anlayışını şöyle belirtir:

*“Non enim me cuiquam emancipavi, nullius nomen fero. Multum magnorum virorum iudicio credo, aliquid et meo vindico.”*⁴³

(Kimse benim hamiliğimi üstlenmedi, hiç kimsenin adını taşıyorum; birçok büyük insanın düşüncesine inanıyorum, ama kendi düşünceme de hak tanıyorum.)

*“Quicquid bene dictum est ab ullo, meum est.”*⁴⁴

⁴² Stoa okulu, sütunlu bir yerde ders yaptığı için 'sütunlu galeri' anlamına gelen Stoa adını taşır.

⁴³ Seneca, *Epistulae Morales*, 45.4.

⁴⁴ Seneca, *Epistulae Morales*, 16.7.

(İyi söylenmiş her söz benimdir.)

Seneca'nın felsefesine geçmeden önce, içinde yer aldığı Stoacılık düşüncesinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Stoa okulu, Batı düşünce dünyasının temelinde bulunan Antik Yunan kültürünün belli başlı düşünce okullarından birini oluşturur. İ.Ö. 4. yüzyılda yaşayan ilk Stoa filozofları, Attika yarımadasına dışardan gelmiş yabancılardır; belki de bu nedenle, farklılıkları ortadan kaldırmadan ama aralarında belli bir ayrıcalık da gözetmeksizin tüm insanları kucaklamayı amaçlayan insancılık, Stoa felsefesinin başlıca temalarından birini oluşturmuştur.

Helenistik devrin⁴⁵ büyük düşünce hareketlerinden birisi olan Stoa okulu Kıbrıslı Zenon⁴⁶ tarafından kurulmuştur. Okulun tarihçesi geleneksel olarak üç büyük döneme ayrılır: İ.Ö. III. yüzyılda etkinlik merkezi Atina olan ve Kıbrıslı Zenon, Kleantes⁴⁷ ve Khryssippos'un⁴⁸ yer aldığı *Eski Stoa*. İ.Ö. II. yüzyılda,

⁴⁵ Makedonya kralı İskender'in giriştiği büyük Asya seferi sebebiyle Yunan kültür ve felsefesi milli sınırlarını aşmış, doğuya ve Akdeniz çevresine yayılmış, öte yandan, doğudan gelen dini akımlar da batıya girmiştir. Bu ayrı ayrı kaynaklardan gelen düşünce hareketlerinin ve mistik çığırının birbirleri ile kaynaşmaları sonucunda Hellenizm denilen hareket doğmuştur.

⁴⁶ İ.Ö. 336 – 264 tarihleri arasında yaşamış olan Zenon, dil ile düşünce arasındaki ilgi ve içten bağlılığı göz önünde tutan ilk düşündürüdür.

⁴⁷ İ.Ö. 331 – 232 tarihleri arasında yaşamış olan Kleantes, Zenon'dan sonra okulun başına geçmiştir. Kleantes bir köledir ve gündüzleri çalışıp geceleri hocasının derslerini dinlemiştir.

sistemin ilk keskinliğini yitirdiği *Orta Stoa*; bu dönemin belli başlı adları şunlardır: Babilli Diogenes, Tarsuslu Antipater, Rodoslu Panaitios,⁴⁹ Apameli Poseidoios.⁵⁰ İ.S. I. ve II. yüzyıllardaki *İmparatorluk Stoası* ise temelde Romalıdır ve yalnızca ahlakla ilgilenmek için, mantık ve fiziği neredeyse tamamen bırakmıştır. Bu dönemin belli başlı adları şunlardır: Seneca, Epiktetos⁵¹ ile Marcus Aurelius.⁵²

Stoa düşüncesi felsefeyi; mantık, fizik ve ahlak olarak üç genel başlıkta değerlendirip işler. Başlıca esaslarından biri, insanı bir hayat filozofu olarak göz önünde tutması ve bir bilge kişi ideali ortaya atmasıdır. Stoalılara göre bilge kişi, bütün aşırı istek ve içgüdülerini yenmiş olan kimsedir. Bilge kişi, hayat karşısında olduğu gibi ölüm karşısında da ilgisizdir.

⁴⁸ İ.Ö. 280 – 210 tarihleri arasında yaşamış olan Khryssippos, okulun ikinci kurucusu olarak anılmaktadır. Nitekim, okulu yeni baştan canlandırarak onu Atina'nın en kuvvetli felsefe okulu haline getirmiştir.

⁴⁹ İ.Ö. 185 – 112 tarihleri arasında yaşamış olan Panaitios, Yunan felsefe tarihinde yepyeni bir insan anlayışı ortaya koyan düşünürdür. İnsanın ruhu ile vücudunu birbirinden tamamıyla ayırıp, ikisinin birbiri ile birleşmelerine imkan olmayan iki zıt kuvvet olarak göz önünde tutan görüşlerin aksine, Panaitios, canlı insanın bir bütün olduğu ve ruhla vücudun birbirlerine bağlı oldukları görüşünü ileri sürmüştür.

⁵⁰ İ.Ö. 135 – 51 tarihleri arasında yaşamış olan Poseidonios, dünyanın çevresini hesaplamaya girişen ilk düşünürlerden biridir. Ancak, o bu hesaplamada yanılmış ve dünyayı olduğundan daha küçük göstermiştir. Bununla birlikte bu yanlış hesabın dünya tarihi bakımından çok önemli bir sonucu olmuştur. Çünkü bu hesaplamaya dayanan Christoph Colomb, küçük gemileri ile dünya yolculuğuna çıkma cesareti göstermiştir. Amerika'nın da bu suretle bulunduğu söylenir.

⁵¹ İ.S. 50 – 130 tarihleri arasında yaşamış olan Epiktetos, bir köledir. Stoalı düşünürler içinde Epiktetos, insanı ölüm kavramına alıştırmak istemesi bakımından en ileri gitmiş olanıdır.

⁵² İ.S. 121 – 180 tarihleri arasında yaşamış olan Roma imparatoru.

Stoa felsefesi, felsefenin ödevini insanı mutluluğa ulaştırmakta bulur. İnsanı mutluluğa ulaştıracak bir hayat görüşü temellendirmeye çalışır. Stoa Okulunun kurucusu olan Zenon, insan mutluluğunun dıştan gelen tesirlerle ve kaderin cilveleri ile ilgili olmayıp, insanın, bütün bunlar karşısında takınacağı tavra bağlı olduğunu ileri sürer. Zenon tarafından ortaya atılan bu görüş, Stoa okulunun üç yüzyıl boyunca dayandığı ana görüş olmuştur.

Stoalılara göre, insanlar aşırı istek ve içgüdülerine hakim olmadırlar. Fazilet ve mutluluk, insanın iç huzur ve hürriyetindedir. Stoalılar, tanrısal bir kaynaktan geldiğini kabul ettikleri insanın bu dünyadaki ödevinin üstünlüğüne ve önemine inanırlar. Stoa ahlakı, insanı, faziletli bir iş hayatına hazırlar. Ferdi, hem kendi kendine, hem de içinde yaşadığı topluluğa karşı dürüst davranmaya zorlar.

Stoa ahlakı, akla uygun bir hayatı esas alır. Akıl, erdemin esasını meydana getirdiğinden, akla uygun bir hayat, aynı zamanda erdemli bir hayat demektir. Stoalılara göre, ahlakın hedefi, tabiatla insan arasında bir uyum kurmaktır. Bu da insanın hem alemin bütünü ile hem de kendi kendisi ile uyum halinde olabilmesi demektir. İnsanın alemin bütünü ile uyum halinde olabilmesi demek, bu alemde olup biten şeylere boyun eğmesi demektir. Dünyadaki olgular, *logos*, yani tanrının kendisi olan dünya ruhu tarafından düzenlendiğinden makuldürler. Bu olgular, mümkün olanların en iyisidirler. Bundan dolayı, gerçekten dindar olan her insan, bunları olduğu gibi kabul etmek zorundadır. Alemde tesadüf yoktur. Olup biten her şey, makul olan belli bir hedefe göredir.

Öte yandan, insanın kendi tabiatı ile uyum içerisinde olması ise, aklın kanununa boyun eğmesi ile mümkündür. İnsan aklı, alem aklından, yani bu aleme bütünlüğü ile hakim olan *logos*'tan bir parçadır. İnsan bu *logos* sayesinde bütün öteki varlıkların üstüne yükselir. İnsanın bütün eylemlerini idare eden, gerek kendi cinsinden olan varlıklara karşı gerek alemin bütününe karşı takınacağı tavrı belirleyen *logos* 'tur.

İnsan bu alemden bir parçadır. İnsan ruhu nasıl bu alem ruhundan bir parça ise, insan vücudu da alemin bütününden bir parçadır. Bundan dolayı, tek tek insanların hayatı da bu alemdeki organik zorunluluğa bağlıdır. Her insanın zorunlulukla bağlı olduğu ve hiçbir şekilde kaçınmayacağı bir kaderi vardır. Bundan dolayı, insanın kendi kaderinden yakınmaması ve onu olduğu gibi kabul etmesi gerekir. Akla uygun olan hareket, insanın hiçbir şekilde değiştiremeyeceği bu kaderi, olduğu gibi kabul etmesini sağlayan harekettir. Bu sayede insan, boş yere sıkıntı ve üzüntüye düşmekten de kurtulur.

Bu noktada zorunlu olarak insanın irade hürriyeti sorusu ortaya çıkar. Stoahlılara göre, insan iradesi de, zorunlu olarak, bu alemin gidişini belirleyen kanuna bağlıdır. Ancak insan dışardan algıladığı ve şuuruna vardığı olgular karşısında kendi tabiatına göre bir karşılıkta bulunma ve aklına göre hareket etme hürriyetine sahiptir. İnsan, bu dış olgular hakkında bir takım hükümler verir ve bu hükümlere göre de bir takım eylemlerde bulunurken, serbest bir şekilde karar verme hürriyetine sahiptir. İnsanın irade hürriyeti demek, etrafında olup biten şeyler karşısında, mekanik veya şuarsuz bir takım eylemlerde bulunmayarak, kendi tabiatına uygun davranması

demektir. İnsanın kendi tabiatına uygun davranması ise, ancak akla uygun ve şuurlu eylemlerde bulunması demektir.

İnsanlar, insan tabiatının gereğine ve aklın kanununa göre hareket edip etmemek bakımından, bilge kişilerle bilge olmayanlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Stoa'nın ahlak görüşü de bilge kişi idealinde ifadesini bulur. Bilge kişi, bütün aşırı isteklerinin üstüne yükselmiş olan, tanrısını sayan ve kendi kendisi ile yetinmesini bilen kişidir. Bilge kişi, kendi iç huzur ve hürriyetinde kendi mutluluğunu bulan kişidir. Bilge kişi, her vakit aklın ve faziletin gereklerine göre hareket eden ve bundan dolayı yanılmayan kişidir. Kaderi karşısında takındığı tavrı, ölüm karşısında da takınmasını bilen kişidir. Ölüm, tabii bir sonuçtur. Bundan dolayı insan, vakti geldiği ve gerektiği vakit hayattan uzaklaşmasını da bilmelidir. Stoalılar, insanın bazı durumlarda kendi hayatına da son vermek yetkisine sahip olduğunu kabul ederler.

Böylece, Stoalılar'a göre, ahlaki bir hayatın esası, insanın kendisini, bu alemin bir organı olarak hissetmesi ve bu alemin bütünü içindeki durumunu bilmesidir. İnsan, bu alemin, mümkün alemlerin en iyisi ve bu alemde olup biten şeylerin de mümkün olan olguların en eksiksizi olduğunu kabul etmeli ve bu alemin kaderinden bir parça olan kendi kaderini de olduğu gibi benimsemelidir.

Öte yandan, bir dünya devleti ve dünya yurttaşlığı düşüncesini ilk defa Stoalılar ortaya koymuşlardır. Platon ve Aristoteles de, insanın kendi tabiatı gereğince, her vakit topluluk içinde ve bir devlet içinde yaşamak zorunda olduğunu kabul etmişlerdi. Bununla birlikte, Platon ve Aristo, devlet denildiği vakit, yalnız,

sınırları bir şehrin surları ile çevrilmiş olan şehir devletini yani, Yunan *Polis*'ini anlıyorlar ve bu *Polis*'i aşan bir devlet şeklini hiçbir şekilde tasarlamıyorlardı. Bundan başka, bu iki düşünür, yurttaşların, devlet mekanizmasına katılmalarının, siyaset hayatında aktif bir rol oynamalarının da gerekli olduğunu kabul ediyorlardı.

Ancak, Stoacılar'ın yaşadığı devirde durum değişmiş, Yunanistan ilkin, Büyük İskender'in kurmuş olduğu imparatorluğun, sonra da Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir. Şüphesiz bu durum, Stoa devlet görüşü üzerine de tesir etmekten geri kalmamıştır. Nitekim, Stoacılar, tek bir dünya devleti düşünmüşler ve bütün insanları da bu tek dünya devletinin bireyleri olarak anlamak istemişlerdi. Bu suretle Stoa Okulu, kozmopolit bir devlet görüşü ortaya atmıştır. Stoacılar, bütün insanları, birbirlerinin kardeşi olarak anlamak isterler. Çünkü bütün insanlar bu aleme bütünlüğü ile hakim olan *logos*'un çocuklarıdır. Bütün insanlar bu *logos* 'tan bir parçaya, yani akla sahiptirler. Nitekim bu sayede, bu dünyadaki bütün öteki varlıkların üstüne yükselirler. İnsanlar sahip oldukları bu akıl dolayısıyla birbirlerine yakındırlar ve birbirlerine benzerler. Bundan dolayı köleler vs. diye ayrı sınıflar kabul etmek, insanlık haklarına ve aklın kurallarına aykırıdır. Stoa Okulu insanlık kavramını, devletin ve sosyal ahlakın temel kavramı olarak göz önünde tutmuştur.

Böylece, Stoa'nın vatani dünyadır. İnsan nasıl kendini bu alemde bir parça olarak duyarsa, aynı şekilde, bir dünya devletinin de yurttaşı olarak duymalıdır. Stoa'ya göre, tek bir dünya devletinin gerçekleşmesi gerçekten mümkündür. Madem ki bütün insanlar akla yani dünyaya hakim olan *logos*'tan bir parçaya sahiptirler, şu

halde bunlar, ayrı ayrı aktiflik derecelerinde de olsa, bir ve aynı akla sahiptirler. İnsan ise tabiatı gereği akla uygun hareket etmek, aklın gereklerine uymak zorunda olduğundan, aklın ortaya koyduğu herhangi bir kural ve düzenin bütün dünyada aynı şekilde geçerli olması gerekir. Mesela aklın ortaya koyduğu bir anayasanın, bir hukuk sisteminin, bir kanunun bütün dünyada aynı şekilde geçerli olması gerekir.

Stoa felsefesinin ahlak anlayışına bu genel bakıştan sonra, sözü Seneca'ya getirmek gerekirse, Seneca mantık ve bilgi kuramıyla ilgili konularla hemen hemen hiç ilgilenmez ve özellikle Stoacılığın Orta Döneminde başlayan, felsefeyi özel olarak ahlak konuları üzerinde yoğunlaştırma eğilimini devam ettirir. Ahlak felsefesi alanında da, özel olarak ruh huzuru ve toplumsal sorumluluk, ödev kavramları üzerinde durur. Mektuplarının çoğunda da ölümün nasıl karşılanması gerektiği konusunu işler.

Seneca'nın özellikle ahlak konuları üzerinde durduğunu belirttik. O halde bu alanda öncelikle Stoacılar'ın, daha sonra da kendisinin kimlerin etkisi altında kaldığından söz etmek gerekirse, Sokrates'in adını vermek lazım gelecektir. Zira Stoacılar'ın ahlak konusundaki modelleri hem hayatı, kişiliği hem de ahlak felsefesi alanındaki görüşleri bakımından Sokrates'tir. Onlar Sokrates'i en yüksek ahlaki bir davranış örneği ve ideali olarak benimsemişlerdir. Ancak şimdi burada Stoacılar'ın düşüncesini tamamıyla anlatmak, benimsedikleri görüşleri tek tek ele almak konumuz itibarıyla gereksiz olduğundan, düşünce yapılarının altında Sokrates'in olduğunu kısaca belirtmiş olarak, asıl konumuz olan Seneca'ya ve onun düşüncelerine geçmek yerinde olacaktır.

Seneca, ahlak prensiplerini orta koymak bakımından Plutarkhos⁵³ ile birlikte tüm Yunanlı ve Romalı yazarların başında gelir. Seneca'nın amacı topluma yararlı olmak, bunun için de insanlara doğru yolu felsefe aracılığı ile göstermektir. Onun felsefesini birkaç cümle ile şu şekilde özetlemek mümkündür: Bilge kişi doğaya uygun yaşamalıdır ve en yüce iyiye ulaşmalıdır. Mutlu bir yaşam ancak bilgeliği öğrenmekle mümkün olur. Bilgeliği öğrenmiş olan kişi yaşamı boyunca karşılaşacağı zor koşullara katlanabilecek, kendi ruh durumunu doğanın yasaları ile dengelemek için çaba gösterecek ve böylece kısa süren insan ömrünü çekilir kılacaktır. Bilgeliği öğrenmek de ancak felsefe yoluyla olur.

Seneca için felsefe iyi bir yaşam yoludur; bir ruh eğitimi, bir kişilik edinme sanatıdır. Felsefe insanı bir yaşam deneyimi gibi olgun kılar. Yaşam deneyimi yaşla gelir, felsefe ise gençken olgunlaştırır insanı. Çünkü felsefe insanların ve tanrıların gerçeğini araştırır, doğaya uygun yaşam yolunu gösterir insanlara. Böylece insanlar korkularından kurtulur, her türlü acıyı yener, sonunda bilgisizlerin elde etmek istedikleri geçici bir mutluluğa değil, felsefenin sağladığı sürekli bir mutluluğa erişirler. Felsefe insan ruhunu bir biçime sokar, yapılması ve yapılmaması gereken işleri gösterir onlara. İyi, doğru, insancıl davranışı, sağduyuyu öğretir. Kadere karşı başı dik katlanmamızı öğütler, insanı kaderine karşı güçlü olmaya çağırır. İnsan kaderini değiştiremez, ama onu olduğu gibi kabul edip katlanırsa ona, kaderin kötü yanlarından kurtulmuş olur. Felsefe bize her türlü felaket olasılığını bildirdiği için önceden bilinen şeylerin tokadı daha az acı verir.

⁵³ İ.S. 1-2. yüzyıllarda yaşamış Yunanlı biyografi yazarı ve ahlak filozofu.

Seneca'nın tanrısı, Stoacılığın, evrenin her tarafına yayılmış olan Akıldır; insan ruhu ise insan bedeni içine yerleşmiş tanrısal soluktur. Yüce ruhlu, ölçülü, her olaya önemsiz bir şeymiş gibi bakan, istediğimiz veya korktuğumuz her şeye gülüp geçen bir ruhu göksel bir kudret yönetir. Böylesine ulu bir şey tanrının yardımı olmadan ayakta duramaz. Bu yüzden ruhun bir parçası indiği yerde bulunur hala. Tıpkı güneşin ışınları gibi. Ruh ölümden sonra beden zindanından kurtularak sonsuz yaşama erişir. Ama ruhumuz bu beden zindanındayken de hatalarından kurtulup tanrısal düşüncelere yükseldiği zaman yine o sonsuz ve yüce katta olacaktır. İnsan, beden zevklerine dalmamalıdır. Çünkü sadece hayvanlar için bir iyiliktir bu zevkler. Beden zevklerini hor görmek kesin bir özgürlüktür.

Seneca'ya göre, ruh tanrıdan gelme bir soluk olduğu için ve bu soluk bir Roma atlısına da, bir köleye de, bir azatlıya da inebileceğinden, yetenekli, değerli insanlar ırk ve ulus farkı olmadan birbirlerine eşittirler. O halde çeşitli sınıflandırmalar da insan gururunun ya da haksızlığının yarattığı şeylerdir.

Seneca, ölçülülük (*temperantia*), cesaret (*fortitudo*), akıl (*providentia*) ve adalet (*iustitia*) olarak belirttiği dört ana erdemin kendisinde barındığı insanı bilge olarak niteler. Bilge insanın da tanrıdan üstün sayılabileceğini düşünür. Çünkü tanrı yaradılışı gereği sarsılmazdır, oysa insan kendini bu konuda yetiştirdiği için sarsılmazlığını kendisi sağlar. Bilge insanın devlet işlerinde görev alabileceğini, ama gerektiği zaman bu işlerden çekilip kendisini felsefeye vermesini bileceğini, hatta bu dünyadan çekilmesini de bileceğini söylerken kendisinden bahsediyor gibidir Seneca.

Nitekim, konunun başında da belirttiğimiz gibi, kamu işleri başına iş açtığında felsefeye yönelmiş, hatta en sonunda damarlarını açtırarak bu dünyadan çekilmiştir. Onun ölümü, her ne kadar kendi isteğiyle olmayıp, öğrencisi Nero'nun emriyle gerçekleşmiş olsa da, bilge için önemli olanın iyi yaşamak olduğunu savunur Seneca, çok yaşamak değil.

Çeşitli türlerde birçok eser veren Seneca verimli bir yazardır. Ancak ne yazık ki eserlerinin hepsi günümüze kadar gelememiştir. Quintilianus'tan öğrendiğimize göre eserlerini yazmada birçok yardımcı kullanmıştır. Bu çok yönlü yazarın eserleri, yine Quintilianus'a göre dört türdendir: Nutukları, şiir biçimindeki eserleri, dialogları ve mektupları.

Nutukları günümüze gelememiştir. Nero'nun okuması için yazdığı nutuktan ise pek az bir parça kalmıştır. Mesallina'nın övgüsü ve Claudius'un ölümünden sonra kaleme aldığı cenaze övgüsü yitikler arasındadır.

Öte yandan Seneca birçok epigram yazmıştır. Ona mal edilen epigramların çoğu Corsika'da yazılmış olup, büyük umutsuzluk ve karamsarlıklarla doludur. En büyük kısmıyla günümüze kadar gelebilen *İmparator Claudius'un Kabaklaşması* ise yazarının İspanya kökenine ve hiciv yeteneğine en güzel bir örnektir.

Seneca'nın felsefi yapıtlarını üç bölüme ayırabiliriz: Dialogları, mektupları ve doğa üzerine yazmış olduğu *Naturales Quaestiones (Doğa Sorunları)*. Dialogları, ahlak felsefesi konularında yazılmıştır. İlerde mektuplarında karışık olarak ele

alacağı konuları teker teker dialog biçiminde işler Seneca. Bu dialogların isimleri, konuları hakkında da bilgi vermektedir bizlere:

- *Cosolatio ad Marciam (Marcia'ya Teselli),*
- *Consolatio ad Helviam Matrem (Annem Helvia'ya Teselli),*
- *Consolatio ad Polybium (Polybius'a Teselli),*
- *De Ira (Öfke),*
- *De Tranquillitate Animi (Ruh Dinginliği),*
- *De Brevitate Vitae (Yaşamın Kısalığı),*
- *De Constantia Sapientis (Bilgenin Sarsılmazlığı),*
- *De Vita Beata (Mutlu Yaşam),*
- *De Providentia (Tanrısal Öngörü),*
- *De Otio (Boş Zaman),*
- *De Clementia (Hoşgörü),*
- *De Beneficiis (İyilikler).*

Nero'nun Sicilya'ya vali olarak atadığı Lucilius'a yazdığı 124 mektubun bulunduğu eser de ahlaki konuları içerdiğinden *Ahlaki Mektuplar* olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, doğanın Stoacı düşünce açısından incelendiği *Naturales Quaestiones (Doğa Sorunları)* adlı eseri de felsefi yapıtları arasında sayılmaktadır.

Günümüze ulaşmış ve aşağıda çevirisini sunacağımız *Hercules Furens (Çıldırın Hercules)* ile birlikte toplam dokuz tane olan tragedya eserlerinin de

oyunmaktan çok okunmak için yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Diğerlerinin isimleri ise şöyledir:

- *Medea,*
- *Troades (Troyalı Kadınlar),*
- *Phaedra,*
- *Agamemnon,*
- *Oedipus,*
- *Hercules Oeta 'da,*
- *Phoenissae (Fenikeli Kadınlar),*
- *Thyestes.*

1.2. HERCULES

Hercules, klasik mitolojinin en popüler ve en ünlü kahramanıdır. Amphitryon ile Alcmene'nin oğludur. Başlangıçtaki adının Alkides⁵⁴ olduğu söylenir ya da büyükbabası gibi Alkeus adını taşıdığı. Megara'dan olma çocuklarını öldürmesinden sonra, kahraman, ne tür bir “çile” doldurması gerektiğini öğrenmek üzere Apollon'un kahinine başvurduğunda, kahin ona buyruklar verir ve bundan böyle Yunanca Herakles adını almasını buyurur. Bu ad “Hera'nın şanı”⁵⁵ anlamına geliyordu ve şüphesiz kahramanın ileride girişeceği işlerin tanrıçaya şan ve şeref kazandıracağına delalet ediyordu.

Hercules, Alcmene ile Amphitryon'un oğlu sayılmakla birlikte, gerçekte onun asıl babası Iuppiter'dir. Iuppiter, sefere giden Amphitryon'un yokluğundan yararlanarak onun suretine girip Alcmene'yi kandırır ve kadınla geçirdiği uzun bir gece esnasında – bu gece, Iuppiter'in emriyle bilhassa uzatılmıştı- kahramanı ana rahmine düşürür. Amphitryon seferden döndüğü zaman, Iuppiter karı kocayı barıştırmaya çalışır ve Amphitryon, sonunda tanrısal çocuğun manevi babalığını kabule razı olur.

Hercules daha doğmadan, Iuno'nun Alcmene'ye karşı duyduğu kıskançlık kendini göstermeye başlar. Iuppiter, Perseus soyundan doğacak ilk çocuğun Argos üzerinde hüküm süreceğini söylemiştir. Iuno, derhal doğumlar kraliçesi kızını,

⁵⁴ Büyükbabası Alkeus'un adından türetilmiş bir soyadı.

⁵⁵ Iuno, Yunanlılarca Hera adıyla bilinirdi.

Hercules'in doğumunu geciktirmesi ve buna karşılık onun kuzeni Eurystheus'un doğumunu çabuklaştırması için ikna eder.

Thebai kentini haraç vermekten kurtarınca, Thebai kralı Creon, ona şükran borcunu ödemek için kızı Megara'yı Hercules'le evlendirir. Fakat çok geçmeden Hercules, çocuklarını öldürür. Bu cinayetin nedeni, genellikle, Iuno'nun yol açtığı bir delilik nöbetine hamledilir. Bazı aktarımlara göre, Iuno, Hercules'i, kefareti ödemesi gereken bir günahla lekeleyerek Eurystheus'un hizmetine girmek zorunda bırakmak istemiştir.

Hercules, kendine geldikten sonra artık Megara ile birlikte yaşamak istemez; onu yeğeni Iolaos'a verir.⁵⁶

Seneca, Euripides gibi, Hercules'in çocuklarını öldürmesini, geleneksel zamanlamayı değiştirerek, on iki işinin arasına koymuştur. Halbuki yaygın olan kanı, Hercules'in, Eurystheus'un emri altında on iki işi gerçekleştirdiği kölelik durumu, onun çocuklarını kıyıma uğratmasının kefareti olduğu yönündedir. Yani Hercules ailesini katlettikten sonra, bu suçundan arınmak için Eurystheus'un emri altına girmiş ve o bilinen on iki işini gerçekleştirmiştir.

⁵⁶ P. Grimal, **Mitoloji Sözlüğü**, 1997, s. 251 – 256.

1.3. *HERCULES FURENS*

Oyun gecenin bitmesine yakın bir zamanda başlar, prolog sonunda şafağın söktüğü belirtilir. Birçok eski tragedya eserinde aynı örnek görülür.

Sahne, Thebai'deki kral sarayının önüdür. Bir sunak ve bir tapınak vardır sahnede.

Iuno'nun konuşmasıyla açılır oyun. Ancak onun konuşması, seyirciye hitap etmekten ziyade kendi kendine konuşma hatta sesli düşünme gibidir.

Iuno'nun açılış sözleri öfkeli bir ruh hali içinde olduğunu gösterir. İçinde bulunduğu durumdan yakınmaktadır. Zira, kocası Iuppiter'in sadakatsizlikleri yüzünden itibarını yitirmiştir. Öyle ki, gökyüzündeki evini bile terk etmek zorunda kalmıştır, çünkü Iuppiter, sevgililerinden olan çocuklarını yıldız haline getirip gökyüzünü onlarla doldurmuştur. Şimdi de sıra Hercules'e gelmiştir, Iuppiter'in Alcmene ile ilişkisinden doğan Hercules'e. Nitekim Hercules doğduğunda, Iuppiter, görevlerini tamamladıktan sonra Hercules'e yıldızları vadetmiştir. Hercules ise on iki görevinden biri olan köpek Cerberus'u ölümler diyarından getirme işini de başarmış ve tüm görevlerini yerine getirmiş olarak yeryüzüne dönmektedir. Aslında bu görev mitolojide Hercules'in on birinci görevi olarak gösterilmektedir, ancak Seneca bu görevi onun son göreviymiş gibi anlatmaktadır.

Iuno, Hercules'in her işin üstesinden geldiğini görünce onu kimsenin alt edemeyeceğini düşünür. Hercules'i ancak bir kişi alt edebilir, o da yine Hercules'in kendisidir. Iuno'nun planı ortaya çıkmaktadır: Hercules artık kendi kendisiyle savaşsın!

Hercules'in babası Amphitryon Iuppiter'e dua etmektedir. Başlarına gelen felakete bir son vermesini ister Iuppiter'den. Nitekim oğlu yer altına, 'Ölüer Diyarı'na inmiştir. Bu arada Lykus adında bir sürgün, Thebai'ye gelip kral Creon'u ve oğullarını öldürerek tahta geçmiştir. Hükümdarlığını güçlendirmek için de ölen kralın kızı, aynı zamanda Hercules'in eşi Megara ile evlenmeyi düşünmektedir. Megara ise, hakaret olarak gördüğü bu evlilik düşüncesini kabul etmediği gibi, krala da lanet okur. Bunun üzerine, Lycus, Megara'yı öldürmek ister. Tam bu sırada Hercules çıkar gelir Theseus ile birlikte yer altından, yanında Cerberus'u da getirerek. Babası Amphitryon'dan, Lycus'un krallığı ele geçirdiğini öğrenir. Lycus, şimdi de Hercules'in ailesini öldürecektir. Durumu öğrenen Hercules, Lycus'u bulup öldürür. Bu arada, Theseus, Ölüer Diyarı'nı, Hercules'in Cerberus'u nasıl yakalayıp yeryüzüne çıkardığını anlatır.

Hercules, Lycus'u öldürdükten sonra babasının yanına gelir. Ancak, cinneti baş göstermeye başlamıştır. Gözlerini gökyüzüne diker, babasının ona vadettiği yıldızlar gelir aklına, gökyüzüne çıkmak istemektedir. Bu sırada gözü çocuklarına takılır. Onları, Lycus'un çocukları sanarak öldürür. Karısı Megara'yı da, üvey annesi Iuno sanarak öldürür. Gördüğü vahşete yüreği dayanmayan yaşlı Amphitryon, oğlundan, kendisini de öldürmesini ister. Ancak, Hercules, geçirdiği cinnetin

etkisiyle baygın düşer. Ayıldığında etrafına bakar ve katledilmiş karısı ile çocuklarını görür. Bu vahşeti kimin yaptığını öğrenmeye çalışırken, ellerindeki ve silahlarındaki kanı görünce, gerçeği anlar. Yaşadığı derin acıdan kurtulmak için kendisini öldürmek istese de babası engel olur ona. Vefalı dostu Theseus'tan, saklanacağı bir yer bulmasını ister kendisi için. Theseus Hercules'i kendi vatanına götürecektir. Ölümlüleri lekelerinden arındıran vatanına.

2. *HERCULES FURENS*'İN ÇEVİRİSİ

IUNO

Ben, Tonans'ın⁵⁷ kızkardeşi⁵⁸ –çünkü bana bir tek bu ad kaldı-⁵⁹

sürekli sevgili değiştiren⁶⁰ Iuppiter'i⁶¹ terk ettim,

dul biri⁶² olarak gökyüzündeki kutsal evimden ayrıldım.

Gökten kovulunca da yerimi fahişelere bıraktım,⁶³

artık yeryüzünde oturmalıyım.

Gökyüzünde şimdi fahişeler⁶⁴ yaşıyor.

5

⁵⁷ Iuppiter'in sıfatı. *tonare* (gürlemek, gümbürdemek) fiilinden türeyen *tonans,antis* 'gürleyen, gümbürdeyen; gök tanrısı' anlamlarına gelmektedir.

⁵⁸ Iuno. Olymposlu tanrıçaların en büyüğü. Iuppiter'in hem kız kardeşi hem de karısıdır.

⁵⁹ Seneca, burada Ovidius ve Vergilius'tan aldığı öğeleri bir araya getirir: Iuno'nun, Iuppiter'in sadece 'kız kardeşi' (*soror*) olduğu düşüncesi, Ovidius'tan etkilenilmiş bir düşüncedir: *Met.* 3.265f. *si sum regina Iovisque / et soror et coniunx- certe soror*. 'Eş, karı' anlamına gelen *coniunx* adının kaybolmasıyla geriye kalan *solum nomen*, ise Vergilius'un Dido'sundan gelir: *hospes, hoc solum nomen quoniam de coniuge restat* (*Aen.* 4.323).

⁶⁰ **alienum**: 'başkasına ait': Bu anlam, aşk ve evlilik bağlamında kullanılır. Ayrıca Iuppiter *İlyada*'da çoğu zaman Iuno'ya karşı çıktığından, bu sözcük 'düşman' anlamına da gelebilir.

⁶¹ Iuppiter: tanrıların kralı, gök tanrısı.

⁶² **vidua**: 'Yalnız, eşi olmayan' anlamına gelen bir sıfattır (Seneca bu sıfatı Amazonlar için kullanır: 246, 542). Şiirde bu kelime Ovidius (onsekiz kez) ve Seneca tarafından (onaltı kez) sıkça kullanılmıştır.

⁶³ Bu dize, Ovidius'taki Iuno'nun konuşmasını anımsatır: *pro me tenet altera caelum* (*Met.* 2.513) ve *pulsa Iunone* (2.525).

Buradan, kuzey kutbunun⁶⁵ en yüksek yerinden,⁶⁶

Arktos,⁶⁷ o görkemli yıldız kılavuzluk⁶⁸ eder⁶⁹ Argos⁷⁰ donanmasına;

burada, baharın ilk günlerinde havanın ısınmaya başladığı yerde,⁷¹

⁶⁴ *paelices*: Daha önceki şairlerde yaygın bir kullanımı olmasa da, Ovidius bu kelimeyi çok sık kullanmıştır (kırkdört kez). Kelimenin, Iuno'nun rakipleri için kullanımına bakmak için bkz. Plaut. *Merc.* 689f. ve Prop. 3.22.35. Seneca'da *paelex*, *adultera* (zina yapan) ile yer değiştirir.

⁶⁵ *glacialis poli*: Bu ifadenin kuzey kutbu için kullanımı Ovidius'tan gelmiştir: *Met.* 2.173. *Arctos-glacialis-polus* arasındaki ilişki için bkz. *HF* 129, 1140 *glacialis Ursae*, *Pha.* 288; Sen. *HO* 89, 336; *TLL* 6.2000.27ff.

⁶⁶ Bu dizeden onsekizinci dizeye kadar Iuno İüppiter'in sadakatsizliğinin gökyüzündeki kanıtlarını gösterir ve gayrı meşru çocuklarının listesini verir. Listede Büyük Ayı (=Callisto), Europa'yı taşıyan Boğa, Atlas'ın kızları Pleiadlar, Orion, Perseus, İkizler (=Castor ve Polluks), Apollo ve Diana (Güneş ve Ay) ve Ariadne'nin Çelengi yer alır. (Bu isimler için ayrıntılı bilgi: bkz. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*; Ovidius, *Metamorphoses* ve *Fasti*). Iuno'nun isimleri sayması, onun, gerçekten, saydıklarını gökyüzünde gördüğünü akla getirmektedir.

⁶⁷ Büyük Ayı.

⁶⁸ *agere naves*, gemilere kılavuzluk eden dümenciler için kullanılır (Liv. 9.38.2, Apul. *Flor.* p. 102 Qud.). Yıldızların gemilere 'kılavuzluk' etmesi: Tib. 1.9.10 *ducunt instabiles sidera certa naves*, Val. Fl. 5.46 *agentes noctibus Arctos*.

⁶⁹ Aratus'tan beri (Phaen. 37-39), Yunanlılar Büyük Ayı'ya bakarak kuzey yönünü bulurlardı. Fakat Fenikeliler kuzey için Küçük Ayı'yı kullanıyordu.

⁷⁰ Yunanlı.

⁷¹ Burası Büyük Ayı'nın bulunduğu *glacialis polus*'a göre daha güneydedir. Boğa takımyıldızıyla bahar mevsimi arasındaki ilişki (951f. *verni...Tauri*) Babil zamanında, ilkbahar gündönümünde güneş Boğa burcundayken kurulmuştur. Vergilius, her ne kadar kendi zamanında güneş Nisan'ın sonuna dek Boğa burcuna girmese de, Boğa burcundan yılın başlangıcı diye söz eder (Georg. 1.217f. *candidus*

parıldar⁷² Tyruslu⁷³ Europa'yı⁷⁴ dalgalar üstünde taşıyan,⁷⁵
şurada başıboş Atlas kızlarının⁷⁶ kümesi ortaya çıkar
deniz ve sallara korku salan.⁷⁷

10

auratis aperit cum cornibus annum / Taurus). Fakat Boğa takımyıldızı baharda değil kış mevsiminde görülür. Seneca'da burada zamandan ziyade yeri belirtiyor gibi görünmektedir.

⁷² Europa'yı Girit'e götüren boğa, Taurus takımyıldızına dönüşmüştür. Burada kastedilen odur: Ov. *Fasti* 5.605ff., *RE* 5.56.53ff.

⁷³ Fenikeli.

⁷⁴ Fenike kralı Agenor'un kızı; Avrupa'ya adını veren mitoloji kahramanı. Efsaneye göre boğa şekline giren Iuppiter tarafından Girit adasına götürüldü. Iuppiter'den üç çocuk sahibi oldu: Minos, Radamantis ve Sarpedontis. Doğruluklarıyla tanınan bu üç çocuk, ölümlerinden sonra ölümler ülkesi Hades'e yargıç yapıldılar. Astronomide, Taurus (Boğa) takım yıldızı, Europa'nın boğası olarak adlandırılır.

⁷⁵ **Vector (=qui vehit)**: Seneca bu kelimeyi üç kez tragedyalarında üç kez de *HO*'da kullanmıştır. Seneca'da önce kullanımı nadirdir. Fakat Ovidius kullanmıştır (*Fasti* 1.433 *Sileni vector asellus*.)

⁷⁶ Pleiadlar, Atlas'ın kızları da bu listeye alınmıştır. Çünkü bu kızlardan üç tanesi (Maia, Electra ve Taygete) Iuppiter'den çocuk doğurmuştur (Mercury, Dardanus, Lacedaemon). Diğer üç kızı da *paelices* (fahişe) olarak adlandırılır çünkü ikisi Poseidon'la biri de Mars'la birlikte olmuştur (Ov. *Fasti* 4.172ff.).

⁷⁷ Kasım ayında beliren Pleiadlar kış fırtınalarıyla ilişkilidir, dolayısıyla bu takımyıldızdan fırtınaların habercisi diye bahsedilir.

Burada tanrılara korku salar kılıcıyla tehditler savuran Orion;⁷⁸

buradadır altın gibi parlayan Perseus⁷⁹ takım yıldızı.

Burada, o göz alıcı takımyıldız, ikiz Tyndaridler⁸⁰

ve doğumlarıyla, hareket eden yeryüzünü durduranlar⁸¹ parıldar.

15

Sadece Bachus⁸² ve annesi göktekilerin yanında yer almaz.

⁷⁸ Orion, tanrı Poseidon'un oğlu, dev bir avcıdır. Çok yakışıklı olduğu için kadınlardan sevgi görür. Şafak tanrıça gönül verir ona. Tanrıça sevgilisini Delos'a götürür, bırakır. Ama orada güzel delikanlı, Artemis elinden öldürülür, nedeni tanrıçanın kendisine, ya da bir avcı kızına yanaşmak istemesidir. Artemis Orion'un üstü ne bir akrep salar, akrep delikanlıyı topuğundan sokar. Artemis de akrebi bir burç, Orion'u da gökte bir yıldız haline getirir. Orion yıldızının Akrep burcundan her zaman uzaklaşması bundandır.

⁷⁹ Zeus'la Danae'nin oğludur.

⁸⁰ Bu isim, Leda'nın oğulları Kastor ile Polydeukes'e (yahut Polluks) verilir. Tanrı Zeus'un Leda'ya yaklaştığı gece, Leda ölümlü kocası Tyndareos'la da yatmış. Zeus'tan Helena ile Polydeukes'i, Tyndareos'tan da Kastor ile Klytimestra'yı doğurmuş. Birbirinden hiç ayrılmayan Kastor'la Polydeukes kardeşliğin ve dostluğun simgesi olmuşlardır. Leukippos'un iki kızı Phoibe ile Hilaira'yı kendilerine eş olmaları için kaçırmak istemişler, ama bu kızların hem amcaoğulları, hem de nişanlıları olan Lynkeus ile İdas Dioskur'ların peşine takılmışlar, aralarında çıkan kavgada Kastor can vermiş, ölümsüz olan Polydeukes de yaralanmıştı. Zeus bu iki kardeşi birbirinden ayırmamak için, ikisini de göğe alıp yıldızlar arasına yerleştirmiş (İkizler Burcu).

⁸¹ Apollon ve Artemis (Güneş ve Ay). Zeus ile Leto'nun çocukları. Leto'yu kıskanan Iuno, genç kadını bütün yeryüzünde takip etmişti. Orada burada dolaşmaktan bıkan Leto, karnındaki çocukları dünyaya getirebileceği bir yer arıyordu. Ne var ki, Iuno'nun gazabından korkan tüm yeryüzü, ona kucak açmayı reddediyordu. Yalnızca, Ortygia (Bıldırcınlı Ada) ya da Asteria adında yüzen bir ada, bu zavallıya sığınacak yer vermeyi kabul etti. Daha sonra bu yüzen ada Yunan dünyasının merkezine sabitleştirildi ve Delos (Parlak) adını aldı.

⁸² Bağ, şarap ve mistik vecd tanrısı. Iuppiter'in Semele'den olma oğludur.

Hiçbir yer iffetsizlikten mahrum kalmasın diye de

Knoslu metresinin⁸³ çelengini kuşanmış dünya.

Fakat yakınmak için artık çok geç;

kocalarına sadık kalmayan kadınları⁸⁴ barındıran bu vahşi ve acımasız Thebai toprağı,⁸⁵

beni kaç kez üvey ana yaptı!

20

İzin var, Alcmene⁸⁶ çıksın gökyüzüne,⁸⁷

galip bir kadın olarak alsın benim yerimi;

oğlu da,⁸⁸ söz verildiği gibi,⁸⁹ yıldızlara varsın;

o doğacak diye dünya bir gününü harcadı,⁹⁰

⁸³ Ariadne. Bacchus onun güzelliğine vurulmuş ve onu alıp Olympos'a götürmüş. Düğün hediyesi olarak Ariadne'ye, Hephaistos'un yaptığı altın bir taç vermiş, sonra da bu taç gökte Corona takımyıldızı olmuş.

⁸⁴ Iuno, tanrıçalığına hakaret ettikleri için, Iuppiter'den hamile kalan kadınları (Semele, Alcmene ve Ampion'la Zethus'un annesi Antiope) 'sadakatsiz'diye adlandırır.

⁸⁵ Thebai'den *dira ac fera* (acımasız ve vahşi) diye bahsedilmesi, orada gerçekleşen korkunç olaylar yüzündendir: bk. Oidipus ve oğulları, Danaidler, Dirke ve Penteus'un kaderleri.

⁸⁶ Hercules'in annesi, Amphitryon'un karısı.

⁸⁷ Alcmene'nin tanrılar katına yükselmesi mitolojide geçmez. Iuppiter diğer kadınlarını tanrı katına yükselttiği için, Iuno, Alcmene'nin de aynı muamaleyi göreceğini varsayar.

⁸⁸ Hercules.

⁸⁹ Hercules doğduğu vakit, Iuppiter, Hercules görevlerini tamamladığı zaman ona ölümsüzlük vereceği konusunda Iuno'yu ikna etmiştir.

⁹⁰ Iuppiter, sefere giden Amphitryon'un yokluğundan yararlanarak onun suretine girip Alcmene'yi kandırmış ve kadınla geçirdiği uzun bir gece esnasında – bu gece, Iuppiter'in emriyle bilhassa uzatılmıştı- kahramanı ana rahmine düşürmüştü.

Phoebus⁹¹ geç parıldadı Doğu denizinden, 25

Okyanus'a batmış ışığının orada kalması emrini alınca.

Yok! Nefretim bu şekilde kaybolmayacak;

hiddetli ruhum öfkemi canlı tutacak,

barışın ortadan kalkmasıyla

içimi yakan ıstırap sonsuz savaşlar getirecek.

Hangi savaşlar? 30

Düşman yeryüzü korkunç her ne yarattıysa,

deniz ya da hava her ne doğurduysa, korku veren, dehşetli, zararlı, vahşi, yabani,⁹²

hepsinin gücünü kırdı ve onları boyunduruğuna aldı.

Her şeyin üstesinden geldi, çektiği sıkıntılar gücüne güç kattı.

Öfkem ona yaradı. Nefretimden itibar kazandı:

Oldukça insafsız emirlerle, tanrılığını sınamam, 35

şanına şan katsın diye ona fırsat verdim.

Güneşin doğup battığı yerlerde⁹³

her iki Ethiop ırkını benzer meşaleyle boyadı.⁹⁴

⁹¹ "Parlak" anlamına gelen Phoebus, Güneş Tanrısı Apollon'un sıfatı ve çoğu kez de adı olarak kullanılır. Özellikle Latince'de, Apollon adı söylenmeksizin yalnızca Phoebus diye anılır.

⁹² Bağlaç kullanmadan sadece sıfatların sıralandığı dize dikkat çekicidir. Ayrıca Seneca bu dizede alışılmadık iki sıfat kullanmıştır. *Terribilis* bir başka tragedyada karşımıza çıkmaz, *pestilens* ile de sadece bir defa karşılaşırız.

⁹³ "Güneşin doğup battığı yerler" ile kastedilen "her yer"dir. Oyunun Hercules ile ilgili bölümlerinde, onun yolculuğunun ne kadar uzun olduğunu ve ününün ne kadar yaygın olduğunu göstermek için benzer ifadeler sıklıkla kullanılır

Herkes ondan tanrı diye bahsediyor,
yenilmez yiğitliğine tapıyorlar.

Artık canavarlarım yok;

40

emirleri yerine getirmek, bana emretmekten daha kolaydır Hercules için:
Emirlerimi memnuniyetle kabul ediyor.

Tiranlığın hangi acımasız kanunları bu gence zarar verebilir?

Gerçekten de, bir zamanlar korktuğu,

mağlup ettiği şeyleri şimdi silah olarak taşıyor:

45

Bir aslan ve bir su yılanıyla silahlanıp geldi.⁹⁵

Yeryüzü de onun için yeterince büyük değildir:

Yeraltı Iuppiteri'nin⁹⁶ kapısını kırıp açtı.

Yenik düşen kraldan aldığı ganimeti yeryüzüne getiriyor,⁹⁷

geri dönmek için yeterli değil bu, ruhların yasasını da geçersiz kıldı:

Gözlerimle gördüm onu, yeraltının karanlığı dağıldığında,

50

Dis'i⁹⁸ alt edip, kardeşinden yağmaladıklarını

⁹⁴ “Güneşin doğup battığı yerdeki iki Etiop ırkı” anlatımı Homeros'a kadar uzanmaktadır: Hom. *Od.* 1.23. İnsanların koyu tenli olmalarının nedeni, güneşin yakınlığı yüzünden yanmaları olarak görülmüştür.

⁹⁵ Nemea aslanının postunu kalkan olarak kullanıyor, Hydra'nın zehirli safrasını da okuna sürüyor.

⁹⁶ Yeraltı tanrısı Dis'ten bahsedilmektedir.

⁹⁷ Bahsedilen kral, Iuppiter'in kardeşi olan Dis, 'ganimet' ise Cerberus'tur. Cerberus, Dis'in köpeğidir. Ölüler Diyarı'na bekçilik eder, canlıların oraya girmesini yasaklar ve özellikle de oradan çıkmaya kalkışanları engeller. Genellikle üç köpek başlı, yilandan kuyruklu, sırtında bir sürü yılan başı dikili bir yaratık olarak tasvir edilmektedir. Zincire bağlanmış olarak Ölüler Diyarı'nın kapısı önünde durur, içeri giren ruhlara dehşet salar.

⁹⁸ Yer altı dünyasının tanrısıdır.

babasına sergiliyordu övgüyle.

Peki neden elini ayağını zincire vurup getirmede onu,

Iuppiter'inkine denk bir pay⁹⁹ alan onu?

Neden Erebus'u¹⁰⁰ ele geçirdikten sonra onun hakimi olmadı,

Styx'in¹⁰¹ çatısını neden açmadı?

Dönüş yolu açıldı,

55

korku veren ölümün gizemleri bütün çıplaklığıyla uzanıyor.

Fakat o, gölgelerin zindanından kurtulduktan sonra iyice vahşileşen o,

beni yendi ve kara köpeğin ipini eline alarak geçip gitti

Yunan kentleri boyunca küstahça.

Cerberus'un görünmesiyle güneşin titrediğini gördüm

ve günün kararmaya başladığını;

60

benim içimi de bir korku kapladı,

alt ettiği üç boyunlu canavara yakından bakınca

ona emir vermeye korktum.

Ama çok önemsiz şeylerden yakınıyorum;

en alttakileri mağlup eden kişi, en üstteki krallıkları ele geçirmesin diye

gökyüzü için endişelenmek lazım:

Vaktinden önce alacak krallık esasını babasından

65

ve de Bachus'un yaptığı gibi sakın bir şekilde olmayacak yıldızlara varışı;

⁹⁹Titanlar'a karşı kazanılan zaferden sonra Evren imparatorluğu Iuppiter, Neptunus ve Dis arasında paylaşılmıştır. Iuppiter Gökyüzü'nün, Neptunus Deniz'in efendisi olurken, Dis'in payına da Ölüler Diyarı düşmüştür.

¹⁰⁰ Ölüler Diyarı Karanlığı'nın adı.

¹⁰¹ Ölüler Diyarı'nın ırmağı.

kötü bir yol arayacak, boş bir evrende hüküm sürmek isteyecek,
sınadığı gücüyle böbürleniyor,
gökyüzünü taşıyarak onu kendi gücüyle zapt edebileceğini öğrendi;¹⁰²

dünyanın altına başını koydu 70

ve o taşınamayacak derecedeki ağırlığın yükü belini bükmedi,
gök kubbe, Hercules'in boynunda daha¹⁰³ rahat etti.

Boynu, hiç kımıldamadan yıldızları ve gökyüzünü taşıdı,
ve de benim baskımı:

Gökteki tanrıların yanına gitmek için bir yol arıyor.

Devam et öfkem, devam et ve ez bu büyük entrikaları çevireni, 75

git ona, koparıp al güçlerini:

Böyle büyük bir düşmanlığı neden başkasına emrediyorsun?

Bırak gitsinler vahşi hayvanlar,

bırak emirlerden bitap düşmüş Eurystheus¹⁰⁴ dinlensin.

Iuppiter'in iktidarını yıkmaya cüret eden Titanları¹⁰⁵ serbest bırak,

¹⁰² Hercules, on ikinci işi olan altın elmaları getirme işi sırasında, Atlas'tan yardım istedi. Gök'ü omuzlarında taşıyan Atlas'a, hemen yakınındaki Hesperisler Bahçesi'nden üç altın elma koparıp getirmesini, bu sırada onun yükünü kendisinin taşıyacağını söyledi.

¹⁰³ Atlas'ın omuzlarında olduğundan daha rahat.

¹⁰⁴ Eurystheus, Argolis'te hüküm sürmekteydi. Hercules, Minyailer'e karşı giriştiği seferden döndüğü zaman Iuno onu delirtti ve kahraman kendi çocuklarını öldürdü. Bunun üzerine, Hercules, Pythia'ya akıl danışmaya gitti. Pythia ona, Eurystheus'un hizmetine girmesini söyledi. Eurystheus, Hercules'e, ünlenmesini sağlayan ve tanrılaşmasına hak kazandıran "işler"i yaptırdı.

Mitolojide bu şekilde anlatılmasına karşın, Seneca, Hercules'in delirip çocuklarını öldürmesini "işler"ini tamamladıktan sonraya koyar.

¹⁰⁵ Titanlar, ilk tanrılar kuşağındandır. En genci Kronos olup, Olymposlular kuşağı ondan türemiştir.

Sicilya tepesindeki mağaranın sürgüsünü aç, 80

dev sarstığında titreyen Dor toprağı¹⁰⁶

o korkunç canavarın¹⁰⁷ yer altında gömülü boynunu yeryüzüne çıkarsın.

(Gökteki ay diğer korkunç yaratıkları¹⁰⁸ yaratsın)

Ama o bunların üstesinden geldi.

Alcides'e¹⁰⁹ denk birini mi arıyorsun?

Kendinden başka kimse yok ona denk:

O halde artık kendisiyle savaşsın. 85

Çağırın gelsinler Eumenidler¹¹⁰ Tartarus'un¹¹¹ derinliklerinden,

alev alev saçları ateş saçsın,

vahşi elleri savursun yılanı benzer kamçıları.

Git şimdi küstah adam, insanoğlunu küçümse,

tanrıların tahtına heveslen.

Şimdi Styx'ten ve acımasız hayaletlerinden kaçtığını mı sanıyorsun? 90

Sana burada ölümler diyarını göstereceğim;

koyu karanlıklara gömülmüş tanrıçayı,

¹⁰⁶ Sicilya.

¹⁰⁷ Typhoeus, Sicilya'daki Etna Yanardağı'nın altında hapis tutulan canavar.

¹⁰⁸ 'diğer' demekle kastedilen, Nemea Aslanı'dır. Zira onun ve diğer canavarların aydan geldiğine inanılır.

¹⁰⁹ Hercules için kullanılan bir addır. Alcaeus'un torunu anlamına gelir.

¹¹⁰ Öç Tanrıçası Furiolar. Onlara "Eumenidler", yani "iyi saatte olsunlar" da denilirdi. Bu şekilde anılmalarının nedeni, nefret uyandıran adlarını kullanarak korkunç öfkelerini celbetmemektir.

¹¹¹ Homeros ve Hesiodos'ta Ölüler Diyarı'nın da altında yer alan dünyanın en derin bölgesidir. Zamanla Ölüler Diyarı ile karıştırılmaya başlandı ve büyük suçluların eziyet gördüğü yer oldu. Bu anlamda, Tartarus, mutlu kişilerin kaldığı yer olan Elysion'un zıttıdır.

günahkarların sürgüne gönderildikleri yerlerin de ötesinde,
kaçmasına engel olan bir dağın uçsuz bucaksız yamacında hapsolmuş
tanrıça Nifak'ı çağıracağım;
her ne kaldıysa geride,
Dis'in krallığının derinliklerinden alıp getirip ortaya çıkaracağım: 95
Kötü Günah gelecek,
kendi kanını emen vahşi Günah
ve Kargaşa ve her zaman kendine karşı silahlanmış olan Cinnet-
Cinnet! Evet evet! İntikam yolum bu olmalı!
Haydi Dis'in köleleri¹¹², sallayın alev alev yanan çamdan meşaleleri. 100
Megara,¹¹³ yılanlarıyla korku salan sürüsünün başına geçsin,
kocaman bir kütük kapsın yanan odun yığınınından uğursuz eliyle.
Haydi, ölümler diyarına karşı yaptığı saygısızlığın öcünü alın.
Silkeleyin bir kendinizi,
Etna'nın ocağındaki kavurucu sıcaktan daha şiddetli bir ateş dağlasın içinizi; 105
ruhu ele geçirilip, büyük bir çılgınlığa kapılarak harekete geçsin diye Hercules,
ilkin sizin çıldırmanız gerek.
Iuno, neden hala öfkelenmiyorsun?
İlk önce beni, kız kardeşlerim,
aklı başından gitmiş olan beni sürükleyin çılgınlığa, 110
eğer üvey anneliğe yakışır bir şey yapmayı tasarlıyorsam.
Duamı değiştirmeliyim;

¹¹² Furialar.

¹¹³ Hercules'in karısı.

yalvarırım sağ salim dönsün bileğinin gücüyle, gün ışığını görsün,
geri dönüp çocuklarının güven içinde olduklarını görsün.

Hercules'in nefret uyandıran cesareti bize yardım etsin. 115

Beni yendi demek?

O zaman kendini de yensin,

ölüler diyarından dönünce, tekrar ölmeyi arzulasın.

Iuppiter'in oğlu olması benim işime yarasın.

Yanında hazır bir şekilde duracağım

ve okları hedefini şaşırmasın diye yayını kendi elimle doğrultacağım,

Herkules'e savaşırken destek olacağım,

bu çıldırmış adamın silahlarını ben yöneteceğim. 120

Suç işledikten sonra o ellerini gökyüzüne uzatabilir.

Artık savaşlar başlasın:

Gün ışınsın, göz alıcı Titan¹¹⁴ yükselsin safran rengi doğudan.

KORO

Şimdi gecenin dağıldığı gökyüzünde yıldızlar seyrelmiş ve ışıkları solmuştur; 125

yeni bir gün doğarken, yenilmiş gece başıboş yıldızlarını çeker alır,

Phosphorus,¹¹⁵ parlak sürüsünü toplar:

kutupta yükselen buzlu yıldız, Arcas ayısı, yedi yıldızıyla birlikte, 130

kutbun dönüşüyle gün ışığını çağırır.

Şimdi, masmavi bir at tarafından büyütülen Titan

¹¹⁴ Güneş.

¹¹⁵ Sabah yıldızına verilen ad. Bu adın Latince'deki karşılığı Lucifer'dir. Lucifer, şiirde çoğu zaman Aurora'yı (Şafak) müjdeleyen ve Gün ışığını getiren yıldız olarak geçer. Şafak'ın meşalesidir.

gizlice bakıyor Oeta'nın doruğundan;
Kadmoslu Bakhalarla¹¹⁶ meşhur olan budanmamış çalılıklar
şimdi şafakla birlikte kızarır, 135
Phoebus'un kız kardeşi,¹¹⁷ geri gelmek üzere, gözden kaybolur.
Zor bir uğraş doğar, tüm kaygıları uyandırır, bütün kapıları açar.
Çoban, sürüyü yaydıktan sonra,
kırağıdan aklaşmış çimenleri yolar; 140
henüz alnı patlamamış genç boğa özgürce oynaşır geniş çayırd,
anneleri boş memelerini doldurur;
huysuz keçi yavrusu dolaşır yumuşak çayırd. 145
En üstteki dalda tünemiştir cırtlak sesiyle Trakyalı kapatma;¹¹⁸
sızlanan yavruları arasında, kanatlarını yeni doğan güne teslim etmeye can atar;
günün doğuşuna tanıklık eden iç içe geçmiş kalabalık, 150
terennüm eder birbirine karışmış seslerle.
Hayatından emin olmayan gemici yelkenleri rüzgara teslim eder,
meltem, yelkenlerin geniş kıvrımlarını doldururken;
burada, dalgaların aşındırdığı kayalara tüneyip, 155
ya aldatılmış kancasını tekrar hazırlar,
ya da sağ elinde sıkıca tuttuğu
ödüllerindedir gözleri endişe içinde,

¹¹⁶ Bacchus rahibeleri.

¹¹⁷ Kastedilen, Ay Tanrıçası Phoebe'dir.

¹¹⁸ Philomela. Trakyalı Tereus onu zorla kapatması yapmıştır. Philomela daha sonra kırlangıca dönüşmüştür.

oltası titreyen balığı hisseder.

Kendi halinde bir yaşamın huzur veren dinginliğiyle 160

kendine ait küçük evinde mutlu huzurlu yaşayan insanların işleridir bunlar.

Sonsuz umutlar ve tir tir titreyen korkular kol gezer şehirlerde.

Biri, uykusuz bir halde, mağrur girişini

ve acımasız kapılarını korur zengin efendisinin. 165

Diğeri, habire malını yığar üst üste, aç gözlerle bakar servetine

hala yoksuldur yığılı malları arasında.

Halkın ilgisi yüzünden şaşkına dönmüş biri,

dalgalardan daha da hareketli olan aşağı tabakadan insanlar¹¹⁹ 170

boş bir havayla şişip böbürlenmiş bu adamı yükseltilere çıkarırlar.

Bir diğeri, gürültülü bir mahkeme için öfkeli tartışmalar içeren konuşmalar satarak

utanmazca ortalığı kızıştırır.

Pek az kişi kaygısız, huzurlu bir yaşamdan haberdar.¹²⁰ 175

Ömrün hızla geçip gittiğini aklından çıkarmayanlar,

bir daha geri dönmeyecek olan zamanı sıkı sıkı tutarlar.

Kader izin verirken mutlu bir şekilde yaşayın.

Hayat hızla akıp gidiyor

ve günler uçup gidiyor.¹²¹ 180

Devrilen yılların çarkı dönüyor;

¹¹⁹ Sıradan insanlar, 'değişebilir, karasız, istikrarsız' olmaları nedeniyle denize benzetilirler.

¹²⁰ **Secura quies:** Dertsiz, kaygısız bir huzur'. Bu ifade Epikuros felsefesinin görüşünü yansıtır.

Lucretius bu ifadeyi ölüm için kullanır (3.211 ve 939), Vergilius (*Georg.* 2.467) çiftçilerin yaşamı için, Ovidius (*Fasti* 6.734) uyku için ve (*AA* 1.639) tanrıların yaşamı için kullanır.

¹²¹ *Volucris dies*, Horatius'un deyimidir (*Carm.* 3.28.6, 4.13.16).

acımasız kız kardeşler¹²² yün eğirmeyi bitiriyorlar
ve iplikleri bir daha çözmüyorlar.

Sahip olduklarının farkında olmayan insanoğlu
önüne çıkanı yiyip yutan kaderin ağına düşüyor.

Öte yandan Styx'in dalgalarına¹²³ kavuşmaya can atıyoruz. 185

Alkeus'un torunu, oldukça cesur yüreğinle
acele ediyorsun kederli ölüer diyarını görmek için.

Parkalar'ın¹²⁴ geleceği zaman bellidir.

Ecel geldiğinde bunu hiç kimse geciktiremez,
hiç kimse öleceği günü erteleyemez. 190

Çağırıldıkları zaman insanları geri alır urnalar.¹²⁵

Ün, bir kimseyi birçok kente götürebilir,
söylenti, bütün kentlerde övebilir onu,
gökyüzüne, yıldızların seviyesine çıkartabilir. 195

Bir diğeri arabasını sürebilir yükseklerle.

Beni, gizli bir evde güven içinde saklasın benim yeryüzüm.

Tembel insanlara gelir ak saçlı ihtiyarlık,
küçük evin kötü talihi

mütevazi ama güvenilir bir temelde durur. 200

Gözü pek cesaret en tepeden düşer.

¹²² Kader Tanrıçaları Fata.

¹²³ **Stygias ... undas**, 'Styx dalgaları' şiirde, ölüer diyarı için kullanılan yaygın bir kalıptır. Örn. V. *Aen.* 3.215, 7.773; *Ov. Met.* 3.272; *Tr.* 1.2.65; *Sen. Med.* 805.

¹²⁴ Kader Tanrıları.

¹²⁵ Ölü külü konulan vazo.

Fakat saçları darmadağın kederli Megara

Küçük çocuklarını yanına almış geliyor

ve yaşlılığının vermiş olduğu yavaşlıkla Alcides'in babası ilerliyor ağır ağır.

AMPHITRYON

Ey Olympos'un kudretli hükümdarı, tüm dünyanın hakimi, 205

bizi mahveden endişelerimizi bitir artık, felaketimize bir son ver.

Sıkıntısız bir gün doğmadı bana; oğlumun zahmetlerinin ödülünü görmedim hiç;

bir belanın sonu, bir diğerinin başlangıcı oldu.

Döner dönmez bir düşmanı hazır bekler onu; 210

mesut yuvasına varmadan önce, bir diğer mücadele emredilir;

dinlenmeye fırsatı yok, hiç boş zamanı yok,

yeni yeni emirler verilirken.

Sanki bebekliğinde özgür müydü? İnsafsız Iuno doğduğundan beri peşinde,

daha onların canavar olduklarını bilmeden canavarları alt etti. 215

Başları sorguçlu iki yılan zehirli dişlerini uzattı ona;

emekleyerek çıktı karşılarına bebekken,

yılanların ateş gibi gözlerine bakarak yumuşak ve uysal bakışlarıyla;

sakin ifadesiyle kıvrımlarını kaldırdı, 220

minik elleriyle şiş boğazlarını sıkarak Hydra¹²⁶ için deneyim kazandı.

Meanalus'un¹²⁷ çevik geyiği, altınla cömertçe süslenmiş başını kaldırınca

yakalandı uzun süredir peşinde olan kişi tarafından;¹²⁸

¹²⁶ Hercules'in işlerinden biri de Hydra'yı altetmektir.

¹²⁷ Arkadia'da bulunan sıra dağlar. Megalopolis'ten Tegea'ya kadar uzanır.

¹²⁸ Hercules, bu geyiği bir yıl kovaladı.

aslan, Nemea'nın en büyük korkusu, Hercules'in kolları arasında ezdiği,
son kez kükredi. 225

Bistonius sürüsünün korkunç ahırlarını,
vahşi havyalarının yemi olan kralı anlatmaya gerek var mı?¹²⁹
Erymanthus'un¹³⁰ domuzlarla dolu yamaçlarındaki Arkadia ormanlarını sarsan
Kıllı Menalius¹³¹ domuzunu,
yüz kente¹³² korku salan boğayı ? 230

Hesperia diyarının¹³³ birbirinden uzak sürüleri arasında
öldürüldü Tartessos kıyısının üç başlı çobanı,¹³⁴
ona ait sürü getirildi uzak batıdan;
Kithaeron'un otlattığı, Okeanos'un¹³⁵ bildiği sürüyü.

¹²⁹ Diomedes, Trakya kralı idi. İnsan etiyle beslenen dört atı vardı. Hercules Trakya'ya tek başına kara yoluyla gitti ve Diomedes'i kendi atlarına yem olarak yedirdi. Bunun üzerine hayvanlar sakinleştiler ve Hercules'in yedeğinde uslu uslu gittiler.

¹³⁰ Erymanthus ormanı, yaban domuzu söz konusu olduğunda belirtilir.

¹³¹ Arkadia'daki sıra dağlar. Pan için kutsaldır.

¹³² Girit'in yüz kenti.

¹³³ **Gentis:** “ toprak, diyar, kara” anlamındadır.

¹³⁴ Geryon, üç başlı ve kalçasına kadar üç gövdeli dev. Geryon'un Erythia adasında (Uzakbatı'da), çobanı Eurytion'un bakımında, muazzam sığır sürüleri vardı. Hercules Geryon'u ve çobanını öldürüp sürülerini almıştır.

¹³⁵ Eurystheus, Hercules'e, Uzakbatı'ya gidip Geryon'un değerli sürülerini getirmesini emretti. İşin güç yanı her şeyden önce Okeanos'u geçmekti. Hercules, sorunu çözmek için “Güneş'in kupası”nı ödünç aldı. Bu, Güneş'in her akşam, Okeanos'a vardıktan sonra, dünyanın doğusundaki sarayına dönmek için bindiği büyük kupaydı. Hercules kupaya binip Okeanos'a açıldı, sürüyü kupaya bindirdi ve tekrar Okeanos'un öbür kıyısına, Tartessos'a geçti.

Emredilince¹³⁶ gitmesi bol güneşli bölgelere,¹³⁷ 235
öğle sıcağının yakıp kavurduğu krallıklara,¹³⁸
dağları¹³⁹ yardı ve seddi parçaladı;¹⁴⁰
geniş bir boğaz¹⁴¹ açtı Okeanos'un akması için.
Ardından, altın dolu¹⁴² ormanı istila edip,
tetikte bekleyen yılanın altınlarını¹⁴³ aldı ganimet olarak. 240

¹³⁶ Bu, Eurystheus'un emrettiği on iki iş arasında değildir. Hercules'in Batı Akdeniz'de geçirmiş olduğu söylenen maceraların çoğu, onun, yukarıda bahsedilen sürüyle Yunanistan'a dönüşü sırasında cereyan etmiştir. Daha gidiş seyahatinde bile, Libya'yı birçok canavardan kurtarmış ve Tartessos'u geçişinin anısına Libya'yla Avrupa'yı ayıran boğazın iki yanına iki sütun (Hercules Sütunları: Cebelitarık ve Septe Kayaları) dikmişti.

Seneca burada *iussus*'u kullanarak (emredilince, emir altında), bu macerayı "on iki iş"ın arasına sokmaktadır. Seneca'nın, Cebelitarık işini seçmesi, çok meşakkatli bir iş gibi görüldüğünden olabilir. Hercules, on iki işinden biri olan "Cerberus'un yakalanması" görevini henüz tamamlamadığı ve haliyle görev sayısı eksik kaldığı için, Seneca belki de bu sayıyı on ikiye tamamlamak istiyordu.

¹³⁷ Kuzey Afrika.

¹³⁸ Kuzey Afrika'nın aşağısındaki bölgeler yani Güney Afrika kastediliyor. *Medius dies*, "Güney" anlamında kullanılmaktadır.

¹³⁹ Kuzeyde Calpe Dağı, güneyde ise Abyla. Bu kayalar "Sütunlar" olarak tanımlanırlar.

¹⁴⁰ Hercules'in, Afrika'yı Avrupa'ya bağlayan karayı parçalayıp Akdeniz ve Okeanos arasında bir boğaz açması geç dönemlere kadar açıklanmış bir şey değildir.

¹⁴¹ Cebelitarık Boğazı.

¹⁴² *Opulenti*: "altın barındıran, altının olduğu".

¹⁴³ Hesperis'in Altın Elmaları: Iuno ile Iuppiter evlendiklerinde, Yer, Tanrıçaya düğün hediyesi olarak altın elmalar hediye etmişti. Iuno bu elmaları ve bunların ağacını yüz kollu ölümsüz bir ejderin gözetimine verdi ve Akşam'ın üç Nympha'sını, yani Hesperisler'i, elmaların başına bekçi olarak koydu. Eurystheus da, Hercules'e, bu elmaları kendisine getirmesini emretti.

Ateşle Lerna'daki vahşi yaratığı¹⁴⁴ alt edip,

öldürmedi mi onu en sonunda?

Kanatlarıyla gün ışığını örten Stymphalos kuşlarını

bulutlardan aşağı indirmede mi oklarıyla?¹⁴⁵

Thermodon'un¹⁴⁶ bakire ecesi¹⁴⁷ onu yenemedi;

245

elleri, her şanlı işinde korkusuz elleri

kaçmadı Augeia ahırının pis işinden.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Lerna Hydra'sı, çok başlı bir yılan şeklinde tasvir edilir. Hydra, ülkenin ürünlerini ve hayvan sürülerini de telef ediyordu. Hercules, onun hakkından gelebilmek için alevli oklar kullanmak zorunda kaldı. Hercules ilk önce yılanın başlarını kesip de onu öldürmek istedi. Fakat kesilen her başın yerinde bir yenisi bittiği için yeğeni İolaos'tan yardım aldı. İolaos ormanı ateşe verdi. Böylece kesilen her başın yerini yanan odunlarla dağlayarak, etlerin yeniden canlanmasını önledi.

¹⁴⁵ Arkadia'da, Stymphalos Gölü kıyılarındaki sık bir ormanda yaşayan bu kuşlar olağanüstü bir bollukta üremiş ve sonunda orman çevresindeki ülke için bir afet oluşturur hale gelmişlerdi. Tarlalardaki bütün meyveleri yiyip bütün ürünlere saldırıyorlardı. Eurystheus'un emri üzerine Hercules bu kuşları ürkütüp barındıkları sık ormandan dışarı çıkartarak oklarıyla avladı.

Başka bazı anlatımlar, bunları, insanları bile yiyen avcı kuşlar olarak gösterirler. Hatta bunların çelikten ve uçları son derece sivri tüyleri olduğu ve bu tüyleri düşmanlarına ok gibi attıkları söylenir.

¹⁴⁶ Thermodon Nehri, Aiskhylos'tan beri, Amazonlar'la birlikte anılır.

¹⁴⁷ Hippolyte, Amazonlar'ın kraliçesi. Hercules, Amazonlar kraliçesi Hippolyte'nin kemerini ele geçirmek için Amazonlar krallığına gitti. Hippolyte kemerini vermeye razı oldu fakat bir Amazon kılığına giren Iuno kahramanın yanındakilerle Amazonlar arasında bir kavga çıkardı. Aldatıldığını düşünerek, Hercules, Hippolyte'yi öldürdü.

¹⁴⁸ Augeias, Peloponnesos'ta bir Elis kralıydı. Babasından kalma sürüleri vardı. Fakat ahırlarında biriken gübreleri kaldırtmayı ihmal ediyor ve bu yüzden toprakları gübreden yoksun bırakarak ülkeyi

Bunların ne yararı var? Koruduğu dünya ona kapalı.

Huzur kaynağının¹⁴⁹ görevi başında olmadığını hissetti yeryüzü. 250

Gelişip başarıyla sonuçlanan suç, yiğitlik olarak adlandırılıyor.

Kötüler iyilere buyuruyor.

Hak, güçlünüdür, korku yasaları bastırır.

Gözlerimle gördüm katil bir el¹⁵⁰ düşürdü oğulları,

babalarının¹⁵¹ krallığını savunurken; 255

ünlü Kadmos soyunun son kralını öldürdü,

tacını başıyla birlikte koparıp aldı.

Thebai için kim yeterince gözyaşı dökebilir?

O nasıl bir efendidir ki tanrılarla dolu olan yeryüzü ondan korkuyor!

O yeryüzü ki toprakları ve bereketli bağı, 260

kılıcını çekip hazır bir şekilde duran savaşçılar¹⁵² doğurur.

O yeryüzü ki duvarlarını Iuppiter'in oğlu Amphion,

taşları hareket ettiren çınlayan ezgisiyle inşa etmiştir¹⁵³.

verimsizliğe itiyordu. Kahramanı aşağılık bir işe sürerek, onu küçük düşürmek isteyen Eurystheus'un buyruğu üzerine, Hercules bu ahırlardaki gübreleri kaldırmak zorunda kaldı.

¹⁴⁹ *Pacis auctorem*: Ovidius bu ifadeyi Augustus için kullanmıştır.

¹⁵⁰ Lycus.

¹⁵¹ Creon, Megara'nın babası, oğullarıyla birlikte Lycos tarafından öldürüldü. Euripides'in anlattığına göre, Eurystheus'un isteği üzerine Cerberus'u getirmek için ölüer diyarına giden Hercules'in yokluğu sırasında, Euboi'dan gelen Lykos adında biri, Creon'u tahttan indirip öldürmüştü.

¹⁵² Kadmus'un ektiği dişlerden, ejderin dişlerinden doğan savaşçılar.

¹⁵³ Amphion ve Zethos, Zeus'un Antiope'den olma oğullarıdır. İki kardeş birlikte Thebai kentini surlarla çevirdiler. Hermes tarafından kendisine bir lir hediye edilen Amphion müzikle uğraşıyordu. Zethos taşları sırtında getirirken, Amphion lirinun nağmeleriyle onları kendine çeki çekiveriyordu.

O yeryüzü ki tanrıların babasını barındırır

gökyüzünü her terk ettiğinde.

265

İşte, tanrıları kabul eden¹⁵⁴, onları yaratan ve de

yaratacak olan bu yeryüzü, aşağılayıcı bir boyunduruk altında eziliyor.

Kadmos'un çocukları, Ophion'un soyu,

ne kadar alçaldınız!

Sürgün edilmiş soysuz¹⁵⁵ birinden¹⁵⁶ korkuyorsunuz

sizi memleketinizden edip, bizi de dertlere salan.

270

Kara ve denizde suç peşinde koşan,

adaletli eliyle hükümdarlığın acımasız asalarını parçalayan,

şimdi uzaklarda bir efendinin¹⁵⁷ kölesidir.

Yasakladığı şeyler onun başına geliyor şimdi.¹⁵⁸

Vatanından sürülen Lycus, Hercules'in Thebai'sini ele geçirdi.

Ama elinde tutamayacak.

Hercules bir yol bulup ya da yaratıp

¹⁵⁴ Iuppiter'in yeryüzünü ziyaretleri haricinde, Kadmos ile Harmonia'nın düğünde bütün tanrılar yeryüzüne inerek bu şölene katıldılar. Tanrılar, gökyüzünden hediyeler taşıyarak, Thebai'nin kalesi Kadmeia'ya indiler.

¹⁵⁵ *Ignarus*'un passiv şekli *ignotus* "sıradan, aşağı kökenli" insanları belirtmek için kullanılır.

¹⁵⁶ Lykos. Euripides, bu Lykos'u kendi Hercules'i için uydurmuştur ve daha önceleri Thebai'yi yöneten ve Dirke'nin kocası olan Lykos'un oğlu yapmıştır onu. Bu genç Lykos, Hercules'in yokluğunda, Thebai krallığını ele geçirmiş olup, Hercules geri döndüğü sırada Megara'yı oradan kovmak üzeredir. Bu gaspçı, Thebaili değildir, Euboia'dan gelmiştir. Seneca da, onu, sıradan bir soydan gelmiş ve vatanından sürgün edilmiş olarak gösterir.

¹⁵⁷ Eurystheus.

¹⁵⁸ 271-274. dizelerde kastedilen Hercules'tir, Lycos'la başa çıkabilecek tek kişi olan Hercules.

aniden çıkıp gelecek yeryüzüne,¹⁵⁹

275

yanımızda olacak ve intikamını alacak.

Yalvarırım sağ salim geri dön ve yanımızda ol,

mağlup olmuş evine dön sonunda galip olarak.

MEGARA

Kocam, çık gel, ellerinle dağıt karanlıkları.

Eğer geri dönüş yolu yoksa ya da yol kapalıysa

280

o zaman toprağı yarıp gel;

karanlık gecenin gizlediğı ne varsa

dışarı çıkar kendinle birlikte.

Bir zamanlar dağları yarararak akan nehir¹⁶⁰ için bir boğaz açıp da

nasıl dimdik durabildiysen;¹⁶¹

dağları iterek birbirinden ayırdıktan sonra

285

Tempe¹⁶² nasıl yarılıp açıldıysa;

Teselya suyu parçalanmış setten

yeni bir yatak bulup nasıl aktıysa,

işte sen de öyle ileri atıl anne-babanı, çocuklarını, vatanını ararken

kaldır doğanın sınırlarını;¹⁶³

290

¹⁵⁹ *Ad astra*: 'göktekilerin baktığı yere' yani 'yeryüzüne, canlıların yaşadığı yeryüzüne.'

¹⁶⁰ Teselya'da bulunan Penios nehri.

¹⁶¹ Hercules'in, görevlerini yerine getirirken ve onları tamamladıktan sonraki kahramanca duruşu.

¹⁶² Tepme Vadisi'nin açılmasının Hercules'in işi olduğunu düşünen diğer yazarlar Diodorus (4.18.6) ve Lucanus'tur (6.347, 8.1). Herodotos ise daha gerçekçi düşünerek, dağların bir depremle birbirinden ayrıldığı görüşünü savunur (7.129). Bir doğa bilimcisi olan Seneca da, Herodotos'un görüşüne katılır (*Doğa Araştırmaları*, 6.25.2).

geri al aç gözlü¹⁶⁴ zamanın onca yıl senden gizlediklerini;
dışarı çıkar senden önce kendini unutanları ve ışıktan korkanları.¹⁶⁵
Sadece sana emredildiği kadarını getirirsen,
sana layık bir kazanç elde etmiş olmazsın. 295
Fakat büyük laflar ediyorum, başıma geleceklerden bihaber.
Sana sarılıp elini sıkıca tutacağım ve beni unutup
bu kadar geç döndüğün için sana sitem edeceğim gün gelecek mi?
Ey tanrıların önderi!¹⁶⁶ Boyunduruğa koşulmamış yüz boğa,
sana boynunu verecek; 300
Ey ekin tanrıçası!¹⁶⁷ Senin için gizemli ayınlar düzenleyeceğim.¹⁶⁸
Sessiz Eleusis senin için uzun meşaleler sallayacak gizlilik yemini altında.
O zaman kardeşlerimin hayata geri döndüğünü düşüneceğim
ve krallığını yöneten babamın canlandığını.
Fakat eğer seninkinden daha büyük bir güç 305
seni alıkoyuyorsa, biz senin peşinden geleceğiz;

¹⁶³ Yer altı ve yeryüzü arasındaki sınırlar.

¹⁶⁴ “Aç gözlülük”, ölümün bir özelliğidir. Burada “zaman”, ölüme götüren bir araç olarak görüldüğünden, söz konusu özellik “zaman”a yüklenmiştir.

¹⁶⁵ Ölülerin kendilerini unutmaları, Lethe yüzünden sarhoş olmalarındandır. Lethe (Unutma), Ölüler Diyarı’nda bulunan ve ölülerin yeryüzündeki hayatlarını unutmak için suyundan içtikleri bir kaynağa (Unutma Kaynağı) adını vermişti.

¹⁶⁶ Iuppiter.

¹⁶⁷ Ceres.

¹⁶⁸ Bazı kaynaklara göre, Hercules, yer altına inmek için Eleusia tapınlarına katılmak istemiştir (Apollod. 2.5.12, Diod. Sic. 4.25.1). Megara, Hercules yer altından sağ salim dönsün diye özellikle Ceres’e yakarıyor olabilir.

ya sağ salim geri dön, bizleri koru ya da bizi de al aşağıya.

Biliyorum, sen bizi aşağı alacaksın

ve tanrı bizim yıkılmış hayatımızı yeniden düzene sokmayacak.¹⁶⁹

AMPHITRYON

Ey kanımızın dostu, yüce yürekli Hercules'in sadık eşi,

çocuklarının iffetli koruyucusu,

310

kendine gel ve daha iyi şeyler umut et.

O elbette yanımıza gelecek,

her yaptığı işte olduğu gibi, daha da güçlenerek.

MEGARA

Biçare insanlar çok istediklerine,

kolayca inanırlar.

AMPHITRYON

Hayır! Çok korktukları şeyin asla ortadan kaldırılamayacağını düşünürler.

315

Korktuğun zaman daima kötü olacak diye beklersin.

MEGARA

Derine batmış, gömülmüş ve tüm dünyanın yükü altında ezilmişken,

yer yüzüne çıkmak için bir yolu var mı?

AMPHITRYON

Kurak çöllerden ve çalkantılı deniz gibi dalgalanmış kumlardan,

suları iki kez çekilip iki kez kabaran boğazdan geçerken

320

hangi yolu kullandıysa yine aynı yolu kullanacak;

gemisi karaya oturup, Syrtes'in¹⁷⁰ sığ sularında sıkışıp kaldığında,

¹⁶⁹ Megara'nın altta yatan umusuzluğu ortaya çıkıyor bu son cümlelerinde.

aşmıştı denizi adımlarıyla.¹⁷¹

MEGARA

Kötü kader yüce ruhluları pek esirgemez. 325

Hiç kimse sık sık oluşan tehlikelere göğüs geremez,

uzun süre sağ kalamaz;

felaket bir kimseyi hep sıyırap geçebilir,

ama sonunda onu gelir bulur.

Fakat bak, Lycus geliyor, yüzünde de, ruhundaki gibi tehditkar ifade, 330

elinde sallaya sallaya başkasının esasını.

LYCUS

Ben hüküm sürüyorum Thebai kentinin bereketli topraklarında.

Engabeli Phokis'in kuşattığı bütün verimli topraklarda,

İsmenus'un suladığı,¹⁷²

Kithaeron'un yüksek zirvesinden seyrettiği¹⁷³ her yere hükmediyorum. 335

(İki yakası ayrı olan dar İsthmus'un).¹⁷⁴

Bu yurt bana atalarımın kalmadı,

¹⁷⁰ Afrika'nın kuzeyinde bir körfez. Sığ olmasıyla ve görülmedik gelgitleriyle gemiler için tehlike oluşturmaktadır.

¹⁷¹ Hercules'in gemisi Afrika kıyısında batmış ve o yürüyerek karaya çıkmıştır.

¹⁷² Ismenus, Thebai'nin güneyine doğru biraz yükselir ve kuzeye doğru Thebai düzlüğüne akar. Nehir, Thebai ile ilgili olarak sıkça belirtilir.

¹⁷³ Boiotia'nın güney sınırı.

¹⁷⁴ Lykos, gururla, hüküm sürdüğü bölgeleri sıralıyor. Kısaca "Bütün Boiotia'da hüküm sürüyorum." diyebilirdi, ama Boiotia'nın bölgelerini saymak, onun krallığının büyüklüğünü ve zenginliğini göstermektedir.

tembel bir mirasçı olarak elde etmedim burayı.
Ne soylu atalarım var ne de yüce unvanlara sahip seçkin ailem.
Sadece şanlı bir cesarete sahibim. 340
Ailesiyle övünen bir kimse başkalarının başarılarını över.
Fakat başkasından çaldığı asayı tutan el titrer.
Bütün selamet kılıçtadır.
O asayı, yurttaşların istemediği halde elinde tuttuğunu biliyorsun.
Çekilmiş kılıçtan sakınmak gerekir.
Başkasının yerinde hüküm sürmek güvenli değildir. 345
Ancak biri var benim gücümü pekiştirecek
eğer kraliyet evliliği ile benimle birleşirse:
Megara. Benim yeni hükümdarlığım onun soylu ailesiyle renklenecek.
Benim evlilik talebimi geri çevireceğini düşünemiyorum.
Eğer inat eder ve bencilce davranır da beni reddederse, 350
Hercules'in yurdunu ortadan kaldırmayı aklıma koydum.
Halkın kıskançlığı ve dedikodusu işimi engelleyecek mi?
Kral olmanın ilk hüneri kıskançlığa katlanmaktır.
Bir deneyelim o halde, şans bize bir fırsat verdi:
Zira o koruyucu tanrıların yanında¹⁷⁵ duruyor 355
yas tuttuğu için örttüğü başıyla,
Alcides'in gerçek babası¹⁷⁶ da ona tutunarak duruyor.

¹⁷⁵ Sunağın yanında duran tanrı heykellerinin yanında.

¹⁷⁶ Amphitryon. Lykos, Iuppiter'in, Hercules'in babası olduğuna inanmaz.

MEGARA

Bize acı verecek ve ailemizi yok edecek neler tasarlıyor?

Ne yapacak?

LYCUS

Ey kraliyet soyundan şanlı bir ismin mirasçısı,

bir süre dinle sözlerimi sabırla ve hoşgörüle. 360

Eğer ölümlüler kinlerini sonsuza dek içlerinde barındırsalar,

bir kez yüreğe düşen öfke oradan hiç çıkmazsa,

galip gelen silahlarını tutup mağlup olan silahlarını hazırlarsa,

işte o zaman savaşlar geride hiçbir şey bırakmayacak; 365

yer yüzü, terk edilmiş topraklarıyla bomboş kalacak,

evler ateşe verilecek ve kalın kül tabakası halkın üstünü örtecek.

Ortalığın yatışması için barış istemek galip gelen için yararlı bir şeydir.

Gel, tahtımı paylaş¹⁷⁷ benimle.

Kalplerimiz birleşsin. İyi niyetime güven. Tut elimi. 370

Neden susuyorsun yüzündeki acımasız ifadeyle?

MEGARA

Babamın ve erkek kardeşlerimin katledilmesiyle

kana bulanmış bir eli mi tutayım?

Doğu gün ışığını söndürüp, batı onu yeniden canlandırmadıkça;

kar ve ateş bir araya gelmedikçe; 375

Scylla, Sicilya ve İtalya kıyılarını birleştirmedikçe;

¹⁷⁷ *Particeps* normalde genitiv ile kullanılır. Augustus sonrası yazarlar yapılar da değişiklik yapmışlardır. Burada dative kullanılması, hareket bildiren bir fiil olan *venire*'nin etkisindedir.

suları bir çekilip bir kabaran, gürül gürül akan Euripus,

Euboia kıyısında durgunlaşmadıkça elini tutmam.¹⁷⁸

Babamı aldın benden, krallığını, erkek kardeşlerimi, evimi yurdumu aldın.

Ötesi var mı? Bir tek şey kaldı elimde. 380

Kardeşlerimden, babamdan, krallıktan ve evimden daha değerli bir şey:

Sana olan nefretim, herkesle paylaşmam gereken acım.

Bana düşen ne kadar da küçük bir pay!

Kibirle hüküm sür, ruhunu yükselere çıkar:

İntikam tanrısı kibirli insanların ensesindedir, onları takip eder. 385

Thebai krallığını biliyorum: Zulmetmiş ve zulme uğramış analardan¹⁷⁹

bahsetmeye ne gerek var?

İki alçakça olayı anlatmanın gereği yok:

Kocanın, oğlun ve efendinin birbirine karışmış isimlerinden¹⁸⁰

ne diye bahsedeydim?

İki kardeşin¹⁸¹ ordusundan ve onların ölümünden?

Tantalus'un kızı, kibirli anne,¹⁸² acısıyla yüreği katılaşmış, 390

¹⁷⁸ ἀδύνατα (olanaksız şeyler), şiirde bir durumun imkansızlığını gözler önüne sermek için kullanılır.

Özellikle de güneşin batıdan doğup, doğudan batması çok sık kullanılan bir ifadedir.

¹⁷⁹ Ino ve Iokaste her iki duruma da uyuyor. Amphion ve Zethus'un annesi Antiope zulme uğramış; Agave ise oğlu Pentheus'a karşı suç işlemiştir.

¹⁸⁰ Kastedilen Oidipus'tur. Oidipus, babası olduğunu bilmeden, Laios'u öldürmüş ve onun tahtına geçmiştir. Yine bilmeden öz annesiyle evlenmiştir. Dolayısıyla annesinin hem kocası hem de oğlu olmuştur.

¹⁸¹ Eteocles ve Polynices. Oidipus'un oğulları. Oidipus'un annesiyle olan ilişkisi ortaya çıkınca, iki oğlu, onu Thebai'den kovdu. Oidipus da, oğullarına, birbirleriyle ihtilafa düşeceklerini ve birbirlerini kendi elleriyle öldüreceklerini söyleyerek, onları lanetledi. Nitekim gerçekten de böyle oldu.

Phrygia Sipylos’da kederli bir taş gözyaşı döküyor.

Kadmos, bir sorguyla korkunç hale gelen başını kaldırıp

İllyria krallığından sürünerek kaçarken

bedeni uzun bir iz bıraktı.¹⁸³

Sen de bunları yaşayacaksın. İstedığın gibi hüküm sür,

395

bizim krallığımızın alışıldık kaderi seni çağırıyor.

LYCUS

Gel, bırak böyle acımasız ve deli deli konuşmayı,

öğren Alcides’ten kralların emirlerine boyun eğmeyi.

Galip olarak tutsam da çaldığım asayı elimde;

400

silahlarımla hakkından geldiğim kanunların korkusu olmadan

mutlak güce sahip olsam da,

yine de kendimi savunacak birkaç sözüm var.

Baban ve kardeşlerin savaşta kan döküp ölmediler mi?

Silahlar sınır tanımazlar,

çekilmiş kılıcın öfkesi kolayca kontrol edilemez ve zapt edilemez.

405

Savaşlar kan ile memnun olurlar.

Fakat ben arsızca savaşırken,

o da krallığı için savaşmıyor muydu?

¹⁸² Çok sayıdaki çocuğuyla mutlu olan ve onlarla gurur duyan Niobe, bir gün, yalnızca bir kız, bir de erkek çocuğu olan Leto’dan daha üstün olduğunu söyledi. Tanrıça bunu duydu ve kendini aşağılanmış hissetti; Apollon’la Artemis’ten öcünü almalarını istedi. İki tanrı bu işi, Niobe’nin çocuklarını öldürerek yaptılar. Acılar içindeki Niobe’nin, babası Tantalos’un yanına, Sipylos’a gittiği ve orada tanrılar tarafından kayaya dönüştürüldüğü anlatılır.

¹⁸³ Kadmos bir yılana dönüşmüştür.

Önemli olan savaşın sonucudur, nedeni değil.

Fakat şimdi geçmişini unutamam tamamen;

galip gelen silahlarını bıraktığında,

mağlup olanın da nefretini bir kenara koymasına gerekir.

410

Senden kralının önünde diz çöküp ona tapmanı istemiyorum;

hoşuma gidiyor başına gelen felakete yüce gönüllülikle katlanman.

Sen bir kral için saygı değer bir eşsin:

Haydi, evlen benimle.

MEGARA

Soğuk bir ürperti yayıldı sersemlemiş bedenime.

Duyduklarım nasıl bir rezillik?

415

Barış sona erip de surlarımız savaş çılgınlıklarıyla yankılandığında bile,

böyle ürpermemiştim doğrusu; her şeye katlandım soğukkanlılıkla.

Fakat bu evlilikten ürperiyorum; bir esir gibi görüyorum kendimi şimdi.

Zincire vurun bedenimi, uzun süre aç kalıp yavaş yavaş öleyim:

Hiçbir kuvvet bozamayacak bizim sadakatimizi.

420

Senin karın olarak öleceğim Alcides.

LYCUS

Yerin altındaki kocan mı sana cesaret veriyor?

MEGARA

O gökyüzünü elde edebilmek için yer altına indi.

LYCUS

Uçsuz bucaksız yeryüzünün ağırlığı onu ezer.

MEGARA

Gökyüzünü taşıyan birini hiçbir yük ezemez.

425

LYCUS

Mecbur kalacaksın.

MEGARA

Mecbur kalabilen kişi ölmeyi bilmez.¹⁸⁴

LYCUS

Seni mecbur etmek yerine,

krala yakışır nasıl bir armağan hazırlayayım yeni evliliğimiz için, söyle!

MEGARA

Ya senin ölümün ya da benim ölümüm olsun armağanım.

LYCUS

Öleceksin öyleyse deli kadın!

MEGARA

Demek kocama kavuşacağım.

LYCUS

Bir “uşağı” benden, bir kraldan üstün mü tutuyorsun?

430

MEGARA

O “uşak” dediğin kaç kralı ölüme yolladı!

LYCUS

O halde neden bir kralın boyunduruğu altında duruyor,

ona hizmet ediyor?

¹⁸⁴ *Nescire mori*: Seneca'ya göre ‘ölümle yüzleşmeye hazır olmak’ öğrenilmesi gereken bir derstir.

MEGARA

Acımasız emirleri bir kenara bırak - Peki yiğitliği ne olacak?

LYCUS

Canavarları ve vahşi hayvanları öldürmeyi yiğitlikten mi sayıyorsun?

MEGARA

Herkesin korktuğu şeylere boyun eğdirmek yiğide özgüdür.

435

LYCUS

Kendisiyle böbürlenenenlerin üzerine Tartarus'un karanlığı çöker.

MEGARA

Yeryüzünden yıldızlara çıkan yol çetindir.

LYCUS

Hangi babadan doğmuş da tanrıların evinde oturmaya heves ediyor?

AMPHITRYON

Yüce Hercules'in biçare karısı, artık sus!

Alcides'in gerçek babasını ve soyunu açıklamak şimdi bana düşer.

440

Bu ulu kahraman unutulmaz onca başarı elde etti.

Titan'ın doğup batarken gördüğü her yere bileğinin gücüyle barış getirdi.

Onca canavarı alt etti, onların günahkar kanını Phlegra'ya saçtı,

tanrıları korudu böylece.

445

Şimdi bütün bu başarılarından sonra,

babasının kim olduğu konusunda hala bir şüphe mi var?

Babası Iuppiter'dir derken yalan mı söylüyorum?

Iuno'nun nefretinden anla gerçeği!

LYCUS

Neden lekeliyorsun Iuppiter'in şerefini?

Bir ölümlünün tanrıyla birleşmesi mümkün değildir.

AMPHITRYON

Bir çok tanrı bu şekilde doğmuştur.

LYCUS

Onlar tanrı olmadan önce köle miydiler?

450

AMPHITRYON

Delos'lu çoban Teselya sürülerini güderdi.

LYCUS

Ama sürgün olup diyar diyar dolaşmadı.

AMPHITRYON

Kaçak anası onu yüzen bir kara parçasında dünyaya getirmede mi?

LYCUS

Phoebus canavarlardan ya da vahşi hayvanlardan korktu mu?

AMPHITRYON

İlkin ejder Phoebus'un oklarını kana buladı.

455

LYCUS

Küçükken ne büyük felakete dayandı bilmiyor musun?

AMPHITRYON

Yıldızları yöneten, bulutları sarsan biri

bebekken İda'nın kovuğunda gizlenmedi mi?

460

Böylesi asil doğumların bedeli endişedir.

Bir tanrı olarak doğmanın bedeli hep ağırdır.

LYCUS

Zavallı birini görürsen bil ki o kişi bir ölümlüdür.

AMPHITRYON

Güçlü birini gördüğünde ona zavallı diyemezsin.

LYCUS

Omuzlarından topuz ve bir kıza armağan ettiği aslan sarkan, 465

Sidonia giysileri içinde ışıldayan birine güçlü mü diyelim?

Birbirine karışmış saçlarına Hint sümbülü yağı süren,

tamburun sesiyle o şanlı ellerini bir kadın gibi oynatan, 470

öfkeli başına doğuya özgü türban takan birine güçlü mü diyelim?

AMPHITRYON

Yüzü kızarmaz narin Bacchus'un saçlarını çözüp dağıtmaktan,

doğu altınıyla süslenmiş dökümlü giysisi içinde yürürken

ince esasını¹⁸⁵ sallamaktan. 475

Yiğitliğin adetidir bir çok iş başardıktan sonra dinlenmek.

LYCUS

Eurytus'un yıkılan ocağı,¹⁸⁶

¹⁸⁵ *Thyrsus*, Bacchus'un asası. Sarmaşıkla süslü uzun bir sopadır.

¹⁸⁶ Eurytus, Okhalia kralıdır. Ok atmada kendisini yenebilecek okçuyu kıızıyla evlendirecektir. Hercules, bu meydan okumayı kabul eder ve Eurytus'u yener. Ama Eurytus'un oğulları, vadedilen ödülün verilmesinden yana değillerdir. Hercules, bir şekilde Eurytus'un oğlu Iphitus'u öldürür. Bu cinayetinin kefaretinin ödemesi için Mercurius tarafından köle olarak satılır. Köleliği sona erince, Oikhalia'ya karşı bir sefere girişir. Şehri alır, Eurytus'u ve oğullarını öldürür, kızı Iole'yi tutsak olarak götürür.

bir grup genç kızla sürüdeki hayvanların yaşadığı tarzda yaşaması bunu doğrular.

Bunu ne Iuno, ne de Eurystheus emretti:

bunlar onun kendi işleri.

480

AMPHITRYON

Onun tüm işlerini bilmiyorsun;

Eryx¹⁸⁷ kendi eldiveni ile ezildi,

Libyalı Antaeus¹⁸⁸ da Eryx ile aynı yazgıyı paylaştı;

yabancıların kanıyla ıslanmış sunaklar, haklı olarak Busiris'in¹⁸⁹ kanıyla da ıslandı;

İşte bunlar onun kendi işleridir.

Dahası, Cycnus,¹⁹⁰ yara ve kılıca dayanıklı olduğu halde,

485

yara almadan ölmeye mecbur kaldı;

üç başlı Geryon tek bir elle alt edildi.

Sende bunların yazgısını paylaşacaksın.

Üstelik onlar kutsal evlilik yatağını ihtiraslarıyla lekelememişlerdi.

¹⁸⁷Hercules, Geryon'dan çaldığı sürüleri önüne katmış dönerken, Eryks, sığırları almak için Herkules'e meydan okudu. Hercules de onu öldürdü.

¹⁸⁸ Libya'da oturan ve gelip geçen bütün yolcuları kendisiyle güreşmeye zorlayan bir dev. Antaeus, yere temas ettiği sürece öldürülmesine imkan olmayan bir yaratıktı. Hercules onu havaya kaldırarak boğdu.

¹⁸⁹ Mısır kralı. Mısır'a kıtlık baş göstermiş ve Kıbrıs'tan gelen Pharasius adında bir kahin, Iuppiter'i yatıştırmak ve bereketi geri getirmek için her yıl tanrıya bir yabancıyı kurban etmesini krala öğütlemişti. Bu öğüdü tutan Busiris, işe bizzat kahin Pharasius'u kurban etmekle başladı. Hercules Mısır'a gittiği zaman Busiris onu yakalayıp, kurban etmek üzere sunağa götürdü. Ama Hercules kurtulup, Busiris'i ve tüm maiyetini öldürdü.

¹⁹⁰ Kuğuya dönüşen Liguria kralı.

LYCUS

Iuppiter'e hak olan krala da haktır.

Sen karını¹⁹¹ Iuppiter' verdin, krala da vereceksin. 490

Gelinin, senin örneğinden, bu eski zaman dersini öğrenecek
kocasını daha iyi bir adama varmasına razı olduğunda.

Fakat inat eder de benimle evlenmeyi reddederse düğün meşaleleriyle,
zorla da olsa asil bir soy alacağım ondan.

MEGARA

Creon'un ruhu,¹⁹² Labdacus'un¹⁹³ ocak tanrıları, 495

annesiyile evlenen Oidipus'un düğün meşaleleri,
salın şimdi bizim evliliğimizin üzerine o bilinen lanetinizi.

Haydi gelin buraya,

Kral Aegyptus'un elleri kanlı, kana susamış kızları.

Bir Danaid¹⁹⁴ eksik.

O cinayeti de ben tamamlayacağım şimdi. 500

LYCUS

¹⁹¹ Alcmene'yi.

¹⁹² Megara'nın babası. Thebai kralı Laius, öz oğlu Oidipus tarafından öldürülünce, Creon onun yerine geçti.

¹⁹³ Laius'un babası, Oidipus'un dedesidir. Bacchus kültüne karşı çıktığı için Bakkhantlar tarafından parçalanarak öldürülmüştür.

¹⁹⁴ Kral Danaos'un elli kızı. Amcaları Aigyptos'un elli oğlu ile evlenmişlerdir. Danaos, düğün gecesi her kızına bir hançer armağan etti ve her birinden geceleyin kocasını öldüreceğine dair söz aldı. Bir kızı dışında bütün kızlar sözlerini tuttular. Danaos kızları, ölümler diyarında dibi delik bir fıçıyı sonsuza dek suyla doldurma cezasına çarptırıldılar.

İnatla benim ricamı geri çevirdiğin ve kralını tehdit ettiğin için
kralın gücünün nelere kadir olacağını göreceksin şimdi.

Git sarıl sunağına, hiçbir tanrı kurtaramaz seni benim elimden,
yeryüzü ikiye ayrılrsa ve Alcides zafer içinde çıksa da yeryüzüne.

505

Yığın kütükleri yüksekçe, yansın tapınak devrilsin duacılarının üzerine.

Koyun meşaleleri, tek bir cenaze yığını yok etsin bu kadını ve tüm soyunu.

AMPHITRYON

Alcides'in babası olarak senden şu iyiliği istiyorum
hakkım olduğunu düşünerek:

İlk beni öldür.

510

LYCUS

Herkese ölüm cezası veren kişi, nasıl kral olunacağını bilmiyordur.

Durumunun tersi cezalar ver.

Acınılası durumda olanlara değil mutlu insanlara ver ölüm cezasını.

Şimdi cenaze yığını beslenirken alev alev yanan direklerden

adadığım adaklarla yücelteceğim denizlerin hakimini.

515

AMPHITRYON

Tanrıların en kudretlisi, ölümsüzlerin hakimi ve efendisi,

savurduğu şimşeklerle ölümlüleri titreten,

engel ol bu deli kralın saygısız eline!

Neden tanrılara boş yere dua ediyorum ki?

Oğlum, duy sesimi neredeyse!

520

Fakat bu da ne? Neden aniden sallanmaya başladı tapınak?

Yeryüzü neden gümbürdüyor?

Yeraltı çatırtılarının sesi geliyor ta en derinden.

Duam işitildi. Bu gelen Hercules'in ayak sesleri.

KORO

Ey cesurları kıskanan Talih,

lütfunu paylaştırırken iyilere karşı ne kadar adaletsizsin! 525

Bırak Eurystheus kaygısızca, huzur içinde hüküm sürsün;

Alkmene'nin oğlu sonsuz bir savaşta

göğü taşıyan eliyle canavarları usandırsın;

yılanın üreyen başlarını kesip koparsın,

kandırılan kız kardeşlerden elmaları alıp geri getirsin 530

kıymetli meyvelerin önünde nöbet tutan ejder

her daim uyanık gözlerini uykuya teslim ettiğinde.

Scythiae'nın göçebe yurtlarını istila etti,

atalarının yurtlarını bilmeyen milletleri;¹⁹⁵

sessiz kıyılarıyla dilsiz denizin

buz tutmuş sırtına ayak bastı. 535

Orada donmuş sular dalgalardan yoksundur,

fakat şimdi gemilerin rüzgarda yelken açtığı yerde,

yol, uzun saçlı Sarmatyalılar tarafından aşınmıştır.

Orada, mevsimlere göre değişen deniz, 540

şimdi geminin ve atının geçmesine elverişlidir.

Orada, bekar kızlar topluluğuna hükmeden

altın kuşaklı kızın ganimeti

¹⁹⁵ Göçebe kabileler.

soyulup alınmıştır şanlı bedeninden, 545

kalkanı ve kar beyaz göğsünün kuşağı,

diz çökerek kendisini yenen kişiye bakıyor.

Tepetakla yer altına gönderilen,

geri dönülmez yollara ayak basacak kadar gözü pek,

hangi umutla Sicilyalı Proserpina'nın¹⁹⁶ krallığını gördün?

Orada ne güney ne batı rüzgarı 550

dalgaları yükseltip denizi kabartmaz.

Orada ikiz Tyndaridler takımyıldızı

yardımına koşmaz ürkek gemilerin;

kapkara dipli deniz durgun bir haldedir.

Soluk yüzlü ölüm açlıktan kudurmuş dişleriyle 555

kalabalıkları önünde sürüklerken,

bir kürekçi onca insanı bir taraftan diğer tarafa geçirir.

Keşke acımasız Styx'in kanunlarını yıksan tamamen,

kaderin ipliklerini eğirdiği çubuğu parçalasan!

Burada onca insana hükmeden kral, 560

sen Nestor'un Pylos'una savaş açmayı arzuladığında

üç dişli yabasını önünde tutarak

ölüm saçan elleriyle saldırdı sana.

Hafif bir yarayla kurtuldu.

¹⁹⁶ Proserpina, Roma'da Ölüler Diyarı tanrıçasıdır. Amcası Dis (Hades) ona aşık olur. Genç kız nergis (ya da zambak) topladığı bir sırada toprak yarılar , Dis ortaya çıkar ve onu Ölüler Diyarı'na kaçıtır.

Ölümün efendisi ölümden korktu. 565

Kaderini ellerinle parçala:

kederli yeraltından ışık belirsin,

aşılabilir yol yeryüzüne çıkmayı kolaylaştıracak bir geçit versin.

Orpheus,¹⁹⁷ Eurydike'sini geri almaya giderken,

ezgileriyle, dualarıyla yola getirebildi 570

gölgelerin acımasız hükümdarlarını.

Ağaçları, kuşları ve kayaları peşinden getiren,

dalgaları dindiren, vahşi hayvanları yatıştıran kendine özgü sanatıyla

sakinleştirdi yer altı dünyasını, 575

çıt çıkmayan bu yerde daha da çınladı sesi.

Trakyalılar, gelinleri Eurydike için gözyaşı döktüler.

Zor ağlayan tanrılar da ağladı onun için.

Çatık kaşlarıyla suçu araştıran ve suçluyu sorgulayanlar bile ağladı. 580

Hatta hüküm verenler bile oturdukları yerde gözyaşı döktü Eurydike için.

Nihayet ölümün efendisi “ Tamam, pes!” dedi.

“ Çık yeryüzüne, ama bir şartla:

Sen, yeryüzüne çıkarken,

gün ışığını görene ve Spartalı Taenarus'un kapısına yaklaşıp dek, 585

kocanın arkasından git.

Sen de arkana dönüp karına bakma.”

Ama aşk beklemeyi sevmez, gecikmeye tahammülü yoktur.

O armağanını görmek için acele ederken, onu büsbütün kaybetti.

¹⁹⁷ Orpheus, karısı Eurydike ölünce, onun aşkı uğruna ölümler diyarına inmiştir.

Şarkı ile ele geçirilebilen krallık 590
güç kullanılarak haydi haydi ele geçirilebilir.

HERCULES

Alevli arabasıyla yeryüzünü bir baştan öbür başa dolaşan,
parlak başını uçsuz bucaksız topraklara gösteren Phoebus,
eğer gözlerin alışılmadık bir şey görüyorsa, başla! 595

Ben, emredildiği için, dünyanın gizli kalmış şeylerini
gün yüzüne çıkardım.

Sen göklerin hakimi, şimşeklerin ardına sakla yüzünü!¹⁹⁸

İkinci olarak çektiğin asayla denizleri yöneten sen,¹⁹⁹
derin sularının yolunu tut.

Yeryüzündeki işleri yukardan izleyen herkes 600
tuhaf görünüşünden kirlenmekten korkup
bakışlarını çevirsin ve yüzünü göğe yöneltsin,
bu ucubeden kaçsın.

Bu iğrençliğe yalnızca iki kişi baksın:
onun getirilmesini emreden ve onu alıp getiren.

İuno'nun nefreti yüzünden
yeryüzü yetersiz kalıyor bana çile çektirmek için. 605

Kimsenin göremeyeceği şeyleri gördüm.

Phoebus'un bilmediği:

Yeraltı dünyası ürkütücü Iuppiter'e verdi o karanlık yerleri.

¹⁹⁸ Iuppiter.

¹⁹⁹ Neptunus.

İşte ben oraları gördüm.

Eğer kurada çıkan üçüncü asanın hükmü altındaki yer hoşuma gitseydi,²⁰⁰
orada hüküm sürebilirdim.

Hiç bitmeyen gecenin ıssızlığını 610

-o ıssızlık ki geceden daha beter- , acımasız tanrıları
ve kaderi yendim; ölüme karşı koyup yeryüzüne geri döndüm.

Dahası var mı? Yer altı dünyasını gördüm ve gösterdim.

Eğer daha uzakta bir görev varsa, onu da ver bana Iuno,
ellerimi uzun süre işsiz bıraktın. Emret! Şimdi neyi ele geçireyim? 615

Fakat o da ne? Tapınağın etrafındaki askerler de neyin nesi?

Ellerinde korku salan silahlarla neden tapınağın kutsal girişinde duruyorlar?

AMPHITRYON

Umut mu benim gözlerimi aldatan,
yoksa dünyanın fatihi, Yunanistan'ın gururu,
o kasvetli suskun diyardan geri mi döndü? 620

Bu benim oğlum mu? Sevinçten şaşkına döndüm.

Oğlum, geç de olsa Thebai'yi kurtaracak tek kişi!

Gerçekten yeryüzüne çıktın da sana mı sarılıyorum,
yoksa mutluluk veren fakat boş bir hayal benimle alay mı ediyor?

Bu sen misin gerçekten?

Evet, bu kaslı omuzları, kudretli topuzuyla bu şanlı elleri tanıdım. 625

HERCULES

Üstün başın neden böyle perperişan baba?

²⁰⁰ Ölüler Diyarı.

Karım neden yas giysileri giyinmiş? Oğullarım neden bu kirli paçavralara sarınmış?
Nasıl bir beladır evimizin üzerine çöken?

AMPHITRYON

Kayın pederin katledildi; Lycus krallığı ele geçirdi.

Şimdi de oğullarını, babanı ve karını öldürecek. 630

HERCULES

Kadir bilmez yeryüzü! Hiç kimse yardıma gelmedi mi Hercules'in evine?

Koruduğum dünya seyirci mi kaldı böylesi büyük bir zulme?

Fakat sızlanarak neden zamanı boşa harcıyorum?

Benim dengim olmasa da onu boğazlamalıyım;

benim yiğitliğim bu damgayı taşımalı,

Lycus, Alcides'in son düşmanı olmalı. 635

Onun tiksinti veren kanını içmeye gidiyorum;

Theseus, sen burada kal ki beklenmedik bir saldırı olmasın.

Savaş beni çağırıyor: Baba, kucaklaşmayı başka zamana bırak! Sen de karım!

Lycus, benim dönüş haberimi götürsün Dis'e²⁰¹.

THESEUS

O ağlamaklı bakışları uzaklaştır gözlerinden kraliçe! 640

Sen de, oğlun sağ olduğu için durdur akan gözyaşlarını!

Eğer Hercules'i tanıyorsam, Lycus, Creon'a yaptıklarının bedelini ödeyecek.

“Ödeyecek” demek hafif kalır, “Ödüyor.” Bu da hafif kalır: “Ödedi bile.”

²⁰¹ Dis Pater. Roma'da yer altı dünyasının bir tanrısıdır. Çok erken tarihlerde Yunanlılar'ın Plouton'u (Hades) ile özdeşleştirilmiştir.

AMPHITRYON

Güç sahibi tanrım, kabul et duamızı, sıkıntılardan kurtar bizi. 645

Asil oğlumun yüce gönüllü yoldaşı! Anlat sen de
onun kahramanca üstesinden geldiği işleri sırasıyla!
Anlat Tartarus²⁰² köpeğini zincire vurup getirmek için
kederli ruhların diyarına giden uzun yolu nasıl katettiğini!

THESEUS

Şimdi güven içinde olsam da, 650

aklıma getirmekten dahi korktuğum olayları hatırlamaya zorluyorsun beni.
Can veren havaya daha yeni kavuştum güç bela.
Gözlerim kamaşıyor, alışkın olmadığı gün ışığına güçlükle dayanıyor.

AMPHITRYON

Theseus, yen kalbinin derinliklerindeki korkuyu!
Yaptığın işlerden elde ettiğin kazanç seni aldatmasın: 655

Katlanılması zor durumları hatırlaması güzeldir.²⁰³

Haydi anlat şimdi bir bir o ürkütücü olayları.

THESEUS

Yalvarıyorum dünyanın ilahi yasasına

²⁰² Tartarus, Homeros ve Hesiodos'ta, Ölüler Diyarı'nın da altında yer alan dünyanın en derin bölgesi olarak görülür. Gökyüzüyle yeryüzü arasındaki uzaklık ne kadarsa, Hades'le (Ölüler Diyarı) Tartarus arasındaki uzaklık da o kadardır. Zamanla, Tartarus, "yer altı dünyası" kavramı içinde asıl Ölüler Diyarı ya da Cehennem ile karıştırılmaya başlandı ve büyük suçluların eziyet gördüğü yer oldu. Bu anlamda, Tartarus, mutlu kişilerin kaldığı yer olan Elysion'un zıttıdır.

²⁰³ Çekilen sıkıntıları sonradan hatırlamanın keyif vermesi, Homeros ve öncesi dönemde bilinen bir düşüncedir.

ve bu muazzam krallığa hükmeden sana!²⁰⁴

Annesinin²⁰⁵ bütün Etna'da boş yere aradığı kız: sana da yalvarıyorum!

İzin verin layıkıyla anlatabileyim toprağın altındaki gizli saklı

şeyleri ceza görmeden:

Taenarus'un²⁰⁶ gür ormanlarıyla denize doğru uzandığı Sparta toprağında
soylu bir dağ yükselir.

Burada Dis'in keşfedilmemiş yurdu ağzını iyice açar.

Dipsiz cehennem çukuru uçsuz bucaksız bir girişle açılır

665

ve tüm insanlar için geniş bir yol uzanır.

Başlarda yol karanlık değildir:

arkada kalan gün ışığının zayıf huzmesi

ve tutulan güneşin ışığı gibi güçsüz bir ışık düşer içeri.

670

²⁰⁴ Theseus, önce Dis'e, sonra da Proserpina'ya seslenir.

²⁰⁵ Proserpina'nın annesi Ceres. Yunan tanrıçası Demeter ile özdeşleştirilen, yeryüzünün Ana tanrıçasıdır.

²⁰⁶ Laconia'da kıyından denize doğru uzanan dağlık burun (bugünkü Cape Matapan). Bu burunda Neptünüs'ün tapınağı vardır. Onun yakınında da yer altı diyarının girişi olduğuna inanılan bir mağara bulunur. Euripides de Hercules'in bu mağaradan yeraltına indiğine inanır:

καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἐξεμόχθησεν πόνους,

τὸ λοιπὸν δὲ Ταινάρου διὰ στόμα

βέβηκ' ἐς Αἴδου, τὸν τρισώματον κύνα

ἐς φῶς ἀνάξων, ἔνθεν οὐχ ἤκει πάλιν.

(Eur. *Her.* 22-5)

“Öteki ödevlerini başarı ile bitirdikten sonra, son bir deneme olarak, üç gövdeli köpeği aydınlığa çıkarmak için Tainarus'un ağzından Hades'e kadar indi, bir daha da geri dönmedi.”

Seneca ayrıca Hercules'in yeryüzüne tekrar buradan çıktığını düşünür.

Bu ışık yanıltır gözleri.

Karanlıkla karışmış böylesi bir ışığa
gün doğarken veya akşam olurken rastlanır.²⁰⁷

Buradan, gömülmüş bedenlerin telaş içinde geçeceği
büyük bir yol açılır geniş alanlara.

Bu yoldan geçmek zor değildir, zira yolun kendisi çeker zaten seni aşağı. 675

Hani gemiler çoğu kez karşı koyamaz da sürüklenir ya dalgalarla;
işte, aşağı doğru bir esinti böyle iter seni ve doymak bilmez boşluk çeker seni.
Ruhlar her bir yanı sarmış, bir adım geri gitmene müsaade etmezler.

Uçsuz bucaksız bu çukurun içinde

Lethe huzur veren akışıyla sessizce akar 680

ve kaygılarımızı alır gider.

Buraya gelen hiç kimse geri dönemesin diye, ağır ağır, kıvrıla kıvrıla akar.

Maeander²⁰⁸, nasıl ki ne yapacağı belli olmayan sularıyla oradan oraya dolaşip
eğleniyorsa,

o da kendi yolunda gider ve kıyıya mı gitsin yoksa kaynağına mı dönsün diye
kararsızlık içinde durur. 685

Durgun Cocytus'un²⁰⁹ pis bataklığı hareketsizce uzanır.

Burada akbaba, orada keder getiren baykuş figan eder.

Uğursuz cüce baykuşun hazin kehaneti yankılanır.

Ağır Uyku'nun tutunduğu porsuk ağacı yere sarktığında

²⁰⁷ İlerledikçe karanlığın artması düşüncesi ilk kez Seneca'da görülür.

²⁰⁸ Küçük Asya'da bir ırmak (bugünkü Büyük Menderes). Bu kelime 'dolambaç, dolaşan' anlamlarına da gelmektedir.

²⁰⁹ Ölüler diyarında olduğuna inanılan nehir.

gölge veren dalındaki kapkara yaprakları ürperti verir.²¹⁰ 690

Kederli Açlık her şeyi yiyip yutan ağzını genişçe açmış uzanır burada.

Utancı, ki artık çok geç, kapatır suçlu yüzünü.

Korku ve Dehşet vardır, Ölüm ve dişleri gıcırdatan Izdırap da;

ardından kara Yas²¹¹ gelir ve sonra titrek Hastalık

ve de kılıcını kuşanmış Savaş. 695

Son olarak da aciz Yaşlılık dayanır bir bastona.²¹²

AMPHITRYON

Orada Ceres'e²¹³ ya da Bacchus'e²¹⁴ ait bereketli toprak yok mu hiç?²¹⁵

THESEUS

Ne yemyeşil görünen bereketli çayırlar biter toprakta,

²¹⁰ Klasik edebiyatta porsuk ağacının ölümle ve yer altı ile ilişkilendirilmesi ilk olarak Ovidius'ta görülmüştür. (*Met.* 4.432).

²¹¹ Benzer duygular ve kişileştirmeler için *ater*'in (kara) kullanımı, bkz.: V. *Aen.* 12.335 *atrae Formidinis ora*, 9.719 *atrumque Timorem*, Hor. *Carm.* 3.1.40 *atra Cura*, 3.14.13f. *atras...curas*, 4.11.35f., Petron. 89 v. 3 *atro...metu*. Yas elbiseleri genelde kara olduğu için bu sıfat özellikle *Luctus* (Yas) için daha uygundur.

²¹² Yunan vazo resimlerinde 'Yaşlılık'ın, baston ile yürür şekilde resmedildiği görülmektedir.

²¹³ Yunan tanrıçası Demeter'in Latince'deki karşılığıdır. Demeter yeryüzünün ana tanrıçasıdır. Ekili toprağın tanrıçası olarak bilinen Demeter, özellikle buğday tanrıçasıdır.

²¹⁴ Bacchus, klasik dönemin bağ, şarap ve mistik vecd tanrısıdır.

²¹⁵ Yer altı diyarının çoraklığını gösteren, üzüm bağlarının ve buğday ekili toprakların olmaması düşüncesi muhtemelen Tibullus'tan gelmektedir:

non seges est infra, non vinea culta, sed audax

Cerberus et Stygiae navita turpis aquae. (Tib. 1.10.35f.)

Ayrıca bu dizelerde Ovidius'tan etkilenilmiştir:

terra ferax Cereris multoque feracior uvis (Ov. *Am.* 2.16.7)

ne de olgunlaşmış ekinler dalgalanır batı rüzgarında.²¹⁶

Hiçbir ağacın dalı meyve vermez,

700

göz alabildiğince uzanan çorak toprak işlenmemiş, kaskatıdır.

Bu kötü diyar, ebedi bir durağanlıkta hareketsizce durur.

Varlıkların hazin sonu, dünyanın varılacak en son yeri.²¹⁷

Hiç kımıldamadan asılı durur havada sis.

Çöker kara gece bu hareketsiz dünyanın üzerine.

705

Her şey keder içinde korkunçtur.

Ölümün diyarı ölümün kendisinden daha kötüdür.

AMPHITRYON

Peki ya elindeki asayla bu karanlık diyar üzerinde hüküm süren?

Nerede oturup hükmeder bu cansız kalabalığa?

²¹⁶ *fluctuat...seges*: Livius bu ifadeyi savaş hattının dalgalanması için kullanır (8.39.4). Gellius ise aslanın yelesi için kullanır (5.14.9).

²¹⁷ Benzer bir tanımlama Vergilius'ta da görülür: (Scythia)

neque ullae

aut herbae campo apparent aut arbore frondes;

sed iacet aggeribus niveis informis et alto

terra gelu late (Georg. 3.352ff.)

Ovidius'ta da görülmektedir:

non ager hic pomum, non dulces educat uvas,

non salices ripa, robora monte virent.

...

quocumque aspicias,⁴ campi cultore carentes

vastaque, quae nemo vindicat, arva iacent. (Ov. Ex Ponto 1.3.51ff.)

THESEUS

Tartarus'un karanlık oyuğunda bir yer vardır,
yoğun sisin koyu karanlıklarıyla sarmaladığı. 710

Burada bir kaynaktan iki farklı su çıkar:
biri sakince akar (tanrılar onun adına yemin ederler),
sessiz akışıyla kutsal Styx'e dökülür;
fakat diğeri vahşice, büyük bir gürültüyle akar,
bir daha geçilemeyen Akheron,²¹⁸ dalgalarıyla kayaları yuvarlar. 715

Bu iki nehir kuşatmıştır Dis'in sarayının önünü.

Gölge veren bir koruluk bu devasa evi gizler.

Kocaman bir mağarada tiranın kapısı vardır.

Bu ruhların yoludur, bunlar da krallığın kapılarıdır.

Kapıların çevresinde, üzerinde oturarak, mağrur bir edayla 720
yeni gelen ruhları düzene koyduğu ova uzanır.

Tanrının korkunç bir heybeti vardır,

kardeşlerinin ve yüce soyunun izlerini taşıyan çehresi gaddardır.

Yüzü Iuppiter'in yüzüdür, ama şimşek savururkenki haliyle.

Bu krallığın en büyük acımasızlığı, 725

²¹⁸ Akheron, Ölüler Diyarı'na varmak için, ruhların geçmek zorunda olduğu ırmaktır. Kharon adında bir sandalcı, onları bir kıyıdan ötekine taşımakla görevlendirilmiştir. Seneca'nın belirttiğinin tersine mitolojide bu ırmak hemen hemen hiç akmaz; kıyıları kamışlarla kaplı ve bataklıkla doludur. Fakat Seneca, mitolojik tasvirde ziyade, iki nehrin karakterindeki zıtlıkla ilgilidir. Sonraki yazarlar Akheron'u vahşileştirerek Phlegethon'a uyarlamışlardır. Phlegethon ise Ölüler Diyarı'ndaki bir diğer ırmaktır. Bu ırmak, Kokytos adlı ırmakla birleşerek Akheron'u meydana getirir. İki ırmağın birleştiği yerde, söylendiğine göre, büyük bir şelale vardır.

görüntüsüyle, korkunç şeyleri bile korkutan kralın kendisidir.

AMPHITRYON

Artık geç olsa da yer altındakilere adalet dağıtıldığı
ve suç işleyenlerin suçlarını unuttukları halde cezasını çektikleri
söylentisi doğru mu?

Kimdir gerçeğin efendisi, doğruluğun hakimi kimdir? 730

THESEUS

Sadece bir hakim yoktur yüksek kürsüde oturup,
titreyen suçlulara geç kalmış hükümleri veren:
davanın birini Giritli Minos üstlenir,
birini Rhadamantus. Thetis'in kayın babası da bu işi üstlenir.²¹⁹

Herkes ettiğini bulur; suç, onu işleyene geri döner, 735
suçlu, ne suç işlemişse onunla eziyet görür.

Ellerini kana bulamış önderlerin hapsedildiğini gördüm.

Halkın, artık güçten düşmüş tiranın sırtını yardığını gördüm.

Ama her kim merhametle yönetiyorsa,

her şeye gücü yettiği halde kendisini suçtan uzak tutuyorsa, 740

kan dökmeden, ılımlı bir şekilde hüküm sürüyorsa,

cana kıymıyorsa,

uzun bir ömür yaşayıp, ya gökyüzüne çıkar

ya da mutluluk içinde, Elysium koruluğunun neşe veren alanlarına gider,

²¹⁹ Minos ve Rhadamanthus, Ölüler Diyarı'nda, ölülerin ruhlarını yargılamakla görevlendirilmişlerdir.

Bu görevde Aiakus da (Peleus'un babası, dolayısıyla Thetis'in kayın babası) onlara yardımcı olmaktaydı.

Yöneticiler! İnsan kanı dökmekten sakının!

Zira işlediğiniz suçlar daha ağır bir şekilde yazılıyor hesabınıza!

AMPHITRYON

İçine suçluların kapatıldığı belli bir yer var mı?

Söylendiği gibi, tanrıya karşı saygısızlık yapanları zincire bağlayıp,

ebediyen, korkunç cezalarla terbiye mi ediyorlar?

THESEUS

İksion, hızla dönen bir tekerleğe bağlanıp, işkence edilerek parçalandı.²²⁰ 750

Sisyphus'un boynunda devasa bir kaya yerleşmiş duruyor.²²¹

Irmağın ortasında bir yaşlı²²², susamış ağızıyla dalgaların peşine düşer.

²²⁰ İksion, kayın babasına, vaat ettiği armağanları vermemiş, üstüne üstlük onu içi kor dolu bir çukura atmıştır. Bu cinayete karşı duyulan nefret öylesine büyük oldu ki, kimse İksion'u adetlere uygun olarak arındırmak istemedi. Bütün tanrılar içinde yalnız Zeus, İksion'a acıdı ve onu arındırarak, cinayetinin ardından çarpıldığı delilikten onu kurtardı. Ne var ki, İksion nankörlük ederek Iuno'ya aşık olmak ve ona tecavüze yeltenmek cüretini gösterdi. Zeus da onu sürekli dönen bir tekerleğe bağlayarak göğe fırlattı. (Mit. Söz. S. 325,326)

²²¹ Sisyphos, ölümlülerin en kurnazı ve en pervasızıdır. Odysseus'un babası olduğu rivayet edilir. Zeus'un Aigina'yı kaçırdığını gören Sisyphos, tanrının bu sırrını, Aigina'nın babasına açıkladı. Zeus da onu hemen yıldırımla çarparak cehenneme attı ve orada sonsuza dek, bir kayayı yuvarlaya yuvarlaya bir yokuşun başına çıkarma cezasına mahkum etti. Kaya, yokuşun başına gelir gelmez, kendi ağırlığıyla gerisin geriye yuvarlanıyor ve işe yeniden başlamak gerekiyordu.

²²² Tantalus. Genellikle Zeus ile Pluto'nun oğlu olarak geçer. Mitolojide Tantalus'u ünlü yapan şey, onun ölümler diyarında çarpıldığı cezadır. Mitoloji yazarlarınca cezanın nedeni üzerine hemfikir olunmamakla birlikte, Tantalus'un kendini beğenmişliği ya da oğlunu kesip ondan yemek yapıp bu yemeği de tanrılara sunmuş olması, nedenler arasında sayılıyordu. Çarpıldığı cezalar da değişik

Su çenesini yalayıp geçiyor;

dalga, tam ağzına gireceğine inandığı anda onu kandırıp

her seferinde geri çekiliyor.

Meyveler açlığını gidermiyor.

755

Tityos²²³, kuşun birine bitmek bilmez ziyafetler veriyor.

Danaidler dolu kapları boşuna taşıyorlar.

Tanrıya saygısızlık etmiş Kadmeidler çıldırmış bir halde dolanıp dururlar.

Açlıktan gözü dönmüş kuş, Phineus'un sofrasını tartaklar.

AMHITRYON

Haydi şimdi oğlumun şu ünlü mücadelesini anlat.

760

Amcası²²⁴ isteyerek mi verdi onu,²²⁵ yoksa yağmaladı da mı aldı?

THESEUS

Dalgaların durulduğu, suların çalkantısızca durduğu yerde,

şekillerde anlatılıyordu. Bazen, Tantalus'un Cehennem'de her an üzerine düşecekmiş gibi duran, ama hep dengesini koruyan devasa bir taşın altına konulmuş olduğu söyleniyordu. Bazen de, onun ebedi bir açlık ve susuzluk işkencesine tabi tutulduğu anlatılıyordu: boynuna kadar suya batırılmış olduğu halde su içemiyordu, çünkü ağzını suya değdirmeye davrandığı an, su hemen çekiliveriyordu; başının üstünde meyvelerle dolu bir dal sallandığı halde meyveleri koparmaya uzandığı an, dal hemen onun erişemeyeceği bir yüksekliğe kalkıveriyordu.

²²³ Zeus ile Elera'nın oğlu. Leto, Zeus'tan Artemis'le Apollon'u doğurduğunda, rakibesini kıskanan Iuno, canavar Tityos'u onun üzerine saldı ve aynı zamanda, onda, Leto'nun ırzına geçme isteği uyandırdı. Ama Zeus, Tityos'u yıldırımla çarparak Cehennem'in dibine attı. Orada iki yılan ya da iki kartal durmadan Tityos'un karaciğerini yiyor ve devin karaciğeri, ayın safhalarına göre yeniden oluşuyordu.

²²⁴ Dis.

²²⁵ Cerberus'u.

suların tembelleştiği sıglık yerlerin üzerine öldürücü bir kaya sarkar.
Kılık kıyafeti pespaye, çehresi korkunç bir ihtiyar bu nehre göz kulak olur.
Korkudan titreşen ruhları nehrin karşı kıyısına geçirir. 765
Sakalı karmakarışık, sarkar aşağı.
Biçimsiz kıyafetine bir kuşak bağlamıştır.
Gözleri çukurlaşmış, içine göçmüştür.
Kayıkçı, uzun bir sopayla kendi kayığını kendisi sürer.
Yükünü boşaltıp kayığını kıyıya bağlayarak tekrar ruhları aramaya gider.
Kalabalık giderken Alcides yol ister. 770
Korkunç Kharon haykırır:
Bu ne cüret! Nereye gidiyorsun? Durdur acele acele giden adımlarını!
Alcmene'nin oğlunun gecikmeye tahammülü yoktu,
kendi sopasıyla kayıkçıyı zorla hakimiyeti altına aldı,
kayığa tırmandı.
Tüm insanları içine alabilecek olan kayık, bir tek adamla battı. 775
Oturunca, daha da ağırlaşan kayık sağa sola sallanarak
Lethe'yi içti iki yanından.
İşte o zaman, yendiği canavarları bir endişe sardı:
Vahşi Kentauruslar ve şarabı içip içip savaşmak için kuduran Lapithler.
Lerna görevi olarak Styx bataklığının en uzak kıyılarını arayıp bularak 780
üreyen başları²²⁶ gömdü.
Bütün bunlardan sonra açgözlü Dis'in sarayı görünür:
Burada vahşi Styx köpeği²²⁷ ruhları korkutur.

²²⁶ Hydra.

Üç başını sallayıp havlayarak bu bölgeyi korur.
Çürümüş başına yılanlar dolanmıştır. 785
Tüyleri engereklerle karmakarışıktır.
Kıvrılmış kuyruğunda uzun bir yılan tıslar.
Öfkesi biçimine denktir.
Bir ayak sesi hissettiği anda, yilandan saçlarla kaplı olan başını kaldırır.
Dikilmiş kulaklarıyla gelen sesi duyar. 790
Köpek, ruhları da hissettiğinden, mağarasının içinde otururken
Iuppiter'in oğlu yakınına geldiği zaman telaşa kapıldı,
hafiften bir korku hissetti.
İşte o anda kuvvetlice havlayarak suskun diyara bir korku saldı.
Tüm uzuvlarına dolanan yılan tısladı. 795
Üç ağzından çıkan ürkütücü tıslama sesi mutlu ruhları bile dehşete düşürdü.
İşte o anda sol kolundan vahşi ağzı salıverdi,²²⁸
Kleonaeus²²⁹ başını önüne koydu,
şanlı sağ elinde büyük bir değnek taşıyarak
iri postuna sarındı. 800
Köpek o anda darbelerini iki misline çıkarttı,
durmadan bir oraya bir buraya saldırarak döndü durdu.
Sonunda bitkin düşerek bütün başlarını aşağı indirdi, boyun eğip tehditlerine son
verdi.

²²⁷ Cerberus.

²²⁸ Hercules'in kalkan olarak sarındığı aslan postu.

²²⁹ Nemea Aslanı.

Mağarasından çıktı. Her iki efendi oturdukları yerde tir tir titrediler.

Köpeğin götürülmesini emrettiler.

805

Alcides istediği için beni de ona armağan olarak verdiler.

İşte o zaman kuvvetli boyunlarını okşayarak
sağlam zincirlerle bağladı canavarı.

Karanlık diyarın tetikte koruyucusu köpek, kendini unutup
titreyerek kulaklarını indirdi, itiraf ediyorum,

810

ağzını aşağı indirip boyun eğerek
yılandan kuyruğu her iki yanını dövdü.

Ama Taenarus'un kıyılarına geldikten sonra

bilmediği bir ışığın alışkın olmadığı parıltısı çarptı gözlerine.

Bunun üzerine, yenik düştüğü için kaybetmiş olduğu cesaretini
yeniden kazandı,

815

kudurarak ağır zincirlerini parçaladı.

O zaman Alcides benden yardım istedi.

Öfkeden kudurup boş bir mücadeleye kalkışan köpeği

ikimiz bir olup çekerek yeryüzüne getirdik.

820

Parlak gün ışığını ve ışıltılı gökyüzünü gördüğünde

bakışlarını yere çevirdi,

gözlerini sınıksıkı kapattı, hiç hoşlanmadığı gün ışığını engelledi.

Yüzünü geri çevirdi ve bütün başlarıyla toprağı aradı.

825

Sonra başlarını Hercules'in gölgesine sakladı.

Alınlarında defne dalından çelenkler taşıyarak,

sevinçli haykırışlarla büyük bir kalabalık geldi,

yüce Hercules'in hak ettiği övgüleri terennüm ettiler.

KORO

Zamansız bir doğumla dünyaya gelen Eurystheus,²³⁰ 830

emretti sana dünyanın temelini araştırmanı:

Eksik kalan tek işin, üçüncü diyarın krallığını yağmalamaktır.

İnsanların tıklım tıklım dolu olduğu,

kara ağaçlarla kaplı, kasvetli ve ürkütücü yol 835

götürdü seni uzaklardaki ruhların yanına.

Bu yolun seni götürdüğü gizli geçitlerden geçmeye cesaret ettin.

Yeni tiyatrodaki oyunları görmenin hevesiyle kentleri geçip gelen

ne büyük bir kalabalık!

Beşinci yaz kutsal oyunları geri getirdiğinde

ne büyük bir kalabalık Elealı Tonans'a akın ediyor! 840

Gecelerin uzun olduğu vakit geri geldiğinde,

kefeleri birbirine denk terazi sakince uyumanın hasretini çekerek

Phoebus'un arabasını durdurduğunda,

ne büyük bir kalabalık Ceres'in gizli ayınlarına gidiyor 845

ve Attike üyeleri evlerini terk ederek gecelerini kutlamak için aceleyle gidiyor:

Ne büyük bir kalabalık ilerliyor sessiz düzlükler boyunca!

Bazısı yaşı nedeniyle ağır ağır ilerler,

²³⁰ Hercules daha doğmadan, Iuno'nun Alkmene'ye karşı duyduğu kıskançlık kendini göstermeye başladı. Iuppiter, Perseus soyundan doğacak ilk çocuğun Argos üzerinde hüküm süreceğini söylemişti. Iuno, derhal doğumlar kraliçesi kızını, Hercules'in doğumunu geciktirmesi ve buna karşılık onun kuzeni Eurystheus'un doğumunu çabuklaştırması için ikna etti.

uzun yaşamdan usanmış, hüzünlü. 850

Bazısı, daha mutlu bir yaşta olduğundan, hala koşabiliyor.

Henüz evlenmemiş bakire kızlar,

henüz traş edilmemiş saçlarıyla delikanlılar,

'anne' demeyi daha yeni öğrenmiş bebekler,

önlerinde taşıdıkları meşaleyle geceyi aydınlatanlar

daha az korkarlar. 855

Geri kalanlar mahzunca karanlığın içinde ilerler.

Peki ruhumuz ne durumdadır,

ışık çekilip gittiğinde

başın toprağa gömülmüş olduğunun farkına varınca, 860

büyük bir kargaşa, kötü bir karanlık,

gecenin uğursuz rengi, sessiz dünyanın durgunluğu,

boş bulutlar kalır geriye.

Yaşlılık ağır ağır bizi oraya götürür:

Hiç kimse, bir kez geldiğinde bir daha asla geri dönemeyeceği

bu aynı yere geç gelmez;

bu acımasız yazgı için acele etmek neden hoşumuza gider?

Yeryüzünün geniş alanlarında

bir aşağı bir yukarı dolanıp duran bütün bu kalabalık

ruhlar diyarına gidecek

ve Cocytus'un durgun nehrinde seyredecek:

Doğup batan güneşin gördüğü her şey senin için büyür, 870

sen sana gelecek olanları esirge: Ey Ölüm, senin için hazırlanıyoruz.

Sen ağır ağır gelsen de, biz acele ederiz:

İlkin hayat veren zaman, sonradan koparır alır bizi.

Thebai'nin neşeli bir günü.

875

Duacılar, sunaklara gidin,

semiz kurbanlar kesin;

kadınlar eşleriyle birlikte dans etsinler her yıl olduğu gibi;

yularları bırakıp dinlensinler

880

bereketli tarlaların sahipleri.

Hercules sayesinde barış hüküm sürer

Aurora²³¹ ile Hesperum²³² arasında,

güneşin göğün ortasında durup da

nesnelere gölge vermediği yerlerde;

885

Thetis'in²³³ uzun kıvrımlarıyla aktığı bütün topraklara

boyun eğdirdi Alcides'in görevi.

Tartarus'un ırmaklarını aşarak

suskun ölüler diyarından geri geldi.

890

Artık hiçbir korku kalmadı:

yer altı dünyasının ötesinde yatan hiçbir şey yok,

ey rahip, ört kabarmış saçlarını

kıymetli kavak ile.

²³¹ Şafak.

²³² Akşam Yıldızı.

²³³ Deniz Tanrıçası.

HERCULES

Benim muzaffer elimle yere serildi Lycus 895
yüzünü çarptı toprağa; sonra da kim tyrana yoldaş olduysa,
cezasının da yoldaşı olarak yere serildi,
şimdi muzaffer olarak adaklar getireceğim babama ve gök tanrılarına,
kurbanlar keserek layık olduğu şekilde saygı göstereceğim sunaklara.
Ey benim müttfikim, zahmetli işlerimin yardımcısı, sana da yalvarıyorum, 900
sol omzunda insanın kanını donduran yüzüyle
vahşi tehditler savuran bir kalkan taşıyan savaşçı Pallas;
sen de gel Lycurgus'un terbiyecisi²³⁴ ve kızıl denizin,²³⁵
mızrağının asma dalıyla gizlenmiş oku olan;
siz de, ikiz tanrılar, Phoebus ve kız kardeşi, 905
kız kardeşi oklarıyla daha da hazır durumda,
liriyle Phoebus;
bütün kardeşlerim gökyüzünde oturuyor-
üvey annemden olma kardeşim hariç.
Semiz sürüleri buraya sürün;
Hindistan topraklarının ürettiği ne varsa,
Arapların ağaçlarından topladıkları mis kokulu ne varsa, 910
yığın sunaklara;
yoğun duman yükselsin.
Kavaktan bir taç süslesin saçlarımızı;

²³⁴ Bacchus.

²³⁵ Bacchus, Kızıldeniz'i ele geçirdiğinde bu denizi geçmişti.

fakat sen ey Theseus,
yaprakları olan bir zeytin dalı örtsün seni;
ellerimi Tonans'a açacağım,
ve siz şehrin kurucuları ve vahşi Zethus'un ormandaki mağaraları. 915
Dirke'nin soylu suları, yabancı bir kralın ocak tanrısına dua edin.
Verin tütsüleri alevlere.

AMPHITRYON

Oğlum, ilkin, düşmanın kanıyla kirlenen ellerini arındır!

HERCULES

Keşke nefret ettiğim adamın kanını tanrıların şerefine dökebilseydim: 920
ıslatmamıştı sunakları
adaletsiz bir kralın kanından daha memnun edici bir sıvı;
daha iri ve semiz bir kurban verilemez Iuppiter'e.

AMPHITRYON

Dua et ki, baban senin çektiğin sıkıntılara bir son versin,
bir süreliğine dinlenip soluklanma imkanı verilsin. 925

HERCULES

Iuppiter'e ve bana yaraşır dualar edeyim,
gökyüzü yerinde dursun, yeryüzü ve denizler de;
sonsuz yıldızlar kendi yörüngelerinde engelsizce hareket etsinler,
insanlar arasında yüce barış korunsun:
azınlıktakilerin işi gücü demir olsun, 930
kılıçlar gizlensin,
şiddetli fırtına denizi karıştırmasın,

öfkeli Iuppiter'den şimşekler savrulmasın,
karla beslenen ırmak tarlaları önüne katıp sürüklemesin.
Zehirler bitsin tükensin,
bitkiler zararlı sıvılarla dolup şişmesin, 935
zalim acımasız tiranlar hüküm sürmesin;
eğer yeryüzü hala bir kötülük doğuracaksa acele etsin
ve eğer bir canavar ortaya çıkacaksa, o benim olsun.²³⁶
Fakat bu da ne? Gün ortasında karanlıklar çöktü.
gökte bulut olmadığı halde Phoebus'un yüzü gölgeli, 940
günü kim geri kaçırıyor, doğuya doğru sürüyor?
Bu alışılmadık kara gece nereden çıkarıyor başını?
Gündüz gündüz bu kadar yıldız nereden çıkıp doldurdu göğü?
Bakın, aslan, benim ilk işim, yeniden parıldıyor
pek de küçük olmayan bir alanda, 945
öfkeden her tarafı ateş saçıyor ve ısırma hazırlanıyor.
Şimdi bir kaç yıldızı kapacak:
Tehditkarca duruyor,
kocaman ağızından ateşler çıkıyor,
boynundaki ışıltılı yeşilini savurarak.
Ağır sonbaharın, buzlu yollarıyla dondurucu kışın getirdiği ne varsa, 950
bir hamleyle hepsinin üzerinden atlayacak, bahara doğru yol alacak,
boğanın boynunu kıracak.

²³⁶ Yok etmek için. Zira Hercules yeryüzünün doğurduğu diğer birçok canavarı yok etmiştir.

AMPHITRYON

Bu birden bire gelen hastalık da nedir?

Oğlum, neden bakışlarını bir oraya bir buraya çevirip delice
diktin gözlerini hayali bir gökyüzüne?

HERCULES

Yeryüzü kontrol altına alındı, kabarmış denizler duruldu, 955

yer altı diyarları benim saldırımı tattı:

gökyüzü ise temizce duruyor Alcides'e yaraşır bir iş olarak.

Dünyanın yüce yerlerine gururla çıkayım,

gökyüzüne doğru yol alayım: Babam yıldızları vadetti bana.

Ama ya inkar ederse? Hercules yeryüzüne sığmıyor, 960

nihayet gökyüzüne geri dönecek;

bak, tüm tanrılar toplanmış beni çağırıyor, kapılar açılmış,

yalnız bir tanesi yasak.

göğün sürgüsünü açıp beni içeri alacak mısın?

Yoksa ben küstah dünyanın kapısını çekip sürükleyeyim mi?

Yoksa gücümden şüphen mi var? 965

Saturnus'u prangalarından kurtaracağım,

hain babamın kanunsuz egemenliğine şiddetle karşı durarak,

dedemi salıvereceğim;

Titanları kışkırtayım da savaşa hazırlansınlar;

ağaçlarla birlikte kayaları da getireceğim,

Kentauruslar'la dolu sıra dağları sağ elimle yerle bir edeceğim.

Şimdi iki dağı yol yapıp göklere çıkayım: 970

Olympus üçüncü sırada durarak göğe ulaşacak
ya da ben fırlatacağım onu.

AMPHITRYON

Defet bu ağza alınmaz duygularını, aklın başında değil,
yüce yüreğinden kopup gelen çılgınlıkları hapsed içine. 975

HERCULES

O da ne? Uğursuz devler silahlarına davranıyorlar.
Tityos ruhlardan kaçtı bütünüyle yarılmış bomboş memeleriyle
göğe yakın bir yerde durdu.
Cithaeron sendeliyor, yüce Pellene sarsılıyor,
Tempe kayboluyor. 980

Devlerden biri burada Pindus'un zirvesini ele geçirdi,
biri orada Oete'yi ele geçirdi,
korkunç Mimans öfkeden kuduruyor.
Ateş saçan Erinyeler savurdıkları kırbaçlarını şaklatıyorlar,
yakın, daha da yakın tutuyorlar yüzüme
cenaze ateşinden aldıkları yanmış odunları;
başı yılanlarla çevrili zalim Tsiphone 985

köpeği çalındıktan sonra boş kalan kapıyı meşaleyle korudu.
Bakın! Düşmanım olan kralın çocukları burada saklanıyor.

Lycus'un lanet tohumu:

bu sağ el şimdi seni nefret ettiğim babana gönderecek.
Okum, yayın kirişinden kaysın gitsin yağ gibi, 990
Hercules'in oklarına böyle fırlamak yaraşır.

AMPHITRYON

Bu kör delilik seni nereye sürükledi?

Dev yayını eğdi boynuzlarını birbirine yaklaştırarak,

sadağını açtı,

bir hamlede fırlatılan ok acı bir ses çıkardı-

okun ucu boynunun tam ortasında kayboldu

geride bir yara bırakarak.

995

HERCULES

Bütün geride kalan soyunu bulup çıkaracağım gizlendikleri yerden,

neyi bekliyorum ki?

Mycenae'da daha büyük bir mücadele bekliyor beni,

bu ellerle devrilen Kyklop kayalarının düşebileceği Mycenae'da.

Kapı kanatları sökülüp atılsın bir oraya bir buraya,

kapılar kırılsın; vurun çatıya yıkılsın.

1000

Saray bütünüyle görünüyor:

Lanetli atanın gizlenmiş çocuklarını görüyorum orada.

AMPHITRYON

Bakın, nasıl da yalvarıyor yürek parçalayan bir sesle

minik ellerini babasının dizlerine uzatarak:

Ne kötü bir cinayet, ne hazin ve korkunç bir manzara!

Yakaladı sağ eliyle yalvaran çocuğu,

1005

çıldırılmış bir halde döndürdü döndürdü fırlattı;

başı kayalara çarptı gürültüyle;

sağa sola dağılmış beyni ıslattı yerleri.

Fakat Megara, zavallı kadın,
küçük oğlunu bağrına saklayarak,
deliye dönmüş bir halde kaçtı saklandığı yerden.

HERCULES

Kaç git saklan Tonans'ın bağrında, 1010
gittiğin yerde bulacak seni bu sağ el ve alıp getirecek.

AMPHITRYON

Zavallı kadın, nereye gidiyorsun?
Kaçıp da nereye sığınacaksın?
Hercules'in hışmından kaçıp sığınacağın güvenli bir yer yok.
Sarıl ona, bu daha iyidir,
yatıştırıcı dualarla sakinleştirmeyi dene onu. 1015

MEGARA

Kocam, yalvarıyorum başla canımı;
bak, benim, Megara!
Bu da senin oğlun, duruşu ve görünüşüyle aynı sen,
bak nasıl da uzatıyor ellerini.

HERCULES

Yakaladım üvey anamı.
Gel benimle, hesap ver, kurtar Iuppiter'i bu aşağılık boyunduruktan;
ama analığımdan önce bu küçük yaratık ölsün! 1020

MEGARA

Nereye gidiyorsun deli adam! Kendi kanını mı dökceksin!

AMPHITRYON

Babasının alev alev yanan gözlerinden dehşete düşen çocuk

öldü yara almadan, korku çekti aldı canını.

Şimdi de karısına kaldırdı kalın değneğini,

kemikleri paramparça oldu;

başı, ne ezilmiş bedenindeydi artık ne de herhangi bir yerde.

1025

Ey ihtiyarlık, bunu görmeye cesaretin var mı?

Eğer acılar yorduysa seni, ölüme hazırsın:

Aç göğsünü oklara

ya da çevir göğsünü çocuklarımızın kanına bulanmış şu değneğe.

Sahte babanı kaldır ortadan, adındaki bu kara lekeyi kaldır ki

şerefın lekelenmesin.

1030

KORO

Neden ihtiyar, neden sebepsiz yere ölüme meydan okuyorsun?

Nereye gidiyorsun böyle aklını yitirmiş halde?

Kaç ve güvenli bir yerde saklan,

Hercules'in sol elini kuru suça bulaşmaktan.

HERCULES

Bu pek iyi; utanmaz kralın evi tamamen yıkılmış.

1035

Yüce Iuppiter'in karısı, sana kurban ettim bu sadık sürüyü;

sana layık adaklar adadım hakkıyla seve seve,

Argos da ²³⁷ sana başka kurbanlar verecek.

²³⁷ Eurystheus, Argos'un hakimiydi.

AMPHITRYON

Kefaretini henüz tam ödemedin oğul; kurbanını tamamla.

Bak, bir kurban duruyor altarın önünde, 1040

boynunu bükmüş, inecek darbeyi bekliyor.

Kendimi ölüme sunuyorum, onunla karşılaşmak için koşuyorum,
onun peşinden gidiyorum; öldür beni.

Fakat o da ne? Bakışları bir o yana bir bu yana kayıyor,
baygınlık görüşünü körleştiriyor.

Hercules'in ellerinin titrediğini mi görüyorum?

Göz kapakları uykuya düşmüş,

yorgun boynu düşen başının altında kalmış; 1045

dizlerinin bağı çözülmüş, tüm bedeni yere yığılmış

ormanda yıkılan dişbudak ağacı gibi

ya da denize dalgakıran olacak şekilde düşen kaya kütlesi gibi.

Yaşıyor musun, yoksa senin soyunu kötü sona götüren

o aynı cinnet mi geldi senin de ölmen için? 1050

Yok yok, uyuyor; göğsü inip kalkıyor ağır ağır aldığı nefesle.

Dinlensin, derin bir uyku kırar belki cinnetinin verdiği kuvveti,
rahatlatır yorgun kalbini.

Köleler, kaldırın silahlarını ortadan ki, tekrar öfke içinde onlara davranmasın.

KORO

Gök matem tutsun!

Yüce göğün ulu sahibi; 1055

bereketli toprak, kıpırtılı okyanusun başıboş dalgaları

ve her şeyin ötesinde sen,
karaları ve denizin büyük bir alanına ışınlarını yayan
ve güzel yüzüyle geceyi defeden
ey parlak Güneş; 1060
Hercules seninle aynı ölçüde gördü toprakları
üzerine doğup battığın,
biliyor her iki evini de,
kurtar ruhunu bu korkunç hastalıklardan!
Tanrılar, kurtarın onu,
çevirin onun kararmış ruhunu daha güzel şeylere! 1065
Ey Uyku, sıkıntıların üstesinden gelen,
ruhun dinlenişi, insan yaşamının güzel yanı,
sen ki, annen Astra'nın kanatlı oğlu,
zalim Ölüm'ün ağırkanlı kardeşi,
sen, gerçeğe gerçek olmayanı birbirine karıştıran, 1070
ama yine de şüphesiz ki olacakların en kötü yaratıcısı
her şeyin efendisi, hayatın başlangıcı,
günün dinlenişi, gecenin yoldaşı,
köleye de krala da eşit bir şekilde gelen,
ölümünden korkan insan soyunu 1075
öğrenmeye zorlayan bitmek bilmez geceyi öğrenmeye:
Rahatlat bu yorgun adamı yavaş yavaş, tatlı tatlı,
ağır baygınlıktan yenik düşmüş bu adamı bırakma;
derin uyku bağlasın yola gelmez elini kolunu,

ama daha önce hiddetli yüreğini terketme 1080
aklı eski seyrine yeniden kavuşana kadar.
Bakın, uzanmış yerde yüzükoyun,
öfkeli yüreğinde azılı düşler dönüyor
(böylesi büyük bir belanın üstesinden gelinmedi henüz,
yorgun başını kalın değneğine dayamaya alışkın 1085
boştaki eliyle bedenini yoklar
amaçsız hareketle sallayarak kollarını)
hırsı tamamıyla geçmedi henüz,
güçlü bir rüzgarla çalkalanan denizin 1090
uzun süre dalgalandığı gibi,
rüzgar dinmiş olsa da hala kabarık olduğu gibi.
Defet ruhundan bu çılgın öfkeyi,
tanrılara karşı saygın ve erkeğe özgü cesaretin geri gelsin.
Ya da daha iyisi
delice duygularla akli daha da karışsın: 1095
Şuursuzca yaptığı hata başladığı yoldan devam etsin;
artık yalnızca cinnet seni masum kılabilir:
Masum ellerinin payına düşen, işlediği suçtan habersiz olmaktır.
Şimdi Hercules'in kendi elleriyle dövdüğü bağrından ses gelsin, 1100
dünyayı taşımaya alışkın bu omuzlara
zafer kazanmış elinin darbeleri vursun;
duysun gökler kudretli haykırışını,
duysun karanlık dünyanın kraliçesi 1105

ve en derindeki mağarada saklanan,
mağlup edilmiş boyunlarında dev zincirler taşıyan vahşi Cerberus.
Kaos yankılansın kederinin feryadından
ve dipsiz denizin enginlere uzanan suyu,
bağrında senin oklarını az hissetmeyen hava. 1110
Böylesi büyük bir felaketin kuşattığı yüreği
hafif bir darbeyle alt edilmemeli:
Kalbinin bir atışıyla üç krallık çınlansın.
Sen, kudretli değnek, 1115
uzun zamandır boynunda hem süs hem de ok olarak asılı duran;
sen, ağır sadak, indir onun yabani sırtına acımasız darbelerini;
kalın meşe odunu ezsin güçlü omuzlarını
göğsünü yaralayan sert budaklarıyla: 1120
Silahları matemini tutsun zorlu acılarının.
Gidin bahtsız yavrular,
babanızın şanlı görevinin kasvetli yolu boyunca ilerleyin, 1125
kaderinizde yoktu acımasız kraldan kanlı intikam alarak
onun övgüsüne katılmak;
Argos'taki güreş okulunda öğretilmedi hiç kolu bacağı bükmek,
eldivenli eliyle de eldivensiz eliyle de cesurca; 1130
yeleli aslanı yaralamak öğretilmedi hiç
iyi atılan mızrakla;
İskit sadağından ince oku çekerek
hedefini şaşmayan eliyle ayarlamak

ve bütün geyikleri mıhlamak: 1135

Gidin Styx sığınağına,

daha hayatınızın başında babanızın delirerek öldürdüğü masum ruhlar,

gidin, öfkeden kudurmuş kralın²³⁸ huzuruna gidin.

HERCULES

Neresi burası, dünyanın hangi bölgesi, hangi köşesi?

Okyanusun dalgalarına kurulan set mi burası

batı denizinde o en uzak toprakların yakınındaki? 1140

Bu soluduğum hangi hava?

Yorgun bedenimin altında uzanan hangi toprak?

Evet, evet, ben yeryüzüne geri dönmüşüm.

Bu gördüklerim, evimin önünde yatan kana bulanmış cesetler de ne?

Aklım hala kurtulmadı mı ölümler diyarına ait görüntülerden? 1145

Döndükten sonra hala duruyor mu gözlerimin önünde

bir sürü dehşet verici şey.

Bunu utanç içinde itiraf ediyorum: Korkuyorum.

Bir şey, büyük bir felaketin olacağı hissi doğuyor içime.

Neredesin baba?

Karım nerede, öylesi gurur verici oğullarım nerede? 1150

Neden sol omzum çıplak, ganimetim olan aslan nerede?

Bir zamanlar Hercules'in uyuması için

yumuşak bir yatak olan kalkanım nereye gitti?

Yayım, oklarım nerede?

²³⁸ Öfkeli, çünkü Hercules ona kafa tutmuştu.

Ben daha hayattayken kim çalabildi silahlarımı?
Kim benden böylesi büyük bir ganimet alır,
hiç ürpermedi mi uykuda olsa bile Hercules'ten? 1155
Beni alt edeni görmekten mutluluk duyar mıyım?
(kuvvetim, zorluklara göğüs ger)
Yeni doğduğunda babam göğü terk ederek ona babalık etmişti,
günah olarak saydığım şekilde
o doğarken gece ben doğarkenkinden daha uzun sürmüştü.
Onu görmek beni mutlu eder mi?
Nedir bu gördüğüm vahşet?
Oğullarım kanlı bir cinayetle katledilmiş yatıyor burada, 1160
karım ölmüş yatıyor.
Lycus halen hakimiyeti tutuyor mu elinde?
Thebai'de böylesi bir zulmü işlemeye kim cüret etti
Hercules geri döndüğü halde?
İsmenus nehrinin kıyısında kimler yaşıyorsa,
Attik ovalarında, iki denizin kucaklaştığı
Dardanuslu Pelop'un krallığında kimler yaşıyorsa 1165
yardımına gelsin,
bana bu zalim cinayeti işleyeni söylesin.
Öfkem hepsini yok etsin.
Düşmanımın kim olduğunu söylemeyen benim düşmanımdır.
Ey Alcides'i alt eden, saklanıyor musun?
Çık ortaya!

Kana susamış Trakyalı'nın²³⁹ vahşi atlarının mı,
Geryon'un sürüsünün mü, 1170

yoksa Libyalı kahramanların²⁴⁰ mı öcünü alıyorsun?

Ben savaşa hazırım.

Burada savunmasızca duruyorum,

bana benim kendi silahlarımla saldıracak olsan bile.

Theseus, neden gözlerini kaçırıyorsun benden?

Sen de baba, neden kaçırıyorsun gözlerini?

Gözyaşlarını sonraya sakla. 1175

Ah, benim sevdiğime kim ölümü getirdi?

Söyle baba, neden suskunsun?

Theseus sen söyle! Sadakatin aşkına söyle!

İkisi de sessizlik içinde yüzlerini çeviriyor,

utanıyorlarmış gibi yüzlerini gizliyorlar

gözyaşları yanaklarından akarken gizlice.

Böylesi büyük bir acı içindeyken utanmanın sırası mı şimdi? 1180

Argos'un zalim efendisi²⁴¹

Ölmüş Lycus'un lanet sürüsü,

böylesi büyük bir yıkımda mı yendin beni?

Baba, başarılarımın hakkı için, yalvarıyorum sana,

her zaman benim nazarımda kutsal olan adının hakkı için,

²³⁹ Diomedes.

²⁴⁰ Antaeus ve Busiris.

²⁴¹ Eurystheus.

konuş, kim yıktı ocağımı,

1185

kime yenik düştüm ben?

AMPHITRYON

Bırak bu felaket öyle sessizce geçip gitsin.

HERCULES

İntikamımı almadan mı durayım?

AMPHITRYON

İntikam hep üzüntü getirmiştir.

HERCULES

Şimdiye kadar hiç kimse

dayanmış mıdır böylesi bir felakete sessizce?

AMPHITRYON

Evet. Daha büyük felaketlerden korkan kişi.

HERCULES

Fakat baba, bunlardan daha büyük ve daha ağır bir şey var mı

1190

korkulacak?

AMPHITRYON

Senin bildiğin, ne kadar da küçük bir parçası

başına gelen felaketin!

HERCULES

Merhamet et baba, bak, yalvararak ellerimi uzatıyorum.

Bu da ne? Ellerim geri çekiliyor. Cinayet burada geziniyor.

Bu kan nereden geldi?

Hala çocuklarımın kanının damladığı bu mızrak da ne?

Hydra'nın boynuzuna saplanmıştı o. 1195

Eyvah, şimdi tanıdım kendi silahlarımı,
onları kullanan eli sormaya gerek yok!

Yayı kim eğebilir

ya da hangi el bir bana karşı koyamayan ipi gerebilir?

Tekrar soruyorum baba, bu benim işim mi?

Hala suskun. - Evet, bu benim işim. 1200

AMPHITRYON

Aslında acı senin, suç ise üvey annenin.

Bu senin talihsizliğindir, suçun değil.

HERCULES

Baba, şimdi göğün her bir köşesinden gürle gazabınla;

geç de olsa, en azından torunlarının intikamını al.

Yıldızlı gökyüzü yankılansın,

gök savursun şimşeklerini kutuptan kutuba; 1205

Hazar kayalıkları istesin benim bedenimi

ve o yırtıcı kuş,

Prometheus'un kayalıkları neden boş duruyor?

Yüce zirvesinde hayvanların ve yırtıcı kuşların beslendiği

Kafkasya'nın çıplak, dik yamacı neden boş duruyor?

İskit denizinin sınırı olan bu çarpışan kayalar 1210

benim zincire vurulmuş ellerimi çeksin ayrı ayrı yerlere;

dipsiz uçurum, kayalıklar sürekli değişimle birleştiğinde,

kayalıklar saldırırken diğer taraftan,

kayalar araya giren denizi gökyüzüne yükselttiğinde
dağların birbirine çarpan kısımlarına gerileyim. 1215

Hayır hayır, kütüklerden dev bir yığın yapacağım kendime,
günahkar kanın sıçradığı bedenimi yakacağım.
Evet evet, öyle yapmalıyım.

Hercules'i yeraltı tanrılarına geri vereceğim.

AMPHITRYON

Cinnetinin heyecanı henüz dinmemiş yüreği
öfkесinin hedefini değiştirdi, 1220
delirmesinin kesin alameti: Şimdi kendisine karşı hiddetleniyor.

HERCULES

Zebanilerin dehşet veren meskeni,
ölülerin zindanı, suçlu kalabalık için ayrılmış bölgeler,
eğer ölüer diyarının altında gizlenmiş yatıorsa bir sürgün yeri,
Cerberus'un ve benim bilmediğim,
beni oraya sakla, Ey Toprak, 1225
Tartarus'un en ücra köşelerine gideceğim ve orada yaşayacağım.

Kalbim ne kadar öfkeli!

Kim size yaraşır bir şekilde ağlayabilir
evimin dört bir yanına savrulmuş ailem?

Acılardan katılaşmış bu gözler
nasıl ağlanacağını unuttu.

Ver yayımı, oklarımı, büyük değneğimi. 1230
Senin için okumu kıracağım,

senin için zavallı çocuk yayımı paramparça edeceğim,
benim kalın değneğim senin ruhun için yanacak.

Lerna'nın oklarıyla dolu olan sadağım
seninle birlikte gidecek cenaze ateşine.

Böylece silahlarım suçlarının cezalarını ödesinler.

1235

Üvey annemin lanetli elleri,
sizi de yakacağım silahlarımla birlikte.

AMPHITRYON

Kim koymuş hatanın adını suç diye?

HERCULES

Büyük hatalar suç sayılırlar.

AMPHITRYON

Sen şimdi Hercules olmalısın.

Dayan acının ağırlığına.

HERCULES

Cinnetin bastırıldığı utanç öyle çok uzaklaşmadı benden,

1240

öyle ki bu uğursuz görünüşümle tüm insanları korkutacağım.

Silahlar Theseus, silahlarım!

Yalvarırım geri ver aldıklarını,

eğer aklım başımda ise silahlarımı ellerime geri ver;

yok eğer cinnetim hala devam ediyorsa kaç baba;

ben ölmek için bir yol bulacağım.

1245

AMPHITRYON

Doğumun kutsal bağları,

ister üvey baba de bana, ister öz,
her iki ismim hakkı için,
tanrıya saygılı evlatlarımın çok değer verdiği
bu ak düşmüş saçlarımın hakkı için,
kıyma kendine,
kimsesiz kaldığım bu yaşım ve yorgun yıllarım hakkı için!

Yıkılan ocağımın tek dayanağı, 1250

acılardan kararmış hayatımın tek ışığı,
benim için koru kendini!

Senden yana hiç bir sefa,

başarılarından hiç bir kazanç düşmedi payıma;

aksine hep korku duydum ya fırtınalı denizlerden ya da canavarlardan;

ellerine veya sunaklarına suçun bulaştığı,

tüm dünyada nefret uyandıran her zalim kral 1255

benim için korku nedeni oldu.

Baban olarak hasretini çektim her zaman

seni görüp sana dokunmanın vereceği mutluluğun,

benim hiç olmayan oğlum!

HERCULES

Ruhum neden gün ışığında kalsın artık?

Neden kalsın ki burada, hiç bir sebep yok ki.

Benim için değerli olan her şeyi yitirdim.

Aklım, silahlarım, onurum, karım, çocuklarım, gücüm. 1260

Deliliğimi bile.

Hiçbir güç lekelenmiş bir ruhu arındıramaz;
günah ölümle temizlenir.

AMPHITRYON

Babanı da öldür o halde.

HERCULES

Öyle olmasın diye kendimi öldüreceğim.

AMPHITRYON

Babanın gözleri önünde mi?

HERCULES

Ben ona öğrettim tanrıya karşı saygısız işlere bakmayı.

AMPHITRYON

Hayır yapma, tüm şanlı işlerini düşün,

1265

günahın için af iste!

HERCULES

Hiç kimseye vermediği affi kendine verecek mi?

Benim şanlı işlerime gelince

başkalarının emirlerine göre yaptım ben onları.

Sadece bu benim işim.

Baba, yardım et,

ister sevgin harekete geçirsin seni

ister benim hazin kaderim

1270

ya da benim yiğitliğimin lekeli şanı.

Silahlarımı getir, kaderin yenilgisi benim sağ elimden olsun.

THESEUS

Babanın duaları seni harekete geçirmek için yeterli güce sahip,
ama bırak benim gözyaşlarım harekete geçirsin seni.

Kalk, her zamanki gücünle üstesinden gel talihsizliklerin!

Her zorluğun üstesinden gelen cesaretin geri gelsin; 1275

hele sen bir kendine gel,

Hercules'i hiddetlenmekten korusun!

HERCULES

Eğer hayatta kalırsam suç işlemiş olurum,

yok eğer ölürsem suç kalmaz ortada.

Dünyayı arındırmak için acele ediyorum.

Uzun süredir korkunç, günahkar, vahşi, acımasız, gaddar şeyler 1280

dolanıp duruyor etrafımda.

Gel, yardım et sağ elim,

yaptığın işlerin sonuncusundan daha büyük olan

bu işe kalkış.

Korkak! Bu kimsesiz çocuklar ve korkudan titreyen anneye mi cesaretin?

Silahlarım! Onlar bana geri verilmedikçe

ne kesebilirim bütün ağaçları Trakya çalılığında, 1285

Bachus'un koruluğundan, Kithaeron'un sırtlarından;

ne yakabilirim onları kendi bedenimle birlikte;

üzerime yıkacağım içindekilerle birlikte Thebai'deki tüm evleri,

tanrılarıyla birlikte tüm tapınakları,

şehrin yıkıntısı altında kalacağım. 1290

Eğer ki omuzlarıma düşen duvarlar hafif kalırsa,
eğer ki yedi kapının altında gömülür kalırsam
yine de yeterince ezilmiş olmayacağım.
Sonra da başımın üstüne yıkacağım tüm kütleyi
evrenin merkezinde uzanan ve tanrıları insanlardan ayıran.

AMPHITRYON

Getireceğim silahlarını.

HERCULES

İşte bunlar Hercules'in babasına yaraşır sözler.

1295

Bak, oğlum bu okla katledilip öldü.

AMPHITRYON

Senin elinle oku fırlatan Iuno'ydu.

HERCULES

Ama şimdi onu kullanacak olan benim.

AMPHITRYON

Ah benim zavallı kalbim nasıl da titriyor korkuyla,
endişeli göğsümü kuvvetlice dövüyor.

HERCULES

Ok yaya yerleştirildi.

AMPHITRYON

Ah şimdi günahı kendi iradenle işleyeceksin, bile bile.

1300

HERCULES

Söyle, ne yapmamı istersin.

AMPHITRYON

Dua etmiyorum, üzölmek benim kaderim,
sadece sen ođlumunu benim için koruyabilirsin,
ama sen bile onu benden koparamazsın.

En büyük korkuyu yaşadım,
beni perişan edemezsin, aksine mutlu edersin.

1305

O halde karar ver.

Fakat bilesin ki bunu yapmaya sebep sensin
ve şan, tehlikeli ve karanlık işlerdedir.

Ya yaşat ya öldür beni.

Yıllardan ve çektiği acılardan yorgun bu uçucu ruhu
tam dudaklarımın üzerine koydum.

1310

Hiç insan babasının canını gönülsüzce bağışlar mı?

Artık gecikmeye dayanamayacağım,
ocağıma saplanan öldürücü çelik ile göğsümü deleceğim.

Burada, burada yatacađım

Hercules'in akli başındayken işlediği cinayet olarak.

HERCULES

Engel ol baba, engel ol, ellerini geri çek.

Kudretli ruhum, boyun eğ, babanın isteğini yerine getir.

1315

Hercules'in işleri arasına bu görevi de ekle:

Hayatta kal.

Theseus, kaldır yerden baygın yatan babamın kolunu bacağını.

Kirli ellerim çekindi bu dindar dokunuştan.

AMPHITRYON

Fakat ben bu eli sevinçle tutuyorum;

onun yardımıyla yürüyeceğim

1320

ağrıyan kalbime yakın tutarak.

Acılarımı uzaklaştırın.

HERCULES

Ben nereye kaçacağım, nerede gizleneceğim,

hangi toprak örtecek beni:

Tanais, Nil, Tigris,

Pers akıntılarıyla kudurmuş savaşçı Ren

ya da İspanya'nın altın kumlarıyla bulanık Tagus,

1325

hangisi temizleyebilir bu elleri?

Soğuk Maeotis, kuzey denizini üzerime döksen de,

tüm okyanus ellerim boyunca aksa da

yine de bu derin lekeler yapışıp kalacak.

Günahkar adam, hangi diyarlara gideceksin?

Doğup batan güneş isteyecek mi seni?

1330

Biliyorum, her bir topraktaki gidecek yerimi kaybettim.

Dünya ben varken daralıyor,

güvensizlik içinde hareket eden yıldızlar

yörüngelerinden sapıyorlar.

Titan, sevecen yüzüyle Cerberus'a bakıyor.

Ey vefalı dostum Theseus,

1335

bana saklanacağım bir yer ara,

çok uzaklarda, gözlerden ırak.
Başkalarının günahlarına tanıklık etsen de
yine de seversin günah işleyenleri,
işte bu yüzden şimdi rahmetini bağışla bana,
geçmiş iyiliklerimin karşılığını ver,
beni geri al yalvarırım,
yeraltındaki ruhlara kavuştur.

Beni kendi yurduna koy, zincirlerle dolu yurduna.

1340

Orası beni gizleyecek-

Fakat orası da beni biliyor.

THESEUS

Benim vatanım seni bekliyor.

Bir zamanlar Gradivus orada ellerini kandan arındırmıştı.

Tekrar savaşa soktu o elleri.

Ölümlüleri lekelerinden arındıran o vatan,

seni çağırıyor Alcides.

3. SONUÇ

Tez konumuz olan Seneca'nın *Hercules Furens* (*Çıldırın Hercules*) adlı eserinin Türkçe çevirisi ve açıklamalı notları incelendiğinde, eserin, Seneca'nın felsefi düşüncesine ait izler taşıdığı görülmektedir. Seneca'nın felsefi düşüncesinin başlıca esaslarından biri 'bilge insan ideali ortaya atmasıdır. Seneca, ölçülülük (*temperantia*), cesaret (*fortitudo*), akıl (*providentia*) ve adalet (*iustitia*) olarak belirttiği dört ana erdemini kendisinde barındığı insanı bilge olarak niteler. İnsanın, tanrısal bir kaynaktan geldiğini kabul eder ve onun bu dünyadaki görevinin üstünlüğüne ve önemine inanır. Eserimizin baş kahramanı olan Hercules bu açılardan ele alınıp incelendiğinde, onun, Seneca'nın tanımladığı bilge insan idealine uyduğu görülmektedir. Hercules'in erdemleri sayesinde üstesinden geldiği işler, yaşanan dünyayı kötülüklerden kurtarmış ve korumuştur, böylece insan olarak görevini yerine getirmiştir:

“Düşman yeryüzü korkunç her ne yarattıysa,
deniz ya da hava her ne doğurduysa,
korku veren, dehşetli, zararlı, vahşi, yabani,
hepsinin gücünü kırdı ve onları boyunduruğuna aldı.” (31-33)²⁴²

...

“Hercules sayesinde barış hüküm sürer
Aurora ile Hesperum arasında,
güneşin göğün ortasında durup da

²⁴² Ayrıca Hercules'in başarmış olduğu işler için bkz. 222-247.

nesnelere gölge vermediği yerlerde;
Thetis'in uzun kıvrımlarıyla aktığı bütün topraklara
boyun eğdirdi Alcides'in görevi.” (882-886)

Seneca, her insanın zorunlulukla bağlı olduğu ve hiçbir şekilde kaçınmayacağı bir kaderi olduğuna inanır. Bundan dolayı insanın kendi kaderinden yakınmaması ve onu olduğu gibi kabul etmesi gerektiğini düşünür. Akla uygun olan, insanın hiçbir şekilde değiştiremeyeceği bu kaderi olduğu gibi kabul etmesidir. Hercules cinnet geçirip karısını ve çocuklarını öldürdükten sonra babası onu şöyle teselli eder:

“Aslında acı senin, suç ise üvey annenin.
Bu senin talihsizliğindir, suçun değil.” (1201-2)
...
“Senin elinle oku fırlatan Iuno'ydu.” (1296)

Görüldüğü gibi Hercules bu cinayetleri kendi iradesiyle değil, Iuno'nun takdiri ile gerçekleştirmiştir. Öte yandan Stoacılar, kader karşısında insanın iradesini de göz ardı etmezler. Hercules, kaderinin ona öngördüğü şekilde ailesini katlettikten sonra kendine gelir ve suçunun azabıyla yaşayamayacağını düşünerek kendini öldürmek ister. Ancak bu sefer kendi ölümü kaderin bir sonucu olarak değil, kendi iradesiyle gerçekleşmiş olacaktır:

“Ah şimdi günahı kendi iradenle işleyeceksin, bile bile.” (1300)

Stoalılara göre, insan iradesi, zorunlu olarak, alemin gidişini belirleyen kanuna bağlıdır. Ancak insan dışardan algıladığı ve şuuruna vardığı olgular karşısında kendi tabiatına göre bir karşılıkta bulunma ve aklına göre hareket etme hürriyetine sahiptir. İnsan, bu dış olgular hakkında bir takım hükümler verir ve bu hükümlere göre de bir takım eylemlerde bulunurken, serbest bir şekilde karar verme hürriyetine sahiptir. İnsanın irade hürriyeti demek, etrafında olup biten şeyler karşısında, mekanik veya şuursuz bir takım eylemlerde bulunmayarak, kendi tabiatına uygun davranması demektir. İnsanın kendi tabiatına uygun davranması ise, ancak akla uygun ve şuurulu eylemlerde bulunması demektir.

Bilge insan, kaderi karşısında takındığı tavrı, ölüm karşısında da takınır. Ölüm tabi bir sonuçtur:

Doğup batan güneşin gördüğü her şey senin için büyür,
sen sana gelecek olanları esirge:
Ey Ölüm, senin için hazırlanıyoruz. (870-871)

Bundan dolayı insan, vakti geldiği ve gerektiği vakit hayattan uzaklaşmasını bilmelidir. İnsan bazı durumlarda kendi hayatına son verme yetkisine sahiptir:

“Ruhum neden gün ışığında kalsın artık?
Neden kalsın ki burada, hiç bir sebep yok ki.
Benim için değerli olan her şeyi yitirdim.

Aklım, silahlarım, onurum, karım, çocuklarım, gücüm.

Deliliğimi bile.

Hiçbir güç lekelenmiş bir ruhu arındıramaz;

günah ölümle temizlenir.” (1258-62)

Yukarıda görüldüğü gibi, Seneca, bu eserini oluştururken felsefi düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu çalışma ile, tezimizin ana bölümünü oluşturan *Hercules Furens* adlı eser dilimize kazandırılmış olup, yazarının düşünce dünyasını görmemiz için bir pencere daha aralanmış olacaktır. Bu çeviri hem bana hem de bu konuda çalışma yapacak olanlara kaynak olacak niteliktedir.

4. ÖZET

Bu çalışmada, Seneca'nın tragedya eserlerinden biri olan *Hercules Furens* (*Çıldırın Hercules*) Latince'den Türkçe'ye çevrilmiştir. Tezimizin ana bölümünü oluşturan çeviri kısmında, metnin anlaşılmasında zorluk çıkabileceğini düşündüğümüz yerlerde dilbilgisel ve anlamsal açıdan açıklamalara yer verilmiştir.

Düşüncelerini eserlerine yansıtan Seneca'nın, çevirisini yaptığımız *Hercules Furens* adlı eserini incelediğimizde, mensubu olduğu Stoa felsefesine ait izleri açıkça görebilmekteyiz. Seneca'nın felsefi düşüncesinin başlıca esaslarından biri 'bilge insan' yaratmaktır. Seneca, ölçülülük (*temperantia*), cesaret (*fortitudo*), akıl (*providentia*) ve adalet (*iustitia*) olarak belirttiği dört ana erdemin kendisinde barındığı insanı bilge olarak niteler. Bu eseri Latince'den Türkçe'ye çevirmekle, Seneca'nın yukardaki düşünceleri Türk okuruna tanıtılmış olacaktır.

ABSTRACT

In this study, one of the works of Seneca's tragedy *Hercules Furens* is translated from Latin into Turkish. In translation the main part of the thesis, where we think may be difficulty in understanding the text is devoted to the description of grammatical and semantic.

When we examined his work *Hercules Furens* we translate, , we can see clearly traces of Stoic philosophy that Seneca members. One of the main principles of Seneca's philosophical thinking is to create 'the wise man.' Seneca describes the man who has four main virtue as wise: Temperance (*temperantia*), fortitude (*fortitudo*), wisdom (*providentia*) ve justice (*iustitia*). To translate this work from Latin into Turkish, Seneca thoughts will be introduced to Turkish readers.

5. KAYNAKÇA

1. Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefe Tarihi-4*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
2. Bakalis, Nikolaos, *Handbook of Greek Philosophy: From Thales to the Stoics. Analysis and Fragments*, Trafford Publishing, 2005.
3. Becker, Lawrence C., *A New Stoicism*, Princeton Univ. Press, 1998.
4. Birand, Kamıran, *İlk Çağ Felsefe Tarihi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2. Baskı, 1964.
5. Brennan, Tad, *The Stoic Life*, Oxford University Press, 2005.
6. Brun, Jean, *Stoa Felsefesi*, Çev.: Medar ATICI, İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2014.
7. Bunson, Matthew, *A Dictionary of the Roman Empire*, Oxford University Press, 1991.
8. Cicero, Marcus Tullius, *Pompeius'un Yetkisi Hakkında*, Çev.: Ü. Fafo TELATAR, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003.
9. Diogenes Laërtius, *Lives of Eminent Philosophers*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 2000.
10. Copleston, F., *Felsefe Tarihi*, Çev.: Aziz Yardımlı, İdea- İstanbul, 1996.
11. Erım, Müzehher, *Latin Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
12. Fitch, John, *Seneca*, Oxford University Press, 2008.
13. Fitch, John G., *Seneca's Hercules Furens: A Critical Text With Introduction and Commentary*, Cornell University Press, 1987.
14. Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi.

15. Graver, Margaret, *Stoicism and Emotion*. Chicago: University of Chicago Press, 2009.
16. Grimal, Pierre, *Mitoloji Sözlüğü*, Çev.: Sevgi TAMGÜÇ, Sosyal Yayınlar, 1997.
17. Hadot, Pierre, *Philosophy as a Way of Life: Spiritual Exercises from Socrates to Foucault*, Blackwell, 1995.
18. Inwood, B., *Reading Seneca, Stoic Philosophy At Rome*, Clarendon Press, 2005.
19. Inwood, Brad, *The Cambridge Companion to The Stoics*, Cambridge University Press, 2003.
20. Inwood, Brad & Gerson Lloyd P., *The Stoics Reader: Selected Writings and Testimonia*, Indianapolis: Hackett 2008.
21. Irvine, William, *A Guide to the Good Life: The Ancient Art of Stoic Joy*, Oxford University Press, 2008.
22. Long, A. A., *Stoic Studies*, Cambridge University Press, 1996.
23. Miriam T. Griffin, *Seneca: A Philosopher in Politics*, Oxford, 1976.
24. Moses Hadas, *The Stoic Philosophy of Seneca*, 1958.
25. Nussbaum, M., *The Therapy of Desire*. Princeton University Press, 1996.
26. Sandbach, F. H., *The Stoics*, Chatto-Windus, London, 1975.
27. Sellars, John, *Stoicism*, University of California Press, 2006.
28. Seneca, Lucius Annaeus, *Ahlaki Mektuplar*, Çev.: Türkan UZEL, TTK Basımevi, Ankara, 1992.
29. Seneca, Lucius Annaeus, *Anger, Mercy, Revenge*. trans. Robert A. Kast and Martha C. Nussbaum. Chicago IL., University of Chicago Press, 2010.

30. Seneca, Lucius Annaeus, *Annem Helvia'ya Teselli*, Çev.: Rabia KAYAPINAR-Ayşe SÖNMEZ, Hel Yayıncılık, 2014.
31. Seneca, Lucius Annaeus, *Dialogi*.
32. Seneca, Lucius Annaeus, *Natural Questions*. trans. Harry M. Hine. Chicago IL., University of Chicago Press, 2010.
33. Seneca, Lucius Annaeus, *Ruh Dinginliği Üzerine*, Çev.: Bedia DEMİRİŞ, YKY, İstanbul, 1999.
34. Staley, Gregory A., *Seneca and The Idea of Tragedy*, Oxford University Press, 2010.
35. Stephens. William O., *Stoic Ethics: Epictetus and Happiness as Freedom*, London: Continuum, 2007.
36. Strange, Steven, *Stoicism: Traditions and Transformations*, Cambridge Univ. Press, 2004.
37. Tacitus, *Annales*.
38. Tranquillus, Gaius Suetonius, *On İki Caesar'in Yaşamı*, Çev.: Fafo TELATAR-Gül ÖZAKTÜRK, TTK, Ankara, 2008.
39. Zeller, Eduard; Reichel, Oswald J., *The Stoics, Epicureans and Sceptics*, Longmans, Green, and Co., 1892.